

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**JŪRATĖ GARČINSKAITĖ
VIEŠOJO SEKTORIAUS EKONOMIKOS PROGRAMOS
REGIONINĖS PLĖTROS EKONOMIKOS IR POLITIKOS SPECIALIZACIJA**

TEMA

**ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮSISAVINIMO PROBLEMOS PLUNGĖS RAJONO
SAVIVALDYBĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas:
prof.habil.dr. Ona Gražina Rakauskienė**

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS	4
1. ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ VAIDMUO EUROPOS SAJUNGOJE	7
1.1 <i>Europos Sąjungos struktūrinių fondų paskirtis</i>	7
1.1.1 <i>Bendrijos iniciatyvos</i>	9
1.1.2 <i>ES struktūrinių fondų principai</i>	11
1.2 <i>ES struktūrinių fondų programavimas</i>	12
1.3 <i>Projektų pateikimas ES struktūriniams fondams ir jų finansavimo bendri aspektai ES</i>	13
1.3ES <i>šalių senbuvų ekonominė ir politinė situacija iki įstojimo į ES ir dabartinė situacija, pasinaudojus ES parama</i>	16
1.4.1 <i>Arijos patirtis įsisavinant ES struktūrinius fondus</i>	19
1.4.2 <i>Portugalijos patirtis įsisavinant ES struktūrinius fondus</i>	23
2. ES STRUKTŪRINIAI FONDAI LIETUVOJE	26
2.1. <i>ES struktūriniai fondai ir iniciatyvos Lietuvoje</i>	26
2.2. <i>Lietuvos 2004-2006 metų Bendrasis programavimo dokumentas ir jo priedas</i>	28
2.2.1. <i>ES struktūrinių fondų finansuojamų priemonių pagal Lietuvos 2004-2006 metų BPD valdymo ir administracinė struktūra</i>	42
2.2.2. <i>Lietuvos 2004-2006 metų BPD įgyvendinimo priežiūros sistema</i>	47
2.3. <i>ES struktūrinių fondų įgyvendinimo bendras sistemos vertinimas Lietuvoje</i>	49
2.3.1. <i>BPD prioritetų ir priemonių tinkamumo, sistemos įgyvendinimo našumo problemos ir rekomendacijos</i>	51
2.3.2. <i>BPD įgyvendinimo sistemos administracinio tęstinumo bei efektyvumo problemos ir rekomendacijos</i>	54
2.4. <i>Lietuvos 2007-2013 metų BPD įgyvendinimo tendencijos ir perspektyvos, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą</i>	55
3. ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮSISAVINIMO PROBLEMOS PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE	58
3.1 <i>Plungės rajono ekonominė situacija ir tendencijos įsisavinant ES struktūrinių fondų lėšas</i>	58
3.2. <i>Plungės rajono savivaldybės teiktų projektų ES struktūrinei paramai gauti analizė</i> :.....	63
3.2.1. <i>Atvejo studija: 1.1 priemonę. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas</i>	63
3.2.2. <i>Atvejo studija:1.3 priemonę. Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija</i>	68
3.2.3. <i>Atvejo studija: LEADER+ priemonės įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje</i>	74
3.3. <i>Pagrindinės ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje</i>	78
4. LYGINAMASIS TYRIMAS: ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮSISAVINIMO PROBLEMOS LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE	81
4.1. <i>Tyrimo paskirtis ir metodika</i>	81
4.2. <i>Tyrimo rezultatų analizė</i> :	82
4.2.1. <i>Sunkumai rengiant paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti Lietuvos savivaldybėse</i>	82
4.2.2. <i>Paraiškų, pateiktų ES paramai gauti, vertinimo problemos</i>	84
4.2.3. <i>Projektų administravimo problemos Lietuvos savivaldybėse</i>	86

<i>4.3.Pagrindinių problemų panašumai ir skirtumai įsisavinant ES struktūrinius fondus Lietuvos savivaldybėse ir Plungės rajono savivaldybėje.....</i>	<i>87</i>
IŠVADOS.....	89
REKOMENDACIJOS.....	93
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	94
SANTRAUKA.....	97
SUMMARY.....	98
SUTRUMPINIMAI.....	100
PRIEDAI	101

IVADAS

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, vienas iš uždavinių kuo geriau įsisavinti ES struktūrinių fondų finansinės paramos lėšas. ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvoje pradėtos įsisavinanti vadovaujantis Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumentu (BPD). Todėl 2004-2006 m. Bendrojo programavimo laikotarpiui einant į pabaigą ir prieš prasidedant 2007-2013 m. finansinės paramos etapui būtina identifikuoti ne tik sėkmes, bet ir problemas, su kuriomis susidūrė fondų paramą administruojančios institucijos, mokėjimo institucijos bei patys pareiškėjai 2004-2006 metų finansavimo etape. Struktūrinių fondų įgyvendinimo sistemai keliami svarbūs uždaviniai:

Pirma - sistema turi garantuoti efektyvų ES lėšų įsisavinimą. Dabartinių ES šalių narių patirtis rodo, jog net tokios turtingos ir turinčios pajėgią administraciją šalys kaip Suomija, Švedija ir Austrija pirmaisiais keliais metais susidūrė su didelėmis problemomis įsisavinant ES skirtą paramą;

Antra - sistema turi garantuoti efektyvią ES lėšų kontrolę. ES lėšų panaudojimas pagal paskirtį ir prisilaikant finansinio tinkamumo taisyklių yra pagrindinė prielaida atgaunant jau išleistas lėšas iš ES Komisijos.

Siekiant įgyvendinti šiuos uždavinius reikia suvokti su kokiomis problemomis susiduria institucijos ir pareiškėjai, išsamiai jas išnagrinėti ir nustatyti jų sprendimų būdus. Tuo pačiu pasirengiant 2007-2013 metų finansinės paramos efektyvesniam įsisavinimui. Todėl yra labai svarbu išskirti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas, Bendrojo programavimo dokumento klaidas, atskirų ES fondų priemonių gairių netikslumus, institucijų administruojančių fondų finansinę paramą Lietuvoje, problemas, kad 2007-2013 metų finansavimo periode Lietuva, kuo efektyviau galėtų įsisavinti bei pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama ir nekartotų tų pačių klaidų.

Narystė ES skatina tiesiogines užsienio investicijas, infrastruktūros pasikeitimus, prekybos ir pramonės integraciją. Struktūriniai fondai - tai ES regioninės politikos finansavimo priemonė, kuria siekiama sumažinti skirtumus tarp išsivysčiusių ir mažiau išsivysčiusių regionų arba valstybių. Struktūrinių fondų parama paremta papildomumo principu. T. y., paramos lėšos skiriamos ne pakeisti pačių valstybių išlaidas tam tikrose srityse, o jas papildyti. Todėl labai svarbu, įsisavinant ES paramos lėšas, suvokti ir iškelti įsisavinimo problemas ir jas bandyti spręsti.

ES struktūrinių lėšų parama, kurią būdama Europos Sąjungos narė gauna Lietuva, papildo nacionalines investicijas ir prisideda prie vieno pagrindinių ES tikslų – mažinti

socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ir atskirų regionų.¹ Savivaldybių ir apskričių viršinių administracijoms tenka svarbus vaidmuo panaudojant struktūrinių fondų paramą ekonominei plėtrai, ypač rengiant ir finansuojant strateginius socialinės ir ekonominės plėtros projektus. Skaitant įvairias publikacijas, informacinius leidinius apie ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimą Lietuvoje atrodo, kad viskas lyg tai ir gerai: pareiškėjams pateikiamos aiškios gairės, ekspertai vertinantys projektų tinkamumą gauti finansinei paramai yra kompetentingi ir kvalifikuoti, projektų administravimas aiškus ir paprastas, ES finansinė parama paskirstoma tolygiai tarp regionų, ji skirstoma efektyviai ir skaidriai. Bet realybėje taip nėra, problemos egzistuoja - ir jas reikia nustatyti ir identifikuoti. Iškeltos darbe problemos turėtų pasitarnauti efektyviau, tikslingiau ir skaidriau įsisavinti 2007 - 2013 metų Europos Sąjungos struktūrinę paramą.

Darbo hipotezė: Pagrindinės ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos, su kuriomis susiduriame Plungės rajono savivaldybėje: pareiškėjams pateikiamos neaiškiai ir netiksliai suformuluotos gairės; dalis ekspertų, vertinančių projektų tinkamumą gauti finansinei paramai, yra nepakankamai kompetentingi ir kvalifikuoti; projektų administravimas yra per daug sudėtingas ir neskaidrus; ES finansinė parama yra paskirstoma netolygiai tarp regionų. Visos šios aplinkybės trukdo efektyviai, skaidriai ir tikslingai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą Lietuvoje.

Darbo tikslas: 1) iškelti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas Lietuvoje, įvertinant 2004-2006 m. BPD įgyvendinimo, valdymo ir priežiūros kokybę bei efektyvumą. 2) pateikti rekomendacijas bei pasiūlymus nustatytoms problemoms spręsti, ypač atsižvelgiant į 2007 - 2013 metų paramos įsisavinimą.

Siekiant nurodytų tikslų darbe keliami šie uždaviniai:

- Suvokti ES struktūrinių fondų vaidmenį ir paskirtį Europos Sąjungoje ir Lietuvoje;
- Išanalizuoti ES struktūrinių fondų patirtį ES šalyse senbuvėse (Airijoje ir Portugalijoje);
- Pateikti ES struktūrinių fondų įsisavinimo analizę Lietuvoje makrolygiu;
- Išanalizuoti Plungės rajono savivaldybės ES struktūrinių fondų įsisavinimą;
- Atlikti lyginamąjį tyrimą apie ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas kitose Lietuvos savivaldybėse.

Tyrimo metodai: darbe atlikta ekonominės literatūros šaltinių analizė, kuri remiasi naujausiais tyrimo srities šaltiniais ir publikacijomis, nuomonių įvairove, parodant bendrusius ir skirtingus aspektus. Kadangi darbe nagrinėjama tema nėra teorinio pobūdžio, juolab, kad tai yra

¹ ES struktūriniai fondai – Lietuvai – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005, P.3.

nauja problema Lietuvoje ir ji gimsta kartu su gilesne integracija į Europos Sąjungą, mokslinės literatūros šia tema praktiškai nėra. Šiuo metu žiniasklaidoje, įvairių ministerijų internetiniuose tinklapiuose, atmintinėse yra skelbiami straipsniai, publikacijos apie ES struktūrinių fondų, įsisavinimo galimybes, tendencijas, metodiką, tačiau tai yra tik fragmentiškos atskiros nuomonės, padrika informacija, ir labai bendri statistiniai duomenys, o ne išsamiai išnagrinėtas ir ištirtas dalykas.

Darbe atliktas tyrimas, kurio metu taikomas giluminis anketinės apklausos metodas, kuris leidžia nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinį: apklausti šioje srityje dirbantys savivaldybėse specialistai, kurie turi darbo su projektais, ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo patirtį. Dirbančių specialistų nuomonės ir komentarai yra labai svarbūs tiriamam dalykui, nes jie tiesiogiai susiduria su ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemomis.

Darbe taip pat panaudoti statistiniai, verbaliniai, oficialūs ir neoficialūs dokumentai, kurie leidžia konkrečiau ir giliau susipažinti su ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemomis Lietuvoje ir Plungės rajono savivaldybėje. Išanalizuoti įvairūs tarpinių ir įgyvendinančių institucijų Plungės rajono savivaldybei adresuoti dokumentai, kurie padės atskleisti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problematiką.

Darbo pirma dalis skirta ES struktūrinių fondų esmės, tikslams ir paskirčiai atskleisti Europos Sąjungos kontekste. Išnagrinėti ES struktūrinių fondai, jų iniciatyvos, principai, finansuojami projektai, užsienio šalių patirtis įsisavinant ES struktūrinių fondų paramos lėšas, padės geriau suvokti ES paramos paskirtį ir vaidmenį Europos Sąjungos aspektu.

Antra darbo dalis skirta susipažinti su ES struktūrinių fondų tikslingumu Lietuvos aspektu. Išanalizuotas Bendrojo programavimo dokumentas, kuris reglamentuoja ES struktūrinių fondų paskirtį ir įsisavinimo esmę Lietuvoje, jo paskirtis, remiamos ES lėšomis priemonės, veiklos sritys, BPD įgyvendinimo administracinė struktūra, priežiūros ir valdymo sistema, leis nuodugniau susipažinti su ES struktūrinių fondų įsisavinimo aspektais Lietuvoje makrolygiu.

Trečioje dalyje pateikiama atvejo studija - bandoma išsamiai išanalizuoti atskiros Lietuvos savivaldybės, t.y. Plungės, ES struktūrinių fondų įsisavinimo tendencijas, suvokti problemas, kurios kyla įsisavinant ES struktūrinių fondų lėšas. Išanalizuotos keletą BPD priemonių įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje išsamiau atskleis esmines ES lėšų įsisavinimo klaidas.

Ketvirta dalis skirta lyginamajam tyrimui, kurioje pateiktos ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Lietuvos mastu. Apklaustų Lietuvos savivaldybių rezultatų analizė atskleis identifikuotų problemų mastą, įsisavinant ES fondų lėšas Lietuvos savivaldybėse.

Rezultate gautos išvados ir pasiūlymai pateikiamos darbo pabaigoje. Tai pat literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalba), priedai.

1. ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ VAIDMUO EUROPOS SĄJUNGOJE

1.1. *Europos Sąjungos struktūrinių fondų paskirtis*

Materialinė ES šalių gerovė, aukštas gyvenimo lygis, nuo prekių lūžtančios parduotuvių lentynos kiek klaidina: gali pasirodyti, kad dėl šių dalykų kūrėsi ES. Tuo tarpu Vakarų Europos šalys pradėjo vienyti vengdamos karo.²

Glaudžiai ekonomiškai susijusioms šalims niekada nekils pagunda kariauti, nes tada tu sugriausi savo šalies verslininko investavusio į kitą šalį gerovę, taip pat tavo sumokėtų mokesčių pagrindų ekonomiškai iškilusią šalį. Anot Monnet'o, nors žmonių prigimties ir nepakeisi, tačiau sukūrus teisingesnes ir visiems privalomas taisykles žmonės, kaip prisitaikančios būtybės, o kartu su jais – ir valstybės, neturės kitos išeities, kaip tik elgtis teisingai.

Europos Sąjungos pradininkės – šalys, 1951 metais įkūrusios Europos anglių ir plieno bendriją: Prancūzija, Vokietija, Italija, Olandija, Belgija, Liuksemburgas. Europos Bendrijų sėkmė, didelė, dinamiška jų rinka bei augantis politinis svoris masino ir kitas Europos šalis. 1973 metais į Bendrijas įstojo Didžioji Britanija Airija ir Danija. 1981 metais – Graikija, 1986 metais – Ispanija ir Portugalija. Šios šalys kartu kūrė ES pagrindus: tobulino bendrąją rinką, plėtojo žemės ūkio, prekybos, socialinę, regioninę, transporto, energetikos, aplinkosaugos, švietimo, kultūros ir kitas politikas. 1992 metais Europos Bendrijų šalys Maastrichto sutartimi įkūrė Europos Sąjungą. 1995 metais Europos Sąjunga priėmė naujas nares: Austriją, Suomiją, Švediją. Jau 1999 metų pabaigoje ES pakvietė derybų dėl narystės Lietuvą ir penkias kitas šalis. 2000 metais ES vadovai Nicoje susitarė reformuoti ES institucijas rengiantis plėtrai.

Ekonominė ir socialinė pažanga, nuolatinis gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimas – vieni iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų. Šie tikslai yra išdėstyti Romos sutartyje.

Šiandien ES yra didžiausia pasaulyje tarptautinė organizacija, apimanti 3.9 mln. kv. kilometrų, vienijanti 25 valstybes ir 455 milijonus gyventojų. Tai valstybių asociacija, siekianti glaudesnės ekonominės ir politinės integracijos vardan savo piliečių gerbūvio užtikrinimo, taikos ir stabilumo Europoje.³

ES - tai didžiausias pasaulyje prekybos blokas.

Europos Sąjunga:

- siekia Vieningos Rinkos sukūrimo, kurios viduje panaikinti visi apribojimai laisvam prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimui;

² Paleckis A. Ties Europos greitkelio. – Vilnius: Baltos lankos, 2001. P. 9

³ <http://www.integracija.lt/Default.aspx?tabid=107>, prisijungimo laikas: 2006-05-18 d.

- vykdo bendrą prekybos politiką, numatančią prekybą su trečiosiomis šalimis;
- vykdo bendrą politiką tokiose srityse, kaip: žemės ūkis, transportas, energetika, aplinkos apsauga ir kita;
- kuria ekonominę ir pinigų sąjungą, numatančią vieną visai Europos Sąjungai piniginių vienetą *eurą*.

ES regioninė politika padeda mažiau išsivysčiusiems regionams sumažinti nepalankius kitų ES politikų padarinius.⁴ ES regioninės politikos tikslams siekti ES valstybės narės gauna finansinę paramą iš keturių struktūrinių fondų: Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo, Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo, Žuvininkystės finansinio instrumento ir atskiro Sanglaudos fondo.

Visi fondai turi tam tikrus finansavimo tikslus, kurie nukreipti į konkrečias investicijų sritis. Iš 1 lentelės galima matyti kokias sritis finansuoja konkretus ES struktūrinis fondas.

1 Lentelė. ES struktūrinių fondų intervencijos sritys

Nr.	ES struktūrinis fondas	Intervencijos sritys
1.	Europos regioninės plėtros fondas (ERPF)	Gamybos sektorius, infrastruktūra, vietos plėtra ir techninė parama
2.	Europos socialinis fondas (ESF)	Nacionalinių užimtumo veiksmų, planų įgyvendinimas, tarp jų aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, socialinė integracija, švietimas ir mokymas, kt. Be to, teritoriniai užimtumo paketai, informacinės visuomenės priemonės bei lygių galimybių priemonės
3.	Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas (EŽŪGOF)	Lydimosios priemonės ir kitos kaimo plėtros priemonės (ūkio pertvarka, mokymas, perdirbimas ir rinkodara)
4.	Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI)	Žuvininkystės sektorius pertvarkymo priemonės

Šaltinis: Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 10.

⁴ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 9

ES fondų parama turi būti suderinta su kitomis ES politikomis, kurios neturi atskirų finansavimo iš ES biudžeto šaltinių. Europos Komisija ir ES valstybės narės turi užtikrinti, kad ES fondų finansuojama veikla atitiktų kitas ES politikos sritis ir veiklą.

1988 m. buvo užkirstas kelias priverstiniam lėšų eikvojimui – jis pakeistas nurodomuoju paskirstymu nustatant Komisijai. Nes pradžioje ERPF lėšos buvo skirstomos nustatant fiksuotas kvotas, tačiau tai sukėlė kai kurių nukrypimų: 1) EB narės, siekdamos išnaudoti joms skirtas kvotas, dažnai gautas lėšas panaudodavo ekonominiu požiūriu neefektyviai (Harrop,1993), 2) nors galiojo nuostata, kad ERPF projektai turi būti finansuojami bendrai su valstybės narės lėšomis, buvo pastebima, kad EB regioninei politikai skiriamos lėšos pakeičia valstybių išlaidas, ir šios mažėja (Swan, 1995).⁵

Vadinasi ES paramos gali tikėtis visos šalys narės, kurios suderina savo nacionalinę regioninę politiką su ES politiką, ypač atsižvelgiant į opiausias šių dienų problemas: užimtumas, vyrų ir moterų lygybės socialinė politika, žemės ūkio politika, transporto, energetikos ir aplinkos apsauga.

1.1.1 Bendrijos iniciatyvos

Kitas struktūrinių fondų administravimo mechanizmas, kuris remiasi didesniu Europos Komisijos vaidmeniu, yra Bendrijos iniciatyvos. Planavimo laikotarpiui yra priimamas tam tikras skaičius Bendrijos iniciatyvų ir Europos Komisija parengia specialias gaires (*Commission Guidelines*) kiekvienai iš jų.

Valstybės narės, besiremdamos Bendrijos metmenimis, rengia suderintas su Komisija programas, kurių pagrindu vykdomi tam tikri paramos projektai. Kaip ir nacionalinių iniciatyvų atveju, projektų atranką atlieka nacionalinės institucijos.

2000-2006 m. laikotarpiui numatyta vykdyti keturias *Bendrijos iniciatyvas* (*Community Initiative*), joms įgyvendinti skiriama apie 5,35 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto:

1. INTERREG (finansuojama iš ERPF): Europos Bendrijų iniciatyvos INTERREG tikslas yra remti pasienio, tarptautinį ir tarpregioninį bendradarbiavimą, skatinant darnią, subalansuotą ir tvarią visos Europos Sąjungos teritorijos plėtrą. INTERREG yra seniausia iš visų Bendrijų iniciatyvų ir lyginant su kitomis turi didžiausią biudžetą. Šiuo metu yra trečiasis iniciatyvos programavimo periodas (2000-2006 m.), todėl programa vadinama INTERREG III. INTERREG remiasi bendradarbiavimu abipus sienos. Iniciatyva įgyvendinama per programas,

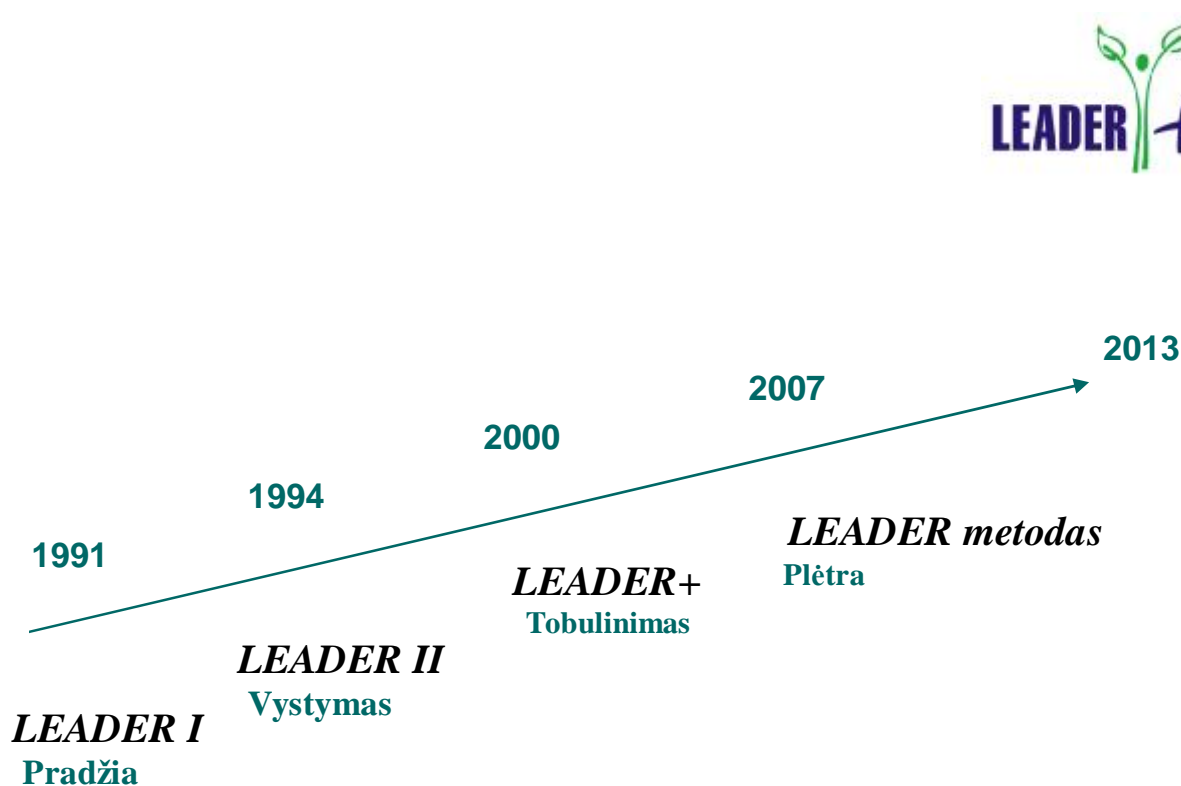
⁵ Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 96.

bendrai rengiamas ir valdomas partnerių. Partnerystė yra pagrindinis faktorius rengiant ir įgyvendinant programas.⁶

2. URBAN (finansuojama iš ERPF): Urban yra Bendrijos iniciatyva, skirta miestų arba krizę patiriančių miestų rajonų regeneravimui, kad būtų skatinama nenutrūkstama miestų raida. Europos Regionų plėtros fonas (ERPF) 2000–2006 m. iš viso skirs 700 mln. eurų.⁷

3. LEADER (finansuojama iš EŽŪOGF): LEADER yra viena iš Europos Sąjungos bendrijų iniciatyvų, kurios tikslas - skatinti kaimo plėtrą. LEADER veiklos pagrindas yra vietos išteklių ir kaimo gyventojų iniciatyvumas. Pagal šią priemonę remiami kūrybiški plėtros ir kaimo vietovių atnaujinimo metodai, skatinamas bendradarbiavimas ieškant naujų kaimo plėtros idėjų. LEADER veikia kiekvienoje Europos Sąjungos šalyje.

1 pav. LEADER programos etapai Europos Sąjungoje⁸

Šaltinis: Leader+ Europos Sąjungoje. – LR Žemės ūkio ministerija, 2006.

4. EQUAL (finansuojama iš ESF): EQUAL - tai Europos Bendrijų iniciatyva, kuri išbanda ir skatina naujus kovos būdus su darbo rinkoje egzistuojančia visų formų diskriminacija ir nelygybe, kurią patiria tiek dirbantys, tiek ir ieškantys darbo asmenys. EQUAL yra Europos užimtumo ir Europos kovos su diskriminacija bei atskirtimi strategijų dalis.

⁶ INTERREG III Lietuvoje 2004-2006 m.//

<http://209.85.135.104/search?q=cache:vnoYorh5q3sJ:www.interreg.lt/+INTERREG&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=1;> prisijungimo laikas: 2006-05-03.

⁷ [http://www.eurodesk.lt/index.php?language=lt&page=10078&id=20032;](http://www.eurodesk.lt/index.php?language=lt&page=10078&id=20032) prisijungimo laikas: 2006-05-03.

⁸ Leader+ Europos Sąjungoje. – LR Žemės ūkio ministerija, 2006.

EQUAL tikslas – papildyti ESF remiamas veiklas, skatinant naujų metodų kūrimą, išbandymą ir pritaikymą darbo rinkoje. EQUAL siekia efektyvesnės naujoviškos užimtumo politikos ir praktikos nacionaliniu ir Europos Sąjungos lygmeniu. EQUAL įgyvendinimas yra paremtas teminių prioritetų, inovacijos, partnerystės, galimybių suteikimo, tarptautinio bendradarbiavimo, lyčių lygių galimybių bei poveikio politikai ir praktikai principais.⁹

1.1.2. ES struktūrinių fondų principai

ES regioninė politika pagrįsta keturiais tarpusavyje susijusiais principais: programavimo, koncentravimo, partnerystės, papildomumo.

Programavimo principas reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama skiriama integruotoms, daugiamečioms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti.¹⁰ Vadinasi šalys narės turi gerai apgalvoti rengiant programavimo dokumentus, kad jos atitiktų Europos Komisijos parengtų programų gaires. Paramą skirstyti konkrečioms projektams, kurie yra integruoti, tiksliniai.

Koncentravimo principas – ES parama turi būti naudojama menkiausiai išsivysčiusiuose regionuose. Svarbiausias regionų identifikavimo ES šalyse kriterijų yra bendrasis vidaus produktas (BVP). Socialinius ir ekonominius regionų pranašumams ir trūkumams įvertinti ES plačiai taiko Europos Bendrijos statistikos tarnybos (EUROSTAT'o) parengtą statistinę regionų analizę.¹¹

Partnerystės principas – vykdant ES struktūrinių fondų paramos programavimą, įgyvendinimą, priežiūrą ir vertinimą šalys narės privalo konsultuotis su regioninės ir vietos valdžios institucijomis, ekonominiai ir socialiniais partneriais (NVO, verslo atstovais ir .t.t.). LEADER+ iniciatyva paskatino naujų struktūrų – paremta partneryste ir bendradarbiavimu, formavimąsi. Vietos veiklos grupė – atstovauja įvairių kaimo gyventojų interesams, t.y. ne mažiau kaip 50 procentų valdymo organo narių sudaro socialinių, ekonominių partnerių ir asociacijų atstovai, iki 25 procentų – verslo atstovai ir iki 25 procentų – vietos valdžios atstovai. Tai geriausias pavyzdys kaip ES parama skatina partnerystę ir bendradarbiavimą, be to įgyvendinamas dar vienas principas „iš apačios į viršų“, kuris skatina efektyvesnę sprendimų priėmimą ir problemų aiškumą.

⁹ <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=96>; prisijungimo laikas 2006-05-03.

¹⁰ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 15

¹¹ Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 102.

Papildomumo principas reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama turi papildyti, o ne pakeisti ES valstybių narių viešąsias ir kitas atitinkamas struktūrines lėšas. Todėl kiekviena ES valstybė narė tokį išlaidų lygį turi nustatyti ir išlaikyti visą programinį laikotarpį.¹² ES lėšos papildo kiekvienos šalies narės biudžetą tik toms priemonėms ir projektams įgyvendinti, kurios yra ar buvo įgyvendinamos iš nacionalinio biudžeto, tik prisideda prie to, ką valstybė remia.

1.2 ES struktūrinių fondų programavimas

Programavimo principas reiškia, kas ES struktūrinių fondų parama skiriama ne pavieniams projektams, o integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti.¹³

Struktūrinių fondų veiklos gairės numatomos ilgalaikio planavimo pagrindu (plg. Berlyno Tarybos sprendimus dėl 2000-2006 m. planavimo laikotarpio). Iki konkrečių projektų įgyvendinimo pereinama keletas programinio planavimo stadijų.

Iš struktūrinių fondų paprastai finansuojamos tos plėtotės programos, kurioms skiriamas atskiras biudžetas. Šios programos turi būti rengiamos tarpusavyje derantis nacionalinėms, regioninėms ir vietos valdžios institucijoms, ekonominiams ir socialiniams partneriams ir kt. įstaigomis.

Programos gali būti dviejų rūšių:¹⁴

1. **Regioninės plėtotės programos** sudaromos remiantis plėtotės planu arba Bendroju programavimo dokumentu (angl. SPD). Abu šiuos dokumentus valstybės narės turi pateikti Komisijai ne vėliau kaip per keturis mėnesius nuo remtinų teritorijų sąrašo sudarymo dienos.

- Dėl plėtotės plano deramasi su Europos Komisija, pagal jį sudaromas Bendrijos paramos dokumentas (angl. CSF). Šį dokumentą Komisija priima per penkis mėnesius nuo plėtotės plano pateikimo dienos. Remiantis Bendrijos paramos dokumentu, pateikiami programų pasiūlymai. Kad procesas būtų spartesnis, programų pasiūlymai gali būti pateikiami drauge su plėtotės planu ir priimami tuo pačiu metu, kaip ir Bendrijos paramos dokumentas.

- Programų pasiūlymai pateikiami jau Bendrajame programavimo dokumente. Juos galima pradėti įgyvendinti Komisijai patvirtinus šį dokumentą. Bendrąjį

¹² Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 16

¹³ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 25

¹⁴ http://www.eudel.lt/lt/strukturiniai_fondai/index3.htm, prisijungimo laikas 2006-06-26.

programavimo dokumentą Komisija turi priimti ne vėliau kaip per penkis mėnesius nuo jo pateikimo.

(Bendrijos paramos dokumentas paprastai rengiamas tik 1 tikslo siekiantiems regionams. Tačiau tuomet, kai struktūrinių fondų parama yra mažesnė nei 1 milijardas eurų, šiems regionams gali būti rengiamas ir Bendrasis programavimo dokumentas. Šis atvejis tinka Lietuvai).

Kiekviename Bendrijos paramos dokumente ir Bendrajame programavimo dokumente nurodomi:

- Veiklos prioritetai;
- Kiekybiškai išreikšti tikslai (jei įmanoma);
- Numatomi finansiniai ištekliai.

2. **Bendrijos iniciatyvos** programos valstybės narės pateikia ne vėliau kaip per šešis mėnesius po to, kai Komisija priima Bendrijos iniciatyvos gaires. Tuomet Komisija per penkis mėnesius priima programas. Už regioninės plėtotės ir Bendrijos iniciatyvos programų įgyvendinimą atsakinga valstybės narės paskirta valdymo institucija. Ji programavimo priede nurodo konkrečias priemones, kurių imtasi vietoje, gavus programai paskirtą finansinę paramą. Ši institucija taip pat atsakinga už finansuotųjų projektų atranką. Projektų įgyvendinimą prižiūri priežiūros komitetai, kuriuos sudaro valstybės narės, regionų, kompetentingų institucijų ir

Komisijos atstovai. Šie komitetai nuolat stebi programų įgyvendinimo pažangą ir, jei reikia, nustato naujas veiklos kryptis.

Būsimos šalys – paramos gavėjos turi tiksliai nustatyti savo poreikius: ar daugiau skirti dėmesio infrastruktūrai, ar žmogiškiesiems ištekliams, ar žinių visuomenei. Tai labai atsakingas darbas, kurio rezultatai ateityje dažniausiai nulemia paramos gavėjos efektyvų ir tikslingą lėšų panaudojimą šalies ekonominei ir socialinei plėtrai, regioniniams netolygumams mažinti.

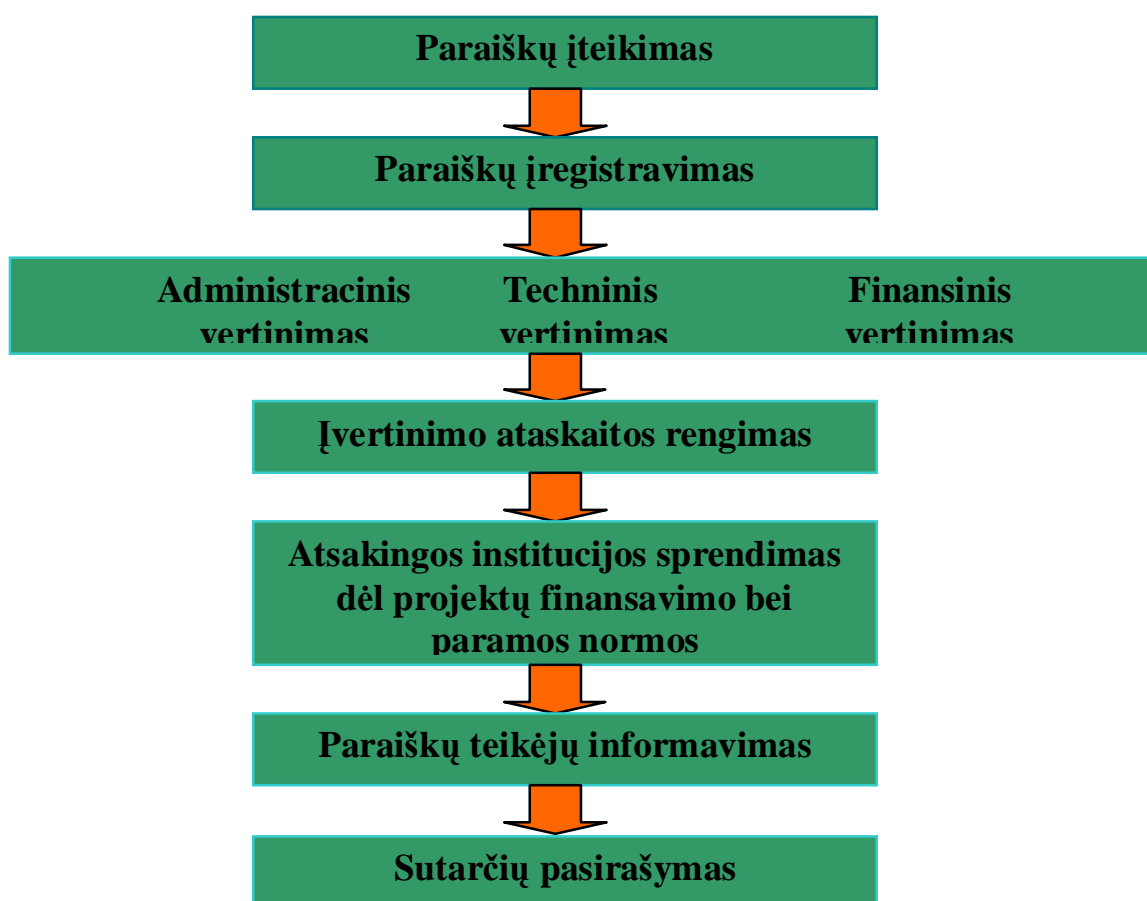
1.3. Projektų pateikimas ES struktūriniams fondams ir jų finansavimo bendri aspektai ES

ES regioninė politika yra neatskiriama nuo Europos Sąjungos pagrindinių tikslų: demokratijos plėtimo, ūkio stiprinimo, gyventojų socialinės gerovės ir taikaus gyvenimo būdo – santarvės žemyne užtikrinimo. Kadangi ES sudaro labai skirtingos šalys pagal teritorijos dydį, gyventojų skaičių, ekonomikos išsivystymą ir kultūrinę įvairovę, tai pagrindiniams tikslams pasiekti pasirinkta labiau sugretinama ir universalesnė struktūra – regionai. Per juos ir siekiama įgyvendinti pagrindinius tikslus, harmoningai integruoti į bendrą visumą valstybės nares, jų gyventojus. Dėl to regioninė politika yra ne tik prioritetinga ES srityje, bet ir pagrindinė ekonomikos plėtros, aukšto gyvenimo lygio užtikrinimo priemonė. Regioninei politikai

įgyvendinti ES sukūrė specialias institucijas, įsteigė ypatingus regioninės plėtros struktūrinius fondus. Pastarieji ir žemės ūkiui skirtas investicijas, sudaro didžiausią ES biudžeto dalį. Planiniais 2000 – 2006 metais šie fondai sudarė 213 mlrd. Eurų, arba 82 proc. viso ES biudžeto (77,8).¹⁵

ES struktūrinių fondų finansuojami projektai yra pateikiami vadovaujantis Bendroju programavimo dokumentu. Atsakingos institucijos rengia konkursų dokumentus, pagal kuriuos skelbiami konkursai ES fondų paramai gauti. Konkursai gali būti vykdomi nuolat, t.y. paraiškų pateikimo terminas yra nuo BPD įsigaliojimo ir iki jo galiojimo pabaigos, arba skelbiami konkrečiai priemonei ribotos trukmės šaukimas paraiškoms pateikti. Atitinkamų institucijų gautos paraiškos yra registruojamos, atliekamas administracinės, techninės ir finansinės atitikties vertinimai. Priimamas sprendimas dėl projektų finansavimo ir paramos dydžio, informuojami paramos gavėjai ir pasirašomos sutartys.

2 pav. Paraiškos ciklo etapai

Šaltinis: Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 71.

¹⁵ Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Vilnius: Atmintis, 2006 m. P. 62.

ES struktūrinių fondų reglamentuose nepateiktas projekto apibrėžimas, bet projektas gali apimti įvairias paslaugas, įrangos įsigijimą ir darbų atlikimą. ES struktūrinių fondų finansuojami projektai turi atitikti Bendrojo programavimo dokumento, jo priedo ir konkursų dokumentų turinį.¹⁶ Vienas konkretus projektas gali būti finansuojamas iš vieno ES struktūrinio fondo ir pagal vieną BPD priemonę. Kartais paraiškos teikėjui reikia parengti daugiau nei vieną paraišką skirtingiems ES struktūriniais fondams ir BPD priemonėms, norint įgyvendinti pasirinktą tikslą ir uždavinius. ES struktūriniai fondai finansuoja tik visiškai parengtus projektai, kurie susideda iš paraiškos, papildomų dokumentų, tokių kaip galimybių studija ar investicinių projektų, finansinės ir ekonominės analizės, poveikio aplinkai vertinimo, viešųjų pirkimų dokumentacijos ir t.t. Kai kurių dokumentų parengimas gali būti finansuojamas iš ES struktūrinių fondų.

Iš ES fondų finansuojami realūs projektai, kuriuos įgyvendinant bus pasiekta tam tikrų finansinių (išleistos lėšos) ir fizinių rodiklių (įvykdytos veiklos ir pasiekti rezultatai).¹⁷ Taip pat akcentuojama, kad paramos lėšos skiriamos tik atsakingų institucijų patvirtintiems projektams. Iš esmės galima suskirstyti viena didelį projektą į keletą etapų ir paramos prašyti atskirai kiekvienam etapui įgyvendinti, tačiau reikia pildyti keletą paraiškų, kuriuose turi būti nurodyta kaip tęstinis projektas. ES struktūriniai fondai finansuoja tik patvirtintas projektų lėšas, kurios traktuojamos kaip tinkamos (*angl. eligible*) lėšos. Lėšų tinkamumas yra apibrėžtas Bendrajame programavimo dokumente.

Projektams įgyvendinti gali būti skiriamos lėšos avansu, avansinis mokėjimas, bet dažniausiai išlaidos yra kompensuojamo pobūdžio, t.y. kada projekto vykdytojas turi įgyvendinti dalį numatytų veiklų pagal veiklos planą, tada jis turi projekto veikloms įgyvendinti turėti nuosavų arba skolintų lėšų. Įgyvendinus veiklas, projekto vykdytojas, turi pateikti įgyvendinančioms institucijoms mokėjimo prašymus bei išlaidas pateisinančius dokumentus ir juos patikrinus, perveda numatyta lėšų sumą į sąskaitą.

Pakankamas aukštos kokybės ir įgyvendinimui paruoštų projektų skaičius yra sėkmingo ES fondų įsisavinimo viena iš sąlygų. Daugelis projektų, kurių įgyvendinimas yra finansuojamas iš Bendrojo programavimo dokumento, palyginti yra nedidelės apimties. Todėl atsižvelgiant į ES valstybių narių patirtį, galima teigti, kad Lietuvoje BPD įgyvendinti turi būti parengta apie 1000 projektų.

¹⁶ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 64.

¹⁷ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003. P. 65.

1.4. ES šalių senbuvių ekonominė ir politinė situacija iki įstojimo į ES ir dabartinė situacija, pasinaudojus ES parama

Padėti ekonomiškai atsiliekančioms šalims narėms ar jų regionams – tai viena iš esminių šiuolaikinės Europos Sąjungos taisyklių. Tam ES išleidžia apytikriai trečdalį savo biudžeto. Ši parama ateina per Struktūrinius fondus ir iniciatyvas. ES įsteigė juos siekdama, kad visos šalys narės ir jų regionai vystytųsi tolygiai, kad jų neskirtų ekonominiai ir socialiniai išsivystymo barjerai. Iš senųjų šalių narių daugiausiai ES paramos sulaukė keturios šalys: Graikija, Portugalija, Ispanija ir Airija.

Pagal Europos Sąjungos direktyvas, jeigu jos šalies narės Bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui neviršija 75 procentų ES šalių vidurkių, tai šaliai yra suteikiamas specialus statusas, kuris vadinamas I tikslu, leidžiantis naudotis didžiausia struktūrinių fondų parama.¹⁸ Daugelis šalių senbuvių labai gerai atsimena, kad įstojus į ES pradėta gauti svari parama šalies ekonominiam ir socialiniam lygiui pakelti, bet kaip jas panaudoti – trūko patirties.

Toliau trumpai aptarsime ES šalių senbuvių atėjimą į šią organizaciją ir naudą šaliai:

Ø Prancūzija. Šios šalies ryšys su ES ypatingas: pirma, įkurti ES pirmąją – Europos anglų ir plieno bendriją – pasiūlė Prancūzijos politikai. Antra, ES administracija buvo sukurta remiantis Prancūzijos administracijos tradicijomis. Trečia, šios šalies kalba, tapo viena iš pagrindinių ES kalbų. Prancūzija gauna bene didžiausias subsidijas žemės ūkiui, nes ji didžiausią žemės ūkio sektorių iš visų ES šalių, nors tai yra nemaža našta ES biudžetui. Prancūzija taip pat neblogai įsisavino struktūrinių fondų paramą. Ypatingai ši parama buvo nukreipta į turizmo sektoriaus plėtojimą šalies atokiausiuose regionuose, kad turistų srautus koncentruoti ne tik šalies sostinėje – Paryžiuje, bet ir visos šalies regionuose. Kaip vienas iš pavyzdžių – Limouzin regionas: Benevent l'Abbaye kaimelyje yra įkurtas „La Scenovision“ muziejus, kurio įkūrimui gauta dalinė parama iš ES struktūrinių fondų.¹⁹ Šio projekto vertė 1,7 mln. eurų. ES paramos, valstybės ir Regiono tarybos lėšomis atkurta teatralizuota šio regiono istorinio gėrimo – likerio Beneventine - sukūrimo istorija. Šis muziejus nuolat lankomas užsienio ir vietinių turistų.

Ø Vokietija. Vienydamasi su kitomis Vakarų Europos šalimis, Vokietija įgijo galimybę reabilituoti jų akyse, įsitvirtinti jų bendruomenėje. Šiai šaliai, II Pasaulinio karo sukėlėjai, po karo slegiamai karo reparacijų, šis įstojimas yra labai svarbus, nes pagaliau tapo lygiateise kitų Europos šalių partnere. Europos Bendrijų įkūrimas sutapo su šeštojo dešimtmečio

¹⁸ European Commission. The Mid Term Evaluation of Structural Fund Interventions. Working paper No.8 – Brussels, 2000.

¹⁹ <http://www.benevent-scenovision.com>, prisijungimo laikas: 2006-10-03.

Vokietijos ekonominiu stebuklu.²⁰ Vokietiją iš ES šalių išskiria tai, jog ji moka didžiausias įmokas į ES biudžetą, apie 20 milijardų eurų kasmet.

Ø Italija. Italija įsitraukė į Europos vienijimąsi ne tik ekonominiiais sumetimais, bet ir tam, kad sutvirtintų ryšius su kaimyninėmis šalimis ir atgautų pozicijas po fašizmo diktato. Ypatingai pokariu metu ryškiai atsivėrė kontrastas tarp turtingos šiaurės ir vargingos pietų Italijos. Skirtumas yra likęs ir dabar, bet ne toks ryškus kaip pokario metais, ir ši skirtumą sumažino ES finansinės injekcijos į vargingus regionus. Daugybės ūkinių kontaktų su Europos Bendrijų šalimis Italijos ekonomika suklestėjo. Palyginus su kitomis ES šalimis, Italija šiai dienai gauna didžiausias pajamas iš turizmo.

Ø Belgija, Olandija, Liuksemburgas. Beneliukso šalys yra tarp Europos vienijimosi novatorių. Jos pradėjo derinti ekonominę politiką dar tarpukariu. Šiose šalyse pragyvenimo lygis aukščiausias iš visų ES šalių. Pvz. Liuksemburgas pagal BVP vienam gyventojui: vienam liuksemburgiečiui tenka apie 38 840 eurų per metus. Beneliukso šalys, kaip vienos iš Europos Bendrijų įkūrėjų, yra patyrusios ir įtakingos ES narės, kurios savo įtaką dar padidina Briuselyje veidamos kartu.

Ø Didžioji Britanija. 1973 metais Didžioji Britanija įstojo į Bendrijas. Ji vienintelė ES šalis, kuri kovojo su Briuseliu dėl įnašo sumažinimo į ES biudžetą. Ji visada atsargiai vertina siūlymus spartinti ES plėtrą, nes labai gerai supranta, kad visos naujos narės turės ekonomiškai kuo sparčiau pasivyti senbuves, o tai reiškia, kad senbuvės turės skirti daugiau lėšų šioms šalims per struktūrinius fondus. Britanija apamai iš ES šalių išsiskiria didelėmis investicijomis, taip pat didžiausia naftos ir dujų gamyba bei jų atsargomis.

Ø Airija. Airijai, kaip dabar ir Lietuvai, narystė ES reiškė naujas galimybes. 1973 metais įstojusi į Europos Bendrijas, šiuo metu turinti sparčiausiai besivystančią ekonomiką, BVP vienam gyventojui lenkianti Didžiąją Britaniją, užimanti 60 procentų kompiuterinių programų rinkos Europoje. Airija įstojusi į ES buvo viena neturtingiausių valstybių. Šios šalies patirtis įsisavinant efektyviai ir tikslingai ES struktūrinių fondų lėšas, rodo, kad narystė ES labai svarbi neturtingoms šalims. Per 1994 – 1999 metus Airija sulaukė 5,7 milijardo eurų finansinės paramos iš ES.²¹

Ø Danija. Ši šalis pirmoji iš Skandinavijos šalių tapo bendrijos nare – 1973 metais, kai pamatė, kad narystė ES atneša tiek ekonominę, tiek socialinę naudą, o dar tokiai mažai šaliai kaip saugumas taip pat svarbus akcentas susivienyti. Danija kaip ir Didžioji Britanija skeptiškai žiūri į ES plėtrą, nes įvertina tai, kad įstojusioms neturtingoms šalims bus

²⁰ Paleckis A. Ties Europos greitkelio. – Vilnius: Baltos lankos, 2001. P. 46.

²¹ Paleckis A. Ties Europos greitkelio. – Vilnius: Baltos lankos, 2001. P. 53.

skirta nemaža struktūrinė parama šių šalių ekonomikai spartinti. Danija aplamai išsiskiria aukštu pragyvenimo lygiu ES, pvz. šios šalies BVP didžiausias, skiriamas švietimui.

Ø Graikija. Graikija į Bendrijas įstojo 1981 metais. Šios šalies įstojimas į ES turėjo simbolinę reikšmę. Tačiau Graikija su įstojimu atsinešė Graikijos ir Turkijos teritorinius nesutarimus, nes tai pasidarė visos ES problema. Tačiau ši šalis sulaukė didelės finansinės paramos iš ES. Nors Briuselio viršūnės į tai žiūri skeptiškai, nes Graikija parama pasinaudojo neefektyviai. Graikija iš ES šalių išsiskiria didžiausiu žemės ūkio indėliu į BVP, net 21 procentas BVP.

Ø Ispanija. 1986 metais Europos Bendrijų nare tapo Ispanija. Ispanai labai efektyviai pasinaudojo naryste ES. Jie sugebėjo pakelti savo ekonomiką pasinaudodami naujomis investicijomis iš šalių senbuvių ir skiriama ES parama. Tai labai pakėlė Ispanijos ekonomikos lygį per gana trumpą laikotarpį. Nors po tokių ekonominių injekcijų, ši šalis vis tik turi problemų: Ispanijoje vienas iš didžiausių bedarbių procentas iš ES šalių – apie 20 procentų, taip pat ramiam šalies gyvenimui Europoje neduoda radikalios baskų grupuotės, kurios siekia atskirti baskų kraštą nuo Ispanijos.

Ø Portugalija. Ši šalis įstojusi į ES kaip ir Ispanija gana efektyviai ir tikslingai pasinaudojo ES finansine parama. Iki įstojimo šios šalies BVP vienam gyventojui nesiekė 50 procentų ES šalių vidurkio. Šiuo matu jis sudaro apie 75 procentus. Be to Portugalija 2000 metais kovo mėnesį surengė vieną iš svarbiausių ES istorijoje šalių vadovų susitikimą Lisabonoje, kurio metu apibrėžti strateginiai ES tikslai: ES ekonomika turi tapti konkurencingiausia, dinamiškiausia ir labiausiai žiniomis paremta ekonomika pasaulyje.

Ø Švedija. 1995 metais Švedija įstojo į ES. Dar vienos Šiaurės šalies įstojimas atkreipė ES dėmesį į Baltijos jūros regioną. Dabar ši šalis iš ES šalių išsiskiria didžiausia valstybės perskirstoma BVP dalimi. Palyginimui pažvelkime į šios šalies ir Lietuvos Bendrojo nacionalinio produkto (BNP) dalį vienam šalies gyventojui, skirtumas akivaizdus.

2 lentelė. BNP vienam šalies gyventojui Lietuvoje ir Švedijoje.

Šalis	BNP vienam šalies gyventojui
Lietuva	3,8 tūkst. dolerių
Švedija	19 tūkst. dolerių

Šaltinis: OECD.²²

²² <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.

Ø Suomija. Nors Suomija iki narystės ES buvo viena iš labiausiai Europoje išsivysčiusių valstybių, bet 1995 metais jie sugebėjo per labai trumpą laikotarpį įstoti į ES gretas. Ši šalis kaip narė išsiderėjo iš ES, kad būtų įkurtas Sąjungos paramos fondas žemdirbiams, gyvenantiems atšiauriuose regionuose, kuris rėmė žemdirbystę ir šiaurės elnių veisimą. Šiai dienai Suomija išsiskiria iš kitų ES šalių didžiausiu pramonės indėliu į BVP, net 37 procentai, bei didžiausiu dirbančių moterų procentu, apie 48 procentus visos šalies darbo jėgos.

Ø Austrija. Ši šalis iki įstojimo į ES, išsiskyrė iš kitų šalių itin aukšta žemės ūkio produktų kokybę. Todėl ji nerimavo dėl narystės ES, nes daugelis gąsdino didesne konkurencija. Tapus narė iš tiesų tam nepasirengusių ūkių bankrutavo, todėl pradėjo specializuotis bioprodukcijos srityje, veisti retų rūšių galvijus, o tuo labiau, kad ES rėmė tokias ūkio šakas. Šiai dienai ši šalis gali pasigirti mažiausių bedarbių procentu ir didžiausia BVP dalimi – 0,8 procento, išleidžiama investicijoms į telekomunikacijas. Bet pažvelgus į trejų metų Austrijos įnašus į ES biudžetą ir iš jo gaunamas išmokas, balansas buvo minusinis.

3 lentelė. Austrijos įnašas į ES biudžetą ir iš jo gaunamos išmokos

	1995	1996	1997
Austrijos įnašas į ES biudžetą	1,762.90	1,874.00	2,110.40
Gaunamos išmokos iš ES biudžeto	902.30	1,660.50	1,386.80
Balansas	-860.50	-213.50	-723.60

Šaltinis: OECD²³

Pasak D.Grybauskaitės, iki šiol nemažai valstybių siekia išlaikyti mažus įnašus į organizacijos biudžetą, tačiau po ES plėtros to esą nepakanka.²⁴ Nes akivaizdu, kad ne viena ES senbuvė šalis padarė ekonominę ir socialinę pažangą pasinaudojusi ES paramos lėšomis. Galima teigti, kad svarbiausias ES laimėjimas yra tai, kad praėjus vos 50 metų, Europos Sąjungos ekonomika užima antrąją vietą pasaulyje.²⁵

1.4.1 Airijos patirtis įsisavinant ES struktūrinius fondus

1973 m. Airija įstojo į Europos Sąjungą, jos pajamų vidurkis vienam gyventojui sudarė tik 62 proc. ES vidurkio. 1999 m. Airijos pajamos vienam gyventojui jau sudarė 105 proc. ES vidurkio, infliacija ir biudžeto deficitas taip pat yra vieni mažiausių Europoje. Stojant į

²³ <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.

²⁴ <http://www.visuomenei.lt/?c=2&s=1&t=0&id=114>, prisijungimo laikas 2006-07-23.

²⁵ Augimo link ES ekonomika. – Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004, P. 3

Europos Sąjungą, Airijos žemės ūkyje dirbo apie 25 proc. šalies gyventojų, 1999 m. šis skaičius sumažėjo iki 10 proc. Dabar Airijos ekonomika viena moderniausių, nors tik įstojus į Europos Sąjungą Airija buvo viena iš labiausiai atsilikusių ES šalių.

Nuo 1973 iki pat 1988 m. Airijos ekonomika turėjo didelių sunkumų pritraukdama investicijas, atsilikimas nuo bendrų ES standartų mažėjo labai lėtai. Pasiiekti tokių stulbinančio ekonomikos pakilimo Airijai padėjo ES struktūrinių fondų parama.

Dalyvavimas struktūrinėje politikoje pats savaime neužtikrino sėkmingos socialinės ir ekonominės plėtros. Kaip žinia, geriausių rezultatų pasiekė tos valstybės, kurios turėjo savą plėtros strategiją ir ES skiriamą paramą naudojo būtent jai įgyvendinti (Airija ir Portugalija racionaliai pasinaudojo paramos lėšomis, tuo tarpu didžioji Graikijos dalis ir Pietų Italija paramą sunaudojo be ypatingos sėkmės).

Airijos valstybės politika buvo sąmoningai nukreipta informacinės visuomenės kūrimui, kuriai ir buvo panaudotos ES paramos lėšos. Šiuo metu Airija užima antrą vietą pasaulyje (po JAV) pagal programinės įrangos gamybą ir vieną iš pirmųjų vietų Europoje pagal asmeninių kompiuterių gamybą. Airiškas fabrikas "Dell Computers" tiekiantis produkciją didžiajai Europos daliai ir pirmauja pasaulyje pagal naujausius verslo organizavimo metodus.

Kaip jau ir akcentuota, kad nuo 1988 m. pirmasis ES paramos tikslas buvo padėti šalims, kurių BVP nesiekė 75 proc. ES vidurkio. Pagal šį rodiklį paramą gauna keturios ES narės: Airija, Ispanija, Graikija, Portugalija).

Šiuo metu Airijos BVP vienam žmogui viršija ES vidurkį, todėl 2006 m. SF programavimo laikotarpiui Airijos teritorija buvo suskirstyta į du regionus: (1) Pasienio, vidurio ir vakarų (PVV) (1-ojo tikslo statusas); (2) Pietų ir rytų (pereinamojo laikotarpio 1-ojo tikslo statusas), iš kurių vienas bus remiamas iš ES fondų, o turintys aukštus išsivystymo rodiklius paramos nebegaus.

Per 1994-1999 m. laikotarpį Airija iš ES fondų gavo 5,7 milijardo eurų paramos. Kartu su Airijos valstybinio ir privataus sektoriaus parama šios lėšos išaugo iki 10,1 milijardo eurų. Kitaip tariant, ES struktūrinių fondų parama sudarė daugiau nei pusę bendros Airijoje įgyvendintų projektų vertės.²⁶

Nuo 1973 m. Airijos, subsidijos žemės ūkio gamintojams išaugo nuo 20 milijonų Airijos svarų, 1996 iki 873 milijonų. Tai sudarė pakankamas sąlygas žemės ūkio produkcijos eksportui didėti bei žemdirbių atlyginimams augti. Airiškų žemės ūkio prekių eksportas nuo

²⁶ <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.

1983 metų iki 1995 metų padidėjo daugiau nei du kartus. Airijos ūkininkų pajamos nuo 1978 metų iki 1995 metų padidėjo daugiau nei tris kartus.

Labiausiai Airijoje buvo skatinami pramonės vystymas, turizmas, transportas, kaimo plėtra ir aplinkos apsauga.

Airijos Gamybos sektoriaus veiksmų programoje 2000-2006 m. yra numatyta *Tiesioginių užsienio investicijų priemonė* kuria Airijoje investuojančioms konkurencingoms tarptautinėms kompanijoms, vystančioms Airijos nacionalinius ūkio plėtros tikslus atitinkančią veiklą, teikiama ES SF parama (naudojamos subsidijos investicijoms, mokymams).²⁷

Turizmui vystyti, Airija racionaliai ir tikslingai panaudojo ES paramą. Per trumpą laikotarpį Airijoje buvo išvystytas turizmo centrų tinklas. Taip pat ES fondų lėšos buvo panaudotos tiltų statybai, greitkelių tiesimui, oro uostų terminalų atnaujinimui. Dublino centre buvo pastatyta moderni liginė. Pastatyta 120 MW galingumo durpėmis kūrenama elektrinė, 400 kaimo pašto įstaigų visoje Airijoje buvo aprūpinti modernia kompiuterine technika.

Informacinei visuomenei vystyti Airijos vyriausybės iniciatyva parengtas bandomasis projektas “Ennis – pirmasis Airijos informacijos amžiaus miestas”, kurio esmė – suteikti galimybę naudotis moderniomis telekomunikacijų paslaugomis ir informacinėmis technologijomis vienam iš periferinių Airijos miestų. Konkursą laimėjo Enio savivaldybė, kuri turėjo informacinės visuomenės ugdymo viziją. Projektas padėjo nutiesti iki vartotojų didelio pralaidumo telekomunikacijų linijas, instaliuoti modernią informacinę įrangą švietimo, profesinio mokymo ir kitose įstaigose, aprūpinti gyventojus nemokamais personaliniais kompiuteriais.

Airija taip pat sėkmingai įsisavino LEADER iniciatyvą. Ši programa, remianti vietinės iniciatyvos grupes, Airijoje prasidėjo 1991 metais. Nors praėjo nemažas laikotarpis įsisavinant LEADER programos lėšas, vis tik daugeliui Airijos vietinės iniciatyvos grupių reikia specialistų pagalbos rengiant projektus. Airijoje yra sukurtos LEADER partnerystės vietinės komandos kontoros, kuriuose specialistai teikia konsultavimo paslaugas žmonėms, norintiems įgyvendinti savo idėjas. Aktyvūs kaimo žmonės ateina į kontorą su idėja, kokią veiklą norėtų vystyti. LEADER partnerystės komandos darbuotojai padeda aktyviems žmonėms susiburti bendrai veiklai, padaryti SSGG analizę (įvertinti kliūtis ir galimybes), parengti veiklos planą, aptarti projekto sėkmės tikimybę.

Europos Sąjungos paramos lėšas Airijos kaimo bendruomenės investuoja į kelių tiesimą, pastatų renovaciją, festivalių, kuriuose skamba nacionalinė airių muzika, rengimą,

²⁷ Productive sector operational programme 2000–2006. - Department of Enterprise, Trade and Employment of Ireland, December 2000 (http://www.csfinfo.com/docs/operational_prog/productive_sector.pdf), prisijungimo laikas:

kaimo turizmo plėtrą ir kitas veiklas. Pvz. Airijos Waterford miestelyje LEADER programos lėšos naudojamos švietimui, mokymui ir perkvalifikavimui, verslo įmonių steigimui, t.y. bedarbystės problemoms sprendimui. Sėkmingas vietos iniciatyvos grupių programos LEADER finansuoja 75 procentais, jei bendruomenė nesiekia pelno ir 50 procentų, jei iš veiklos gauna pelną.

4 lentelė. 1994-1999 parama buvo skirta šiems sektoriams

Sektorius	ES fondų parama (mln. eurų)	Bendras paramos sektoriui dydis (mln. eurų)
Pramonė	1029	2844
Žemės ūkis	915	1767
Žvejyba	78	177
Turizmas	456	806
Ekonomikos infrastruktūra	108	319
Aplinka	78	126
Žmogiškieji resursai	1732	2362
Lokalinė miesto ir kaimo plėtra	257	420
Transportas	888	1406
Tallaght ligoninė (atskiras projektas, kurio dėka Dubline pastatyta viena moderniausių Airijos ligoninių)	39	130
Techninė parama	9	12
	Viso: 5589	Viso: 10 369

Šaltinis: <http://www.euro.lt>²⁸

ES fondų parama leido Airijai pagyvinti ekonomiką, sukurti naujų darbo vietų, stipriai pagyvino eksporto augimą. Apibendrinant Airijos patirtį įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą galima teigti, kad tai vienas iš geriausių pavyzdžių Lietuvai, kaip efektyviai ir tikslingai įsisavinti paramoms lėšas, turint omenyje, kad Airija prieš įstojant į ES buvo viena iš neturtingiausių šalių Europoje. Vilniaus airių bendruomenės atstovo Gerry Fitzpatrick teigimu, Airijai įstojus į Europos Sąjungą, šalyje įvyko daugybė teigiamų pokyčių – pagerėjo gyvenimo kokybė, atsivėrė nauja erdvė bendrauti, keliauti, keistis informacija su kitų Europos šalių ir kultūrų žmonėms.

“Airija tapo vienu sėkmingiausių ES narystės pavyzdžių – tapome atviri investicijoms, naujovėms ir šiandien galime didžiuliu atsigavusiu, klestinčiu žemės ūkiu”, -

²⁸ <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.

sakė G. Fitzpatrick. Pasak jo, Airijos patirtis gali būti naudinga ir Lietuvai, besirengiančiai žengti į Europos Sąjungą.²⁹

1.4.2 Portugalijos patirtis įsisavinant ES struktūrinius fondus

Portugalijoje iki įstojant 1985 m. į ES BVP nesiekė 50 proc. EB šalių BVP vidurkio. Per dešimtmetį šis skaičius nepaliaujamai augo ir dabar sudaro apie 75 proc. ES BVP vidurkio. Per ateinančius 5-6 metus tikimasi visiškai pavyti labiausiai išsivysčiusias ES valstybes, nes Portugalijos ekonomika kasmet vidutiniškai išauga apie 5 proc., tai yra dvigubai daugiau nei ES vidurkis. EK paskaičiavimais, įstojus į ES 4 proc. BVP augimo gali tikėtis ir dabartinės šalys kandidatės (Lenkija tikisi net 5 proc. BVP augimo).³⁰

Iki 9-ojo dešimtmečio vidurio Portugalija buvo viena skurdžiausių žemyno valstybių. Lietuva tuo metu ją gerokai lenkė. Atsilikimo palikimas - apie 20 proc. beraščių kaimo gyventojų šiuo metu.

Iki 1992 metų iš esmės buvo baigta žemės ūkio reforma. Įstojus į ES Portugalijoje valstiečiai sudarė 23 procentus visų gyventojų. Dabar tik 9 procentus. Per dešimt metų tikimasi ūkininkų skaičių sumažinti iki 4-5 procentų. Kur dingo kaimo gyventojai? Atsakymas paprastas - pritraukus investicijas, ES paramą buvo sukurtos naujos darbo vietos.

Vien Europos investicijų bankas, per kurį eina ES pinigai, kasmet Portugalijoje investuoja per 1,6 milijardų eurų (apie 7 mlrd. litų). Daugiausia pinigų skiriama infrastruktūrai, keliams, tiltams. Naujų darbo vietų kūrimas toks spartus, kad nedarbas siekia vos 4 procentus. Tai reiškia, kad darbo rankų, ypač kvalifikuotų trūksta, nepaisant milžiniško afrikiečių, kiniečių antplūdžio iš buvusių kolonijų.

Tik 4 procentai portugalų yra prieš ES, 71 procentas įsitikinę - narystė kraštui yra naudinga. Vienintelė euroskeptikų partija - Portugalijos komunistų partija, nacionaliniame parlamente turinti 15 deputatų.

Portugalijos ekonominiai rodikliai:

BNP: perkamosios galios paritetas - \$174.1 mlrd. (2001)

BNP augimas: 1.7% (2000)

BNP vienam žmogui: perkamosios galios paritetas - \$17,300 (2001)

BNP pagal sektorius:

žemės ūkis: 3.8%

industrija: 30.5%

paslaugos: 65.7% (2000)

²⁹ <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=1&MenuItemID=180&ItemID=3180&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.

³⁰ <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-26.

Inflacijos lygis 4.4% (2001)
(vartotojų kainų indeksas):
Darbo jėga: 5.1 mln. (2000)

Darbo jėga pagal užsiėmimą:

paslaugos 60%
 pramonė 30%
 žemės ūkis 10% (1999)

Nedarbo lygis: 4.4% (2001)

Biudžetas:

pajamos: \$45 mlrd.
 išlaidos: \$48 mlrd. (2001)

Pramonės gamybos augimas: 2.4% (2001)

Ekspertas:

Eksperto šalys: \$24.8 mlrd. (2001)

ES 79% (Ispanija 19%, Vokietija 18%, Prancūzija 13%, D. Britanija 11%, Beneliuksas 6%), JAV 6% (2000)

Importas: \$37.8 mlrd. (2001)

Importo šalys: ES 74% (Ispanija 25%, Vokietija 14%, Prancūzija 11%, Italija 7%, D. Britanija 6%), JAV 3%, Japonija 3% (2000)

Šaltinis: CIA World Factbook³¹

Portugalija tapusi ES nare ir stabilios vyriausybės veiklos dėka pradėjo ekonomikos modernizavimą. Buvo pasiektas žymus ūkio augimas. Sėkmingos vyriausybės įgyvendino reformas ir privatizavo daugybę iki tol valstybės kontroliuotų įmonių. Be to, ekonomika buvo smarkiai liberalizuota.

Pagrindinės pramonės šakos yra aliejų rafinavimas, cemento gamyba, medienos ir popieriaus pramonė, tekstilė, avalynė, kamštienos gaminimas. Žemės ūkis jau nebeužima pagrindinės ūkio struktūros dalies, tačiau portugališki vynai išlieka svarbi eksporto prekė. Ekonomikai taip pat svarbus turizmas, ypač Algarvėje ir Madeiros salose.

Kaip matome Portugalijos ekonominiai rodikliai dabar gana aušti, vadinasi galima teigti, kad ši šalis, kaip ir Airija, pakankamai efektyviai pasinaudojo ES struktūrinių fondų parama.

Apibendrinant pažvelkime į bendrą dabartinę ES šalių narių ekonominę situaciją: lentelėje (žr. priedą Nr. 1) pateiktos ES šalių penkerių metų BVP apimtys, tenkančios vienam gyventojui ir apskaičiuotos perkamosios galios standartais (t.y. atsižvelgiant ir į vartojimo kainų

³¹ http://www.europa.eu.int/abc/governments/portugal/index_en.html, prisijungimo laikas 2006-08-12

lygį) bei išreikštos procentais nuo visos ES atitinkamo rodiklio. Per penkis metus Lietuva padarė didžiausią šuolį – jos BVP (matuojant PGS) išaugo net 40,8 proc., o visos ES – tik 12,6 proc. Beje antrą ir trečią vietą užima Latvija ir Estija - atitinkamai 38,6 proc. ir 31,4 proc. Vis tik nepaisant šio stulbinančio rezultato mūsų ekonomikos lygis vis dar išlieka maždaug du kartus žemesnis nei ES, o nuo Airijos atsilieka tris kartus. Matuojant BVP eurai skirtumai gerokai didesni – pernai Lietuvoje vienam gyventojui buvo sukurta 5,2 tūkstančiai eurų pridėtinės vertės, o ES - 4,3 karto daugiau.

2. ES STRUKTŪRINIAI FONDAI LIETUVOJE

2.1. ES struktūriniai fondai ir iniciatyvos Lietuvoje

Europos Sąjungos (ES) nare tapusiai Lietuvai yra skiriama numatyta ES struktūrinių fondų parama, papildanti nacionalines investicijas ir prisidedanti prie vieno pagrindinių ES tikslų – ekonominės ir socialinės sanglaudos skatinimo. Pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumentą (BPD) tam laikotarpiui Lietuvai buvo numatoma skirti apie 895 mln. eurų (3087,75 mln. litų) ES struktūrinių fondų paramos, išskyrus Sanglaudos fondą ir kitokią ES paramą.

ES struktūrinių fondų apibūdinimas Lietuvoje:³²

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF):

ERPF mažina ES regionų išsivystymo ir pragyvenimo lygio skirtumus;

ERPF skatina atsiliekančių ES regionų plėtrą, ekonominę bei socialinę pertvarką;

ERPF padeda sukurti ir išsaugoti darbo vietas;

ERPF investuoja į infrastruktūrą – kelius, telekomunikacijas, energetiką;

ERPF skatina smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą;

ERPF skatina technologijų plėtrą.

Europos socialinis fondas (ESF):

ESF padeda užkirsti kelią nedarbui ir su juo kovoti;

ESF plėtoja žmonių išteklius ir skatina integraciją į darbo rinką;

ESF skatina didesnį užimtumą;

ESF skatina moterų ir vyrų lygias galimybes.

Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF):

EŽŪOGF remia konkurencingą žemės ūkį, kaip pagrindinę veiklą kaimo vietovėse;

EŽŪOGF teikia paramą diegiant naujus ūkininkavimo metodus;

EŽŪOGF užtikrina alternatyvių ūkio šakų plėtrą kaimo vietovėse;

EŽŪOGF padeda išlaikyti klestinčias bendruomenes kaimo vietovėse;

EŽŪOGF saugo aplinką, kraštovaizdį ir kaimo vietovių paveldą.

Žuvininkystės orientavimo finansinė priemonė (ŽOFP):

ŽOFP skatina subalansuotai naudoti jūros išteklius;

ŽOFP modernizuoja žuvininkystės infrastruktūrą;

ŽOFP padeda išlaikyti dinamišką ir konkurencingą žuvininkystės pramonę;

³² ES struktūriniai fondai – Lietuvai – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005, P.89.

ŽOFP remia žuvininkyste besiverčiančius regionus;

ŽOFP gerina žuvininkystės produktų pasiūlą ir naudojimą.

Lietuvai taip pat ypatingai svarbios Bendrijos iniciatyvos: INTERREG III, LEADER+, EQUAL. Interreg III įgyvendinama trimis kryptimis: A (18 mln. eurų) – bendradarbiavimo abipus sienos skatinimas, įgyvendinant integruotą regioninę plėtrą besiribojančiuose skirtingų šalių pasienio regionuose, B (3,15 mln. eurų) – tarptautinio nacionalinių, regioninių ir vietos institucijų bendradarbiavimo parama, siekiant darnios teritorinės integracijos ES erdvėje. C (1,34 mln. eurų) – tarpregioninio bendradarbiavimo skatinimas, įgyvendinant socialinę-ekonominę plėtrą bei sanglaudos politiką kuriant tarptautinius tinklus, skatinant pasikeitimą žiniomis ir gerąją patirtimi. INTERREG III yra viena iš keturių Europos Bendrijų iniciatyvų, orientuotų į specifinių, bendrų visai Europos Sąjungai ekonominių ir socialinių problemų sprendimui. INTERREG iniciatyvai skiriamas didžiausias dėmesys, todėl jos skiriama parama yra didžiausia tarp visų keturių Europos Bendrijų iniciatyvų ir finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo.

LEADER + yra viena iš Europos Sąjungos bendrijų iniciatyvų, kurios tikslas - skatinti kaimo plėtrą. LEADER + veiklos pagrindas yra vietos išteklių ir kaimo gyventojų iniciatyvumas. Pagal šią priemonę remiami kūrybiški plėtros ir kaimo vietovių atnaujinimo metodai, skatinamas bendradarbiavimas ieškant naujų kaimo plėtros idėjų. LEADER + veikia kiekvienoje Europos Sąjungos šalyje. Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto 4.6 priemonė „Leader+ pobūdžio priemonė“ finansuojama iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo ir bendrojo finansavimo lėšų, numatytų skirti iš valstybės biudžeto. Viso 2004–2006 m. „Leader+ pobūdžio priemonėi“ numatyta skirti 9 mln. 373 tūkst. Lt. Įgyvendinus 2004–2006 m. Leader+ priemonę, bus suformuota Leader+ programai vykdyti būtina institucinė struktūra ir sustiprinti kaimo žmogiškieji išteklių.

EQUAL - tai Europos Bendrijų iniciatyva, kuri išbando ir skatina naujus kovos būdus su darbo rinkoje egzistuojančia visų formų diskriminacija ir nelygybe, kurią patiria tiek dirbantys, tiek ir ieškantys darbo asmenys. EQUAL yra Europos užimtumo ir Europos kovos su diskriminacija bei atskirtimi strategijų dalis.

EQUAL tikslas – papildyti ESF remiamas veiklas, skatinant naujų metodų kūrimą, išbandymą ir pritaikymą darbo rinkoje. EQUAL siekia efektyvesnės naujoviškos užimtumo politikos ir praktikos nacionaliniu ir Europos Sąjungos lygmeniu. EQUAL įgyvendinimas yra

paremtas teminių prioritetų, inovacijos, partnerystės, galimybių suteikimo, tarptautinio bendradarbiavimo, lyčių lygių galimybių bei poveikio politikai ir praktikai principais.³³

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. A1-126 „Dėl Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL programos prioritetinių 2004 - 2006 m. temų nustatymo Lietuvoje“ patvirtintos Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL prioritetinės temos.³⁴ Lietuvos pasirinkti teminiai prioritetai išplaukia iš nelygybės ir diskriminacijos darbo rinkoje analizės, Lietuvos ir ES (Europos Sąjunga) užimtumo politikos prioritetų identifikavimo ir konsultacinio proceso rezultatų. Identifikuotos tikslinės grupės ir pagrindinės nelygybės ir diskriminacijos darbo rinkoje priežastys, atsižvelgta į pagrindinius strateginius užimtumo politikos dokumentus - Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo programą 2001-2004 m., Lietuvos užimtumo politikos prioritetų bendrojo vertinimo dokumento, Lietuvos bendro socialinės aprėpties memorandumo bei Bendrojo programavimo dokumento projektą.

Lietuvos ūkis pamažu prisitaiko prie konkurencinės ekonominės aplinkos, kurią atnešė narystė ES ir didėjanti internacionalizacija: vis daugiau pramonės produkcijos parduodama ir daugiau nei pusė šios produkcijos eksportuojama. Galima teigti, kad nors Lietuvos ekonomikos konkurencingumas Europos ir tarptautiniu lygmeniu didėja, tačiau vis dar nepakankamai sparčiai. Pramonė ir verslas, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, turizmas, žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė ir žuvininkystė, transportas, energetika, aplinkos apsauga, sveikatos priežiūros infrastruktūra ir socialinė infrastruktūra, užimtumas ir nedarbas, švietimas ir profesinis mokymas, informacinė visuomenė – visos šios aktualios sritys Lietuvai yra remiamos ES struktūrinių fondų. ES parama šioms sritims suteikia galimybę Lietuvai subalansuoti ekonominę plėtrą, bei išlyginti regioninius netolygumus, kurie ypač išryškėjo atėjus ES paramai. Be to dėl mažo Lietuvos bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui (palyginti su ES vidurkiu) Lietuvai ES struktūrinių fondų parama skiriama siekiant paskatinti šalies vystimąsi ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių.

2.2. Lietuvos 2004-2006 metų Bendrasis programavimo dokumentas ir jo priedas

Lietuva, dar būdama šalis kandidatė, ES paramą gavo iš ISPA, PHARE ir SAPARD pasirengimo narystei programų. 2000 m. pradėtos ISPA ir SAPARD – tai gana nauji instrumentai, o PHARE programa Lietuvoje veikia jau nuo 1991 m. (2000 m. ji buvo pertvarkyta). Pasirengimo narystei instrumentai, nors finansiškai ir riboti, turėjo didelę reikšmę rengiantis priimti Struktūrinių fondų paramą. Jie sudarė sąlygas išbandyti novatoriškus veikimo būdus ir padėjo paramos programų įgyvendintojams įgyti žinių apie ES finansinius instrumentus

³³ <http://esf.socmin.lt/index.php?1729675625>, prisijungimo laikas 2006-06-13.

³⁴ <http://esf.socmin.lt/index.php?-253671468>, prisijungimo laikas 2006-06-13.

bei procedūras, projektų atrankos ir vertinimo kriterijus, prioritetų nustatymą remiantis strateginiais poreikiais, vertinimo ir stebėjimo aspektus ir kt.

BPD tikslas – sutelkti esamus pagrindinių sektorių privalumus ir juos vystyti pasinaudojant ES struktūrinių fondų parama.

Kad Lietuva galėtų pasinaudoti savo privalumais ir galimybėmis, sušvelnintų ir kiek įmanoma sumažintų trūkumus bei grėsmes, nepaprastai buvo svarbu nuodugniai išnagrinėti ir perprasti pagrindinius sektorius, kuriuose Lietuva tam tikra prasme turi pranašumą – nes šie sektoriai yra šalies konkurencingumo varomoji jėga. Kad poveikis būtų kuo didesnis, siekiama investuoti į tuos sektorius, kurių teigiamos augimo perspektyvos daugiausia lems visos Lietuvos ekonomiką.³⁵

Lietuvos ekonomikos sektorių ateities perspektyvai įtakos kartu turės šie veiksniai:

Lietuvos ekonomikos ankstesnės tendencijos, dabartiniai įvairių sektorių veiklos rezultatai, tarptautinėse rinkose užimama padėtis; skirtingų sektorių perspektyvos, atsižvelgiant į įvykius Europos ir viso pasaulio ekonomikoje; specifinis poveikis įvairiems sektoriams, kuris turėtų atsirasti netiesiogiai dėl BPD veiksmų Lietuvoje.

Bendrajame programavimo dokumente yra išsamiai išanalizuota to meto, kai dokumentas buvo kuriamas, socialinė ekonominė būklė nacionaliniame kontekste, pateiktos makroekonominės ir sektorinės tendencijos (ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į išsamiai išanalizuotus atskirus sektorius: pramonė ir verslas, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, turizmas, žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė ir žuvininkystė, transportas, energetika, aplinkos apsauga, sveikatos priežiūra, užimtumas ir nedarbas, švietimas ir profesinis mokymas, informacinė visuomenė). Svarbūs sektoriai sukuria daugiau nei trečdalį dabartinio Lietuvos BVP, juose dirba didesnė darbo jėgos dalis. Tačiau jų augimo ateityje perspektyvos gana kuklios. Todėl minėti sektoriai yra įtraukti kaip priemonės, kurias finansuoja ES struktūriniai fondai pagal BPD nustatytas taisykles.

Taip pat dokumente pateikta SWOT analizė, kurioje nurodytos Lietuvos geografinės, ekonominės ir socialinės stiprybės, silpnybės, grėsmės ir galimybės. SWOT analizėje akcentuota, kad norint pasinaudoti ekonominėmis, socialinėmis ir aplinkos galimybėmis, reikia remtis esminiais makroekonomikos stabilumo atspirties taškais, pasinaudoti pagrindiniais Rytų ir Vakarų jungiamosios grandies geografiniais privalumais, toliau plėtoti fizinę infrastruktūrą, investuoti į ją, puoselėti verslui ir investicijoms palankų klimatą. Tam taip pat reikia panaudoti

³⁵ Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

gerą išsilavinimą turinčią Lietuvos darbo jėgą, sutelkti pastangas į tokių ekonomikos sektorių plėtrą, kurie turi greito augimo potencialą, pavyzdžiui, į paslaugas, mažas ir vidutines įmones ir turizmą. Šie veiksniai turės lemiamos svarbos subalansuotam ekonomikos augimui 2004–2006 metų laikotarpiu ir vėliau. Ypatingai reikia atkreipti dėmesį, kad dokumente labai novatoriškai yra akcentuota kaip reikia pasinaudoti Lietuvos galimybėmis: „reikia pašalinti struktūrinius ekonomikos trūkumus ir tęsti praėjusį nuo nepriklausomybės atgavimo dešimtmetį pradėtą ekonomikos pertvarkymo procesą. Siekiant ją atnaujinti, reikia nuolat sutelktomis pastangomis gerinti fizinę infrastruktūrą, plėtoti Lietuvos žmonių kvalifikacijos bazę, nuolat investuoti į žmogiškuosius išteklius, švietimą ir mokymą. Paveldėtų iš anksčiau aplinkos apsaugos problemų sprendimas taip pat bus rimtas uždavinys, pareikalausiantis ilgalaikių investicijų.“³⁶

Galima teigti, kad dokumente labai mažai kreiptinas dėmesys į regioninę politiką. Nelabai išsamiai išanalizuoti regionai ekonominiu aspektu, tokiu būdu nėra aišku kaip bus paskirstoma ES struktūrinių fondų parama regioniniame lygmenyje.

Atrinktų projektų pasiskirstymas pagal įgyvendinimo apskritis atspindi tendenciją: daugiausia vertinamuoju laikotarpiu patvirtintų projektų yra įgyvendinami Vilniaus (36%), Kauno (19 %) ir Klaipėdos (10 %) apskrityse. Mažiausiai atrinktų projektų bus įgyvendinama Telšių ir Utenos apskrityse.

5 lentelė. ES SF paramos pasiskirstymas pagal Lietuvos apskritis³⁷

Apskritis	Pateikta paraiškų		Atrinkta paraiškų	
	Vnt.	%	Vnt.	%
Alytaus	122	5	33	5
Kauno	531	20	110	19
Klaipėdos	245	9	62	10
Marijampolės	112	4	31	5
Panevėžio	162	6	27	5
Šiaulių	257	10	41	7
Tauragės	102	4	35	6
Telšių	88	3	17	3
Utenos	111	4	22	4
Vilniaus	951	35	210	36
Viso	2681	100	588	100

Šaltinis: SFMIS, 2006 m. sausio 13 d.

Nustatyta dokumento bendroji strategija, programavimo tikslai ir uždaviniai, svarbiausi strategijos aspektai. Pagrindinis BPD tikslas – „Sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio

³⁶ Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480); Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

³⁷ 2006 m. sausio 13 d. SFMIS duomenys. Čia ir toliau į pateikiamus duomenis nėra įtrauktos Žemės ūkio ministerijos administruojamos BPD priemonės.

*konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas gyventojų užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos gyventojų gerovę.*³⁸

Pateikiami specifiniai BPD tikslai: 1. Plėtoti naują ir gerinti esamą fizinę infrastruktūrą siekiant paskatinti ūkio augimą ir pagreitinti laisvą prekių, paslaugų ir žmonių judėjimą; 2. Užtikrinti, kad BPD priemonėmis skatinamas augimas būtų suderintas su darnaus vystymosi principu; 3. Gerinti Lietuvos darbo jėgos įgūdžius ir užtikrinti, kad darbo jėga būtų lanksti ir mokėtų prisitaikyti. Kitas svarbus tikslas – tobulinti socialiai nuskriaustų grupių, tokių kaip bedarbiai ir jaunimas, įgūdžius ir kvalifikaciją, užtikrinti, kad kompetencija ir įgūdžiai, kurių mokoma, atitiktų darbo rinkos poreikius; 4. Stiprinti ekonominę konkurencingumą sudarant būtinas augimo sąlygas, skatinat palankios verslo aplinkos formavimąsi ir investicinį klimatą, palankų esamų ir įsteigtų naujų įmonių plėtrai; 5. Aktyvinti ekonomikos restruktūrizavimo procesus, kurie šiuo metu jau vyksta Lietuvoje. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje taip pat yra išskelti panašūs tikslai (pvz.: 1 tikslas – išlaikyti stabilią makroekonominę aplinką ir valstybės finansų tvarumą, sudarantį palankias augimo ir darbo vietų kūrimo sąlygas; 3 tikslas – skatinti ekonominės politikos, struktūrinių reformų ir socialinės politikos sanglaudą, didinančią darbo našumą ir konkurencingumą³⁹), vadinasi galima teigti, kad BPD ir kitų Lietuvos nacionalinių strateginių dokumentų tikslai papildo vienas kitą.

Bendrojoje strategijoje numatyta, kad didžiausias investicijas šiuo programavimo laikotarpiu BPD numatys į fizinę infrastruktūrą. Investicijos į esamos infrastruktūros gerinimą ir naujos infrastruktūros kūrimą turėtų sudaryti tvirtą Lietuvos ekonomikos ilgalaikio augimo pagrindą, kuris valstybei leistų pasinaudoti palankia tranzito šalies bei prekybos kelio tarp Rytų ir Vakarų geografine padėtimi. Minėtos investicijos – tai esminis pasirengimas platesnei socialinei ekonominei plėtrai; jas papildys didelės investicijos į žmogiškųjų išteklių plėtrą. Investicijos į infrastruktūrą turi atitikti darnaus vystymosi (atsižvelgiant į aplinkos apsaugą) principą.

Labiausiai numatyta remti šių sektorių infrastruktūrą:

1. **Transporto infrastruktūrą**, nes tyrimai ES valstybėse rodo, kad poreikį plėtoti transporto infrastruktūrą lemia du pagrindiniai veiksniai: keleivinio transporto srityje šią plėtrą skatina neįtikėtina didelė automobilių paklausa, o krovinių gabenimo ir su juo susijusios infrastruktūros srityje šią paklausą lemia šalies ekonomikos augimo, gamybos ir paslaugų lygis;

2. **Aplinkos apsaugos srities fizinę infrastruktūrą**, nes Lietuva turi įvykdyti reikalavimus, kuriuos nustato tarptautinė konvencija dėl užterštumo mažinimo, ir prisidėti prie pasaulio klimato pokyčių problemos sprendimo. Siekdama įgyvendinti šiuos aplinkos apsaugos

³⁸ Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

³⁹ Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa. – Patvirtinta LR Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270.

tikslus, Lietuva ieškos būdų, kaip išvengti kai kurių aplinkos apsaugos problemų, kurias patyrė daugelis išsivysčiusių šalių.

3. **Energetikos infrastruktūrą**, nes BPD strategija iš esmės grindžiama svarbiausiomis nuostatomis dėl valstybės energetikos sektoriaus pertvarkymo ir plėtros, nustatytais Nacionalinėje energetikos strategijoje, kurią patvirtino Seimas 2002 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. IX-1130.

BPD strategija taip pat numato investicijas į socialinę integraciją, sveikatos priežiūros infrastruktūros pertvarkymą ir gerinimą, švietimą ir profesinį mokymą. Neužmirštas ir verslo sektorius - verslumui skatinti, mažų ir vidutinių įmonių plėtrai aktyvinti. Inovacijų diegimas, informacinių technologijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklos aktyvinimas – taip pat labai svarbi sritis Lietuvai. Nes šių sektorių augimas spartina pramonės ir verslo konkurencingumą, aukštųjų technologijų įmonių procentinės dalies padidėjimą bendroje pramonės struktūroje, priartindamas pramonės struktūrą prie ES modelio, paskatina aukštos pridėtinės vertės produktų gamybą, padidina daug tyrimų reikalaujančių aukštųjų ir vidutinių technologijų bei žinių ir aukštos darbuotojų kvalifikacijos reikalaujančių sektorių konkurencingumą.

BPD strategijoje žemės ūkiui, kaimo plėtrai, žuvininkystei ir miškų ūkiui skiriama ypač daug dėmesio, nes yra daug galimybių didinti žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriaus darbo našumą, įvairinti ekonominę veiklą kaimo vietovėse skatinant imtis netradicinės žemės ūkio veiklos: ekologinės žemdirbystės, akvakultūros bei alternatyviųjų verslų, pavyzdžiui, kaimo turizmo.

Siekiant BPD strategijoje numatytų tikslų, remiamasi Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaike strategija, patvirtinta Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853.

BPD taip pat yra nustatytas svarbiausias bendrosios strategijos aspektas – horizontaliosios sritys. Ją apima trys nuolat pasikartojančios sritys: informacinė visuomenė, darnus vystymasis, lygios galimybės.

1. Informacinė visuomenė - BPD strategija numato investicijas, kurių tikslas – užtikrinti Lietuvos gyventojams galimybę įgyti kvalifikaciją, žinių ir įgūdžių, kurie, naudojantis informacinių ir ryšių technologijų teikiamais privalumais, padėtų jiems lengviau prisitaikyti prie sparčiai kintančių gyvenimo ir darbo sąlygų, sėkmingai konkuruoti pasaulio rinkose, užtikrintų paramą modernizuojant valstybės valdymą, pasitelkiant kompiuterizuotus informacijos šaltinius, plėtojant elektroninę valdžią ir elektroninę demokratiją – tai suteiktų gyventojams realias galimybes gauti informaciją iš visų valstybinių institucijų ir sudarytų palankias sąlygas plėtoti informacinę Lietuvos visuomenę. Tikimasi, kad sėkmingas informacinės visuomenės plėtros

priemonių įgyvendinimas daug prisidės kuriant tvarias darbo vietas, mažinant nedarbą ir tobulinant darbuotojų profesinę kvalifikaciją.⁴⁰

2. Darnus vystymasis – nurodomas kaip svarbus horizontalusis BPD strategijos aspektas, nes investicijos į priemones, kurios teigiamai ar neigiamai veiks aplinką, neapsiriboja investicijomis į fizinę aplinkos apsaugos srities infrastruktūrą. BPD skiria ypač daug dėmesio

ūkio, pramonės sektoriaus ir bendrosios infrastruktūros plėtrai, kuri neabejotinai veiks aplinką, todėl pagrindinių ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, turizmo) poveikio aplinkai mažinimas didinant šių ūkio šakų ekologinį efektyvumą ir integruojant aplinkos apsaugos interesus į jų plėtros strategijas yra ypač svarbi Lietuvos darnaus vystymosi prioritetinė kryptis.

3. Lygios galimybės - ši horizontalioji prioritetinė kryptis papildo Valstybinėje moterų ir vyrų lygių galimybių 2003–2004 metų programoje iškeltus strateginio lygio tikslus, uždavinius ir priemones. Lietuvos teisė gina moterų ir vyrų lygių galimybių principą, svarbu, kad lygybę įtvirtinančios teisinės nuostatos remtųsi praktiniais žingsniais, kuriais pašalinama diskriminacija, kad būtų aktyviai propaguojamos lygios galimybės ir įgyvendinami žingsniai siekiant lyčių lygybės išgalėjimo. BPD strategija realiai prisideda prie šio tikslo įgyvendinimo, sukurdamą visiems lygias galimybes dalyvauti BPD įgyvendinime.

Lyčių lygybė nėra tik demokratinės retorikos dalis ar teisingumo klausimas. Moterų ir vyrų lygybė – būtina ekonomikos plėtros sąlyga. Tyrimai rodo, kad sudarius lygias galimybes moterims ir vyrams didėja visuomenės gyvenimo kokybė, nes gerėja žmonių ekonominė ir socialinė padėtis.⁴¹

BPD taip pat yra akcentuojamas regionų aspektas, kuris labai svarbus įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą. Dokumente numatyta teikti paramą Lietuvos regionams. Parama teikiama tais atvejais, kai išryškėja dideli skirtumai, atsižvelgiant į ekonominius rodiklius, gerovės ir socialinės atskirties (skurdo) laipsnius. Regioninius klausimus BPD tiesiogiai ir netiesiogiai nagrinėja įvairiais būdais: ji teikia dideles investicijas transporto sričiai (tarptautinių koridorių ir vietinio tinklo plėtrai), energetikai (jungtys su Vakarų energetikos sistema), taip pat aplinkos apsaugos, turizmo, žuvininkystės infrastruktūrai ir t.t.

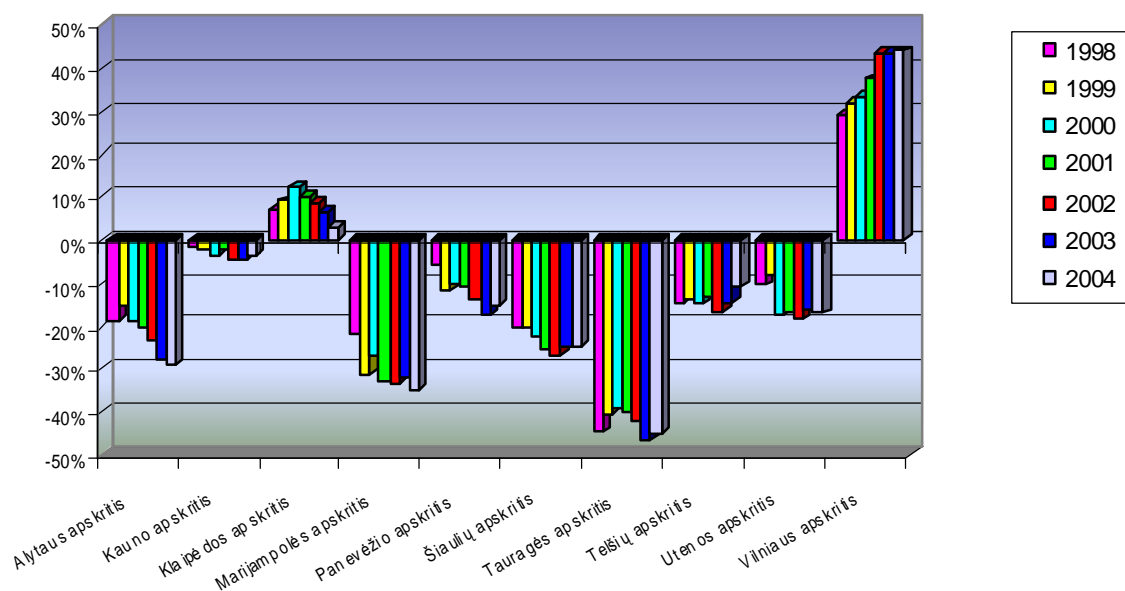
Pažvelgus į dabartinę situaciją galima teigti, kad regioninių išsivystymų netolygumai įsisavint ES struktūrinių fondų paramą dar labiau išryškėjo. Panagrinėjus

⁴⁰ Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

⁴¹ Lyčių lygybės principo įgyvendinimo gairės Lietuvos savivaldybėms. – Vilnius, 2005. P.12.

įgyvendinančiųjų institucijų internetinius tinklapius, kuriuose skelbiama informacija apie suteiktą ES paramą, mes matome, kad parama koncentruojasi didžiuosiuose regionuose: Vilniaus, Klaipėdos, Kauno.⁴² BPD ypatingai išskiriamas Ignalinos regionas, į kuri pagal šį dokumentą numatoma koncentruoti didžiausią ES paramą. Bet užmirštami ir kiti Lietuvos regionai, kurių ekonominė ir socialinė būklė gana bloga.

3 pav. Apskričių socialinę ir ekonominę būklę ir jos kitimo tendencijas, charakterizuojantys rodikliai.

Šaltinis: Česonis G. Lietuvos regioninė politika 2004-2013 Europos Sąjungos struktūrinės politikos kontekste Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).

Matome, kad kaip jau ir minėta didžiausias BVP vienam gyventojui, palyginti su Lietuvos vidurkiu tenka didžiuosiuose regionuose, vadinasi ES parama regioninių netolygumų nesumažino.

Norint įgyvendinti apibūdintą BPD plėtros strategiją, reikia lanksčios investicijų politikos, kuri galėtų atsižvelgti į sparčiai kintančius ekonominius ir socialinius iššūkius. Infrastruktūros gerinimas – pagrindinė konkurencingumo didinimo dalis. Siekiant efektyviai ir produktyviai įgyvendinti strategiją bei pagrindinius plėtros tikslus, investicijos yra skiriamos 4 prioritetams, kiekvienas iš jų išsamiau apibūdintas toliau:

1. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra.
2. Žmogiškųjų išteklių plėtra.
3. Gamybos sektoriaus plėtra.
4. Kaimo plėtra ir žuvininkystė.

⁴²Garčinskaitė J. ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Telšių apskrityje. Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).

Vienas iš pagrindinių plėtros plano prioritetų yra investicijos į fizinę infrastruktūrą siekiant skatinti socialinę ir ekonominę plėtrą. Tinkamai išplėtota infrastruktūra sudarytų prielaidas plėtoti nacionalinį ūkį ir padėtų tinkamai panaudoti šiame plane minimų potencialių investicijų galimybes.

Pagal 1 prioritetą. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra yra numatyta remti šias priemones:

1.1. priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas.

1.2. priemonė. Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas.

1.3. priemonė. Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija.

1.4. priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas.

1.5. priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra (papildanti ESF remiamas priemones).

1.1. priemonės tikslas – sudaryti palankias sąlygas Lietuvos ekonomikos plėtrai, sukurti šiuolaikišką bendrą transporto sistemą, savo techniniais parametrais ir teikiamų paslaugų kokybe atitinkančią ES valstybių narių – senbuvių lygį ir integruotą į ES transporto sistemą. Galutiniai paramos gavėjai: Lietuvos automobilių kelių direkcija, AB „Lietuvos geležinkeliai“, VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, VĮ Vidaus vandens kelių direkcija, Tarptautiniai oro uostai, savivaldybės, apskrities viršininkų administracijos, kitos valstybės ar savivaldybių įmonės bei biudžetinės ar viešosios įstaigos.

1.2. priemonės tikslas – užtikrinti energijos tiekimo stabilumą, patikimumą, lankstumą ir prieinamumą buitiniams ir verslo klientams, didinti energijos vartojimo efektyvumą, tuo sudaryti pagrindą stabilesnei Lietuvos ekonomikos plėtrai. Šiuo metu bendras elektros energijos pajėgumas tris kartus viršija šalies vidaus poreikį. Tačiau planuojamas Ignalinos AE II bloko sustabdymas pakeis šią situaciją ir pareikalaus papildomų elektros energetikos sistemos išlaidų, kurios atsirastų pereinant nuo branduolinio prie iškastinio kuro, kuris importuojamas daugiausia iš vienos šalies ir iš vienintelio tiekimo šaltinio. Galutiniai paramos gavėjai: Valstybės institucijos, savivaldybių institucijos ir įstaigos, viešojo sektoriaus įstaigos, ūkio subjektai, kuriems taikomos valstybės pagalbos teikimo sąlygos ir apribojimai.,

1.3. priemonės tikslas – mažinti vandens, oro ir dirvos užterštumą ir jo potencialią grėsmę Lietuvos regionams, užtikrinti visuomenės teisę į saugią ir švarią aplinką, siekti išvengti ūkininkavimo ir kitos veiklos neigiamo poveikio aplinkai (ar jį sumažinti), išlaikant gamtinių išteklių darnų naudojimą ir formuojant atsakingą visuomenės požiūrį į gamtinę aplinką. Ši priemonė tai pat yra skirta įgyvendinti BPD horizontalų aspektą – užtikrinti darnų šalies

vystymąsi. T.y. sukurti tinkamą aplinkos infrastruktūrą, kad būtų suformuotas pagrindas Lietuvos regionų ekonominei plėtrai, daugiausia dėmesio skiriant rekreacijai ir verslo plėtrai.⁴³ Galutiniai paramos gavėjai: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, Aplinkos apsaugos agentūra, Aplinkos ministerija (išskyrus padalinį, apibrėžtą kaip tarpinė institucija, atsakinga už šios priemonės įgyvendinimą), Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija, Lietuvos geologijos tarnyba, Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba, kitos valstybės institucijos, savivaldybės ir apskričių viršininkų administracijos, nevyriausybinės organizacijos.

1.4. priemonės tikslas – modernizuoti šalies sveikatos priežiūros sistemos infrastruktūrą: racionalizuoti teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtį ir struktūrą, gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir užtikrinti tolygų paslaugų prieinamumą, atsižvelgiant į pacientų (vartotojų) poreikius. Įgyvendinant šią priemonę, numatoma modernizuoti sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūrą. Prioritetas teikiamas sveikatos priežiūros įstaigoms šalies kaimo vietovėse bei regionuose, pasižyminčiuose blogesniais gyventojų sergamumo rodikliais, turinčiuose socialinių ir ekonominių problemų bei žemesnį ekonominio išsivystymo lygį, palyginti su šalies vidurkiu. Galutiniai paramos gavėjai: savivaldybės ir jų įstaigos, apskritys ir jų įstaigos, viešosios sveikatos priežiūros įstaigos, privačios sveikatos priežiūros įstaigos.

1.5. priemonės tikslas – mažinti teritorinius darbo rinkos paslaugų skirtumus, plėtoti ir atnaujinti švietimo, mokslinių tyrimų ir plėtros, profesinio rengimo, konsultavimo ir profesinio mokymo sektorių infrastruktūrą, gerinti šių paslaugų kokybę, mažinti atotrūkį tarp šių paslaugų, teikiamų Lietuvoje, ir atitinkamų paslaugų, teikiamų pirmaujančiose ES valstybėse, lygio. Galutiniai paramos gavėjai: Lietuvos darbo birža, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (išskyrus įgyvendinančiąją instituciją prie šios ministerijos), Mokytojų kompetencijos centras, Švietimo ir mokslo ministerija, Studijų kokybės vertinimo centras, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslo taryba, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos ir kt.

BPD pagrindinis tikslas – žinių pagrindu veikiančios ekonomikos plėtra. Žmogiškųjų išteklių plėtrai skiriamas labai svarbus vaidmuo siekiant užtikrinti, kad darbo jėga geriau atitiktų darbo rinkos reikalavimus ir būtų puoselėjama mokymosi visą gyvenimą kultūra. Dažnai būna, kad anksčiau įgytos žinios yra sunkiai pritaikomos ar net bevertės.

Aukštos kvalifikacijos buvimas – viena iš pagrindinių sąlygų, leidžiančių diegti ir plėtoti mokslą ir technologijas, kurių reikšmė pabrėžiama šiame dokumente.⁴⁴ Tam ir skirtas BPD 2 prioritetas.

⁴³ ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms ir apskričių viršininkų administracijoms. – LR Finansų ministerija ir Europos Sąjunga, 2005 m. – 11 P.

⁴⁴ ES struktūriniai fondai – Lietuvai – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005, P.52.

Pagal 2 prioritetą. Žmoniškųjų išteklių plėtra yra numatyta remti šias priemones:

2.1 priemonė. Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas.

2.2 priemonė. Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas.

2.3 priemonė. Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija.

2.4 priemonė. Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas.

2.5 priemonė. Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje.

2.1. priemonės tikslas – mažinti nedarbą ir užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbui, gerinti bedarbių užimtumo gebėjimus ir jų integracija į darbo rinką. Šią priemonę įgyvendins darbo birža.

2.2. priemonės tikslas – didinti verslo įmonių konkurencingumą visame Lietuvos ūkyje, investuojant į mokymą ir įgūdžių formavimą, kad darbuotojai prisitaikytų prie darbo rinkos pokyčių ir sparčiai kintančių darbdavių poreikių. Galutiniai paramos gavėjai: valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei jų įsteigtos mokymo ir viešosios įstaigos, švietimo, profesinio rengimo, mokslo ir studijų institucijos, įmonės (pramonės, verslo), socialinių partnerių organizacijos, nevyriausybinės organizacijos.

2.3. priemonės tikslas – padėti mažinti socialinę atskirtį ir vykdyti jos prevenciją, skatinti lygias galimybes darbo rinkoje, kad rinką būtų prieinama visiems. Taip pat atsižvelgta į konkrečius asmenų grupių poreikius ir taikomos priemonės išgyti reikiamų įgūdžių ir integruotis į darbo rinką bei visuomenę. Galutiniai paramos gavėjai: valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, Lietuvos darbo birža, Lietuvos darbo rinkos mokymo taryba, švietimo, profesinio rengimo, profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo įstaigos, nevyriausybinės organizacijos.

2.4. priemonės tikslas – švietimo, profesinio ugdymo ir praktinio mokymo, mokslo ir aukštojo išsilavinimo sistemos sukūrimas ir geresnių sąlygų mokytis visą gyvenimą sudarymas. Galutiniai paramos gavėjai: viešojo administravimo institucijos, valstybės, savivaldybės institucijos, Prekybos pramonės ir amatų rūmai ir kt.

2.5. priemonės tikslas – didinti mokslininkų gebėjimus plėsti mokslines žinias tarptautiniu lygmeniu (tai labai svarbu Lietuvos verslui ir pramonei) ir parengti specialistus, atitinkančius ekonomikos poreikius (galinčius taikyti inovacijas).

Parama teikiama atitinkančių rinkos poreikius magistrantūros, doktorantūros, rezidentūros universitetinių studijų programų, modulių kūrimui, atnaujinimui, įgyvendinimui ir .t.t.⁴⁵

⁴⁵ Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama Lietuvai švietimo, mokslo ir socialinėje srityse. – Švietimo ir mokslo ministerija: UAB „Petro ofsetas“, 2005. P. 9.

Galutiniai paramos gavėjai: mokslo ir studijų institucijos, privačios įmonės, mokslo ir studijų ekspertinės ir koordinavimo institucijos, viešojo administravimo institucijos, Lietuvos mokslo akademija, Lietuvos mokslo taryba ir t.t.

Lietuvos pramonė ir verslas palengva prisitaiko prie konkurencijos ES ir tarptautinėse rinkose, kuriose konkurencingumas nuolat didėja. Tačiau Lietuvos įmonių konkurencingumas ir plėtros sparta vis dar nepakankami. Verslo plėtrą stabdo žemas verslumo lygis ir nepakankamas verslo konkurencingumo didėjimas. Pramonėje dominuoja įmonės, kurios samdo daugiausia nekvalifikuotą darbo jėgą, o verslo paramos paslaugos per menkai išplėtos, kad atitiktų sparčiai didėjančius Lietuvos įmonių poreikius. Su 3 prioritetu susiję uždaviniai yra įgyvendinami šiomis 4 priemonėmis:

3.1 priemonė. Tiesioginė parama verslui.

3.2 priemonė. Verslo aplinkos gerinimas.

3.3 priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra.

3.4 priemonė. Viešojo turizmo infrastruktūra ir paslaugos.

3.1. priemonės tikslas – padidinti įmonių konkurencingumą ir verslumo lygį, subalansuoti lygias verslo galimybes, padidinti mokslinių tyrimų potencialą jame. Parėmus technologijų atnaujinimą yra sudaromos sąlygos įmonėms pereiti į tolesnį plėtros etapą – inovacijų diegimą. Tačiau parama teikiama moderniai įrangai ir technologijoms įsigyti tik į plėtrą orientuotoms įmonėms. Galutiniai paramos gavėjai: ūkio subjektai, kuriems taikomos valstybės pagalbos teikimo sąlygos ir apribojimai.

3.2. priemonės tikslas – pagerinti verslo aplinką sukuriant paslaugų verslui struktūrą, gerinant paslaugų kokybę, užtikrinant jų teikimą ir galimybes jomis naudotis bei plėtojant fizinę verslo infrastruktūrą. Galutiniai paramos gavėjai: savivaldybių institucijos ir įstaigos, apskričių viršininčių administracijos, viešosios įstaigos, verslo asociacijos ir verslo bendradarbiavimo struktūros.

3.3. priemonės tikslas – sudaryti būtinas sąlygas informacinės visuomenės plėtrai, skatinančiai ūkio plėtrą bei perėjimą prie žinių visuomenės, kurios nariai turi galimybę ir gali veiksmingai naudotis modernių ITT priemonėmis visose gyvenimo srityse. Siekiama modernizuoti viešojo administravimo sektorių plėtojant elektronines paslaugas, užtikrinti galimybes gyventojams įgyti IT žinių ir įgūdžių, pritaikyti programinę įrangą vietos vartotojų poreikiams, sukurti prielaidas visiems gyventojams naudotis IT ir per jas pasiekiamais informacijos ištekliais. Galutiniai paramos gavėjai: valstybės institucijos ir įmonės, savivaldybės institucijos ir įstaigos, viešosios įstaigos.

3.4. priemonės tikslas – skatinti atvykstantį ir vietinį turizmą sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui. Lietuvos kultūrinis ir gamtinis turizmo potencialas yra didelis ir patrauklus. Tačiau iki šiol šis potencialas yra naudojamas neefektyviai. Siekiant tolygios turizmo plėtros, regionuose dabar pagal ES fondų paramą vykdomi turizmo

infrastruktūros plėtros planavimo darbai.⁴⁶ Galutiniai paramos gavėjai: savivaldybių institucijos ir įstaigos, apskričių viršininkų administracijos, nacionalinių ir regioninių parkų direkcijos, viešosios įstaigos.

BVP dalis tenkanti žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriui, yra palyginti nedidelė, tačiau žemės ūkis sukuria daug darbo vietų kaimo gyventojams. Gera dirbama žemė ir gamtinė aplinka, gausūs žuvų išteklių Baltijos jūroje ir senos žemės ūkio tradicijos turėtų padidinti žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių produktyvumą, kuris vis dar gana mažas.

Taip pat akcentuojamos kaimo ir žemės ūkio stiprybės: 1. Aktyvus kaimo bendruomenių judėjimas; 2. Mažesnės kai kurių verslų plėtojimo sąnaudos (dėl pigesnės darbo jėgos, nekilnojamo turto); 3. Sugebėjimas savarankiškai susikurti pragyvenimo šaltinį; 4. Turizmui ir rekreacijai palankus kraštovaizdis ir kultūros paveldas; 5. Vyrauja netaršus žemės ūkis, geros sąlygos ekologiniam ūkininkavimui.⁴⁷

4 prioritetas. Kaimo plėtra ir žuvininkystė ir yra nukreiptas ir yra nukreiptas į šio sektoriaus vystymosi spartinimą Lietuvoje.

6 lentelė. Žemės ūkio ir kaimo plėtros priemonių finansavimo šaltiniai

Priemonės, finansuojamos pagal Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo dalį ir Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą	Priemonės, finansuojamos pagal Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Garantijų dalį
<ol style="list-style-type: none"> 1. Investicijos į žemės ūkio valdas 2. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas 3. Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas 4. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas 5. Miškų ūkis 6. Leader+ pobūdžio priemonė 7. Mokymas 8. Veiksmai, susiję su žvejybos laivais 9. Vandens išteklių apsauga ir plėtra, akvakultūra, žvejybos uosto įrengimai, perdirbimas ir rinkodara 10. Kitos (su žuvininkyste susijusios) priemonės 	<p><i>4 lydimosios priemonės</i></p> <p>Agrarinė aplinkosauga</p> <p>Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku</p> <p>Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais</p> <p>Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos</p> <p><i>Kitos priemonės</i></p> <p>Techninė parama</p> <p>Parama pusiau natūriniam restruktūrizuojamiems ūkiams</p> <p>Parama diegiant ES reikalavimus</p>

Šaltinis: Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

⁴⁶ Lietuva spartūs žingsniai 2005-aisiais. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2006 m. P. 53.

⁴⁷Melnikienė R., Vinickienė D., Kšicikienė D.. Kaimo raidos tendencijų vertinimas. Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).

Galutiniai šių priemonių paramos gavėjai: ūkininkai, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės ir žemės ūkio veiklos subjektai, jaunieji ūkininkai (iki 40 metų), savivaldybės, kaimo bendruomenės, privačios žemės savininkai, žemėtvarkininkai, Žemės ūkio ministro įsakymu nustatyta tvarka Žemės ūkio ministerijos akredituotos kaimo konsultavimo institucijos, vietos veiklos grupės (VVG), žvejybos įmonės, žvejybos laivų savininkai, juridiniai ir fiziniai asmenys, gamintojų organizacijos ir t.t.

5 prioritetas. Techninė parama yra skirta tam, kad BPD įgyvendinimas būtų tinkamai prižiūrimas ir įvertinamas, nes parama iš struktūrinių fondų yra teikiama tik esant tinkamai struktūrinių fondų finansinei kontrolei ir viešumui. Tai nustato ir reglamentas Nr. 1260/1999. Parama pagal šį prioritetą yra skiriama minėtų reikalavimų įvykdymui ir visoms organizacijoms, kurios yra susijusios su programos valdymu ir administravimu.

Techninės paramos prioritetas bus įgyvendinamas per šias priemones:

5.1 priemonė. Parama programos parengimui, valdymui, priežiūrai ir kontrolei (ERPF).

5.2 priemonė. Programos viešumas ir vertinimas (ESF).

5.1. priemonės tikslas – užtikrinti visos struktūrinių fondų paramos parengimo, vertinimo ir priežiūros veiksmų kokybę ir veiksmingumą visais administravimo lygmenimis. Parama pagal šią priemonę yra teikiama siekiant bendrai finansuoti valdančiosios institucijos ir tų institucijų, kurioms priskirtos valdymo funkcijos, valdymo veiksmus. Galutiniai paramos gavėjai: vadovaujančioji institucija, mokėjimo institucija, tarpinės institucijos, įgyvendinančiosios institucijos.

5.2. priemonės tikslas – didinti visuomenės informuotumą apie struktūrinių fondų paramą, įtraukti kuo daugiau partnerių į ES paramos planavimo ir priežiūros procesus, užtikrinti veiksmingą būsimų investicijų planavimą. Labai svarbu, kad programos pranašumai ir laimėjimai būtų plačiai skelbiami. Galutiniai paramos gavėjai: Aplinkos ministerija, vadovaujančioji institucija, mokėjimo institucija, tarpinės institucijos, įgyvendinančiosios institucijos, savivaldybės.

Programos priedas – Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą (toliau vadinama – BPD) papildantis dokumentas, kaip apibrėžiama Struktūrinių fondų reglamento 1260/99 18 skyriuje.

Priedas parengtas su Europos Komisija suderinus BPD atsižvelgiant į BPD numatytą strategiją bei priemones tai strategijai įgyvendinti. Programos priedas nėra derinamas su Europos Komisija, jį tvirtina Priežiūros komitetas. Jo tikslas yra pateikti papildomą (detalesnę) informaciją apie BPD numatytą struktūrinių fondų lėšų investavimo strategiją,

konkrečias priemones bei finansuotinas veiklos sritis, jis taip pat naudojamas kaip papildoma informacija Europos Komisijai.

Programos priedą sudaro trumpas strategijos aprašymas bei informacija, reikalinga BPD įgyvendinti: bendri projektų atrankos kriterijai, bendri projektų priežiūros rodikliai, prioritetų bei priemonių apibūdinimas, kartu pateikiamos ir finansinės lentelės, informavimo strategija bei veiksmų planas, jame taip pat aprašomi bendrieji kompiuterinės duomenų sistemos principai, pateikiamas trumpas valstybės paramos schemų aprašymas.

Nuo Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo pradžios iki šių metų rugpjūčio 31 d. buvo pasirašytos 2877 paramos teikimo sutartys už 3,46 mlrd. litų, iš kurių ES lėšos - 2,47 mlrd. litų, o tai sudaro 80 proc. BPD numatytų ES lėšų.

Pagal Europos socialinio fondo finansuojamas priemones iki šių metų rugpjūčio 31 d. pasirašytos 653 paramos teikimo sutartys už 713 mln. litų, iš jų – 520 mln. litų - ES lėšos.

Pagal priemones finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo pasirašytos 646 paramos teikimo sutartys už 2,23 mlrd. litų, iš kurių – 1,6 mlrd. litų ES lėšos.

Didžiausias skaičius sutarčių pasirašytas pagal iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo finansuojamas priemones-1506 smulkios vertės sutartys už 484 mln. litų, iš jų – 332 mln. litų ES lėšos. Šiomis lėšomis remiamas konkurencingas žemės ūkis, teikiama parama diegiant naujus ūkininkavimo metodus, saugomas kaimo vietovių paveldas.

Pagal priemones finansuojamas iš Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento lėšų pasirašytos 72 paramos teikimo sutartys už 32 mln. litų, iš kurių – 23 mln. litų ES lėšos. Šio fondo priemonėmis siekiama subalansuotai naudoti jūros išteklius, modernizuoti žuvininkystės infrastruktūrą.

Nuo BPD įgyvendinimo pradžios jau yra įsisavinta (panaudota bei pripažinta deklaruotinomis Europos Komisijai) – 798 mln. litų, iš kurių – 570 mln. litų ES lėšos (18,4 proc. visų 2004-2006 m. Lietuvai skirtų ES lėšų).⁴⁸

Pažvelgus į statistinius duomenys, matome, kad šiai dienai įsisavinta tik 18,4 procentų ES skirtų Lietuvai 2004-2006 m. lėšų. Kyla klausimas, kodėl šiai dienai toks žemas lėšų įsisavinimo procentas, kai juolab baigiasi pirmasis finansavimo etapas. Pasak soc.m.dr. G.Nausėdos ekonominės politikos kokybės požiūriu mes dar nesame taip pasirengę kaip prieš dvidešimt metų airiai priimti ir įsisavinti Europos Sąjungos finansinę paramą.⁴⁹ Vadinasi reikia nustatyti problemas, kodėl Lietuva nesugeba pasinaudoti ES struktūrinių fondų skirtomis lėšomis per nustatytą programavimo laikotarpį.

⁴⁸ BPD žinios. – Lietuvos Respublikos finansų ministerijos elektroninis laikraštis, 2006 m. rugpjūtis Nr. 5(5).

⁴⁹ <http://www.president.lt/files/20060404/G.Nausėdos-pranesimas.doc>, prisijungimo laikas: 2006-08-21 d.

2.2.1. ES struktūrinių fondų finansuojamų priemonių pagal Lietuvos 2004-2006 metų BPD valdymo ir administracinę struktūrą

Bendra Struktūrinių fondų administravimo struktūra nustatyta Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. nutarimu Nr. 649 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimo Lietuvoje“. Šiame nutarime išdėstyti uždaviniai, kuriuos vadovaujančioji institucija skirs tarpinėms ir įgyvendinančioms institucijoms, nustatyta administracinė struktūrinių fondų programavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės struktūra ir reglamentuojami kiekvienos institucijos, dalyvaujančios programuojant ir įgyvendinant BPD Lietuvoje, uždaviniai, pareigos ir teisės.

Atsižvelgiant į ES keliamus administravimo reikalavimus, Lietuvoje sukurta struktūrinių fondų valdymo ir administravimo sistema bei paskirstyta atsakomybė už atskirų BPD priemonių įgyvendinimą. Struktūrinių fondų valdymo ir administravimo struktūrą sudaro vadovaujančioji institucija, tarpinės institucijos ir įgyvendinančiosios institucijos (**žr. priedą Nr. 2**).

Vadovaujančioji institucija yra Lietuvos Respublikos ministerija. Ji atsakinga už bendrųjų administravimo, mokėjimo ir priežiūros taisyklių ir procedūrų nustatymą ir jų įgyvendinimo priežiūrą bei programos (BPD) įgyvendinimo priežiūrą. Ji taip pat yra ir mokėjimo institucija, kuri visiškai atsako už lėšų gavimą iš Europos Komisijos, lėšų pervedimą. Ji užtikrina, kad lėšos galutiniams gavėjams būtų išmokėtos kuo greičiau ir veiksmingiau be jokių atidėjimų, išskaičiavimų ar papildomų išlaidų.

Vadovaujanti institucija turi:

- koordinuoti ir vadovauti Struktūrinių fondų programavimo veiklai Lietuvoje, teikdama rekomendacijas ir patarimus kitoms institucijoms, susijusioms su programavimu;
- užtikrinti Struktūrinių fondų valdymo ir įgyvendinimo veiksmingumą ir teisingumą;
- koordinuoti Struktūrinių fondų administravimo institucinės sistemos plėtrą, įskaitant Struktūrinių fondų vadovų parengimą, ir prižiūrėti šios sistemos funkcionavimą;
- koordinuoti ir prižiūrėti BPD 1 tikslo įgyvendinimą kartu su tarpinėmis institucijomis ir Priežiūros komitetu;
- rengti metinę BPD įgyvendinimo ataskaitą ir pritarus Priežiūros komitetui teikti ją Europos Komisijai;
- užtikrinti, kad institucijos, dalyvaujančios BPD 1 tikslo administravime ir įgyvendinime, naudotų atskirą apskaitos sistemą ar tinkamą apskaitos kodą visiems sandoriams, susijusiems su BPD įgyvendinimu;

- įgyvendinti vidaus kontrolę kartu su mokėjimo institucija ir kitomis institucijomis, dalyvaujančiomis įgyvendinant paramą, siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi pagrįsto finansų valdymo principo, ir atsakyti į visas pastabas, korekcinių priemonių prašymus dėl patikslinimo ar rekomendacijas;

- užtikrinti išipareigojimų dėl informacijos ir viešumo vykdymą

- siūlyti būtinus BPD priedo pakeitimus savo iniciatyva arba Priežiūros komiteto iniciatyva ir Priežiūros komitetui pritarus informuoti Komisiją apie padarytus pakeitimus. Tačiau pakeitimai negali būti tokie, kad pakeistų finansinių lėšų sumas, paskirtas pagal prioritetus, arba pakeistų kiekvieno prioriteto tikslus;

- valdyti ir administruoti priemones pagal techninės paramos prioritetą, koordinuoti ir valdyti gebėjimų administruoti Struktūrinių fondų paramą stiprinimo ir įsisavinimo pajėgumų plėtros procesą.

Vadovaujančioji institucija turi galimybę susipažinti su visais fondų administravimo dokumentais. Be to, ji atlieka patikrinimus, siekdama įsitikinti, kad lėšos naudojamos pagal ES reikalavimus ir pagal pagrįstą finansų valdymo principą.

Pažvelgime į Vadovaujančios institucijos silpnąsias ir stipriąsias puses. Lentelėje matome, kad silpnųjų nustatyta žymiai daugiau nei stipriųjų. Vadinasi galima teigti, kad ši institucija turi tobulinti savo darbo sistemą.

7 lentelė. Vadovaujančiosios institucijos silpnosios ir stipriosios pusės

ES SF administravimo sistemos stiprybės 2004 – 2006 m.	ES SF administravimo sistemos silpnybės 2004 – 2006 m.	Gerosios praktikos pavyzdžiai
Vadovaujančioji institucija		
<ul style="list-style-type: none"> - Patirtis koordinuojant BPD ir BPD priedo rengimą - Pirminė ES SF valdymo (priežiūros ir kontrolės) patirtis 	<ul style="list-style-type: none"> - Metodinio vadovavimo trūkumai - Neužtikrintas savalaikis vieningos monitoringo informacinės sistemos sukūrimas - Nepakankamas horizontalus koordinavimas įgyvendinant horizontaliuosius principus - Nepakankamas atitikimo tarp gairių pareiškėjams ir BPD priedo užtikrinimas - Nepakankamas sprendimų priėmimo operatyvumas 	<p>Tarpinstitucinių darbo grupių sukūrimas įvairiems ES SF valdymo klausimams spręsti ir koordinavimui tarp institucijų užtikrinti (pvz. BPD vertinimo valdymo grupė)</p>

Šaltinis: Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 62.

Atskirų priemonių įgyvendinimo priežiūros funkcija deleguota sektorinėms ministerijoms, kuriose įsteigti specialūs padaliniai, atsakingi už Tarpinės institucijos funkcijų vykdymą. Struktūriniai fondai ir šalies bendrojo finansavimo ištekliai konkrečioms priemonėms

numatomi tarpinių institucijų biudžetuose, ir jos turi teisę priimti galutinį sprendimą dėl projektų, kuriems bus teikiama parama.

Tarpinės institucijos yra šios:

Ūkio ministerija – verslo skatinimo, energetikos ir turizmo infrastruktūros plėtros srityje;

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Švietimo ir mokslo ministerija – žmogiškųjų išteklių ir profesinio mokymo srityje;

Žemės ūkio ministerija – žemės ūkio ir žuvininkystės srityje;

Aplinkos ministerija – aplinkos apsaugos srityje;

Susisiekimo ministerija – transporto infrastruktūros srityje;

Sveikatos apsaugos ministerija – sveikatos apsaugos infrastruktūros srityje;

Informacinės visuomenės plėtros komitetas – informacinės visuomenės plėtros srityje.

Tarpinės institucijos yra atsakingos už BPD priemonių programavimą, įgyvendinimą, stebėseną, ataskaitų rengimą ir auditą savo sektoriuose; konkrečiau tariant, jos yra atsakingos už:

1. Struktūrinių fondų veiklos savo sektoriuose programavimą.

2. Struktūrinių fondų veiklos savo sektoriuose įgyvendinimą, t.y. jos turės:

- sukurti projektų pateikimo, vertinimo, atrankos ir priežiūros taisykles ir procedūras pagal SF nutarimą ir Struktūrinių fondų vadovus;

- nustatyti priežiūros rodiklius ir projektų atrankos kriterijus pagal konkrečią priemonę, parengti rekomendacijas pareiškėjams ir kitą pasiūlymų teikimo dokumentaciją;

- teikti įgyvendinančiosioms institucijoms rekomendacijas, kaip įgyvendinti veiklą pagal atitinkamą priemonę ir prižiūrėti jos įgyvendinimą;

- sudaryti projektų atrankos komitetus, pirmininkauti jiems ir organizuoti šių komitetų darbą;

- patvirtinti galutinį sprendimą dėl finansuotino projekto atsižvelgiant į įgyvendinančiosios institucijos pateiktą vertinimo ataskaitą ir projektų atrankos komiteto rekomendaciją.

3. Atitinkamos priemonės įgyvendinimo priežiūrą ir ataskaitų rengimą, t.y. jos turi:

- stebėti priemonės įgyvendinimą;

- analizuoti priemonės eigą pagal stebėsenos informaciją, įskaitant rezultatų rodiklius;

- parengti atitinkamas metinių ataskaitų dalis ir galutinę ataskaitą;

- spręsti klausimus, susijusius su priemonės įgyvendinimu ir administravimu;

inicijuoti priemonių, už kurias jos atsakingos, pakeitimus (prireikus).

4. Reikiamų viešumo veikslių, susijusių su kiekvienos priemonės, už kurias jos atsakingos, įgyvendinimu, atlikimą.

5. Patvirtintos veiklos atrankinių patikrinimų atlikimą pagal jų sektorius ir sistemos audita, būtinų veikslių inicijavimą remiantis padarytomis išvadomis, taip pat atrankinių patikrinimų rezultatų ataskaitų bei neteisingai išmokėtų ir gražintinų lėšų ketvirčių ataskaitų rengimą.

8 lentelė. Tarpinių institucijų silpnosios ir stipriosios pusės.

ES SF administravimo sistemos stiprybės 2004 – 2006 m.	ES SF administravimo sistemos silpnybės 2004 – 2006 m.	Gerosios praktikos pavyzdžiai
<ul style="list-style-type: none"> - Sukaupta pirminė atskirų BPD ir BPD priedo dalių rengimo ir įgyvendinimo patirtis - Sukaupta pirminė ES SF administravimo patirtis - Suformuotas pareiškėjų informavimo tinklas 	<ul style="list-style-type: none"> - Skirtingas tarpinių institucijų teisinis statusas (IVPK) - Nepakankami administraciniai gebėjimai - Tarpinstitucinio koordinavimo stoka - Lėtas sprendimų priėmimo procesas (ypač dėl paramos skyrimo) - Atsakingų padalinių nuostatuose numatytų funkcijų neatitikimas su LRV patvirtintomis administravimo taisyklėmis - Neaiškus ir netikslus funkcijų atsakomybės paskirstymas darbuotojams - Nenustatyta dokumentų rengimo ir derinimo su II tvarka - Neužtikrintas efektyvus rizikos valdymas - Techninių BPD įgyvendinimo užduočių priskyrimas TI (paraiškų formų rengimas, paramos sutarčių sudarymas) - Nepakankamas konsultavimasis su partneriais ir jų įtraukimas į atskirų BPD priemonių įgyvendinimą 	<ul style="list-style-type: none"> - Atsakomybės už BPD priemonės įgyvendinimą ir priežiūrą delegavimas ministerijos valstybės sekretoriui (SADM) - Strateginis planavimas ir priskirtos BPD priemonės įgyvendinimas aiškiai vadovaujantis nacionaline strategija (SM) - Pareiškėjų informavimo tinklas (SADM, ŠMM, ŪM) - Priemonių įgyvendinimo koordinavimas (ŠMM ir SADM įkurtas ESF koordinacinis komitetas) - Parengtos ir patvirtintos vidaus darbo taisyklės reglamentuojančios priskirtos priemonės lėšų administravimą (AM)

Šaltinis: Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 62.

Atskirų projektų įgyvendinimo priežiūros funkcija deleguota įgyvendinančiosioms institucijoms. Lietuvoje yra šešios įgyvendinančiosios institucijos (įgyvendinančiosios agentūros), atsakingos už kasdieninį Struktūrinių fondų valdymą ir atitinkamą šalies bendrąjį finansavimą 2004–2006 m. laikotarpiu:

- Centrinė projektų valdymo agentūra;
- Lietuvos verslo paramos agentūra;
- Transporto investicijų direkcija;
- Aplinkos projektų valdymo agentūra;
- Žmonių išteklių plėtros programų paramos fondas;
- Nacionalinė mokėjimo agentūra (anksčiau – SAPARD mokėjimo agentūra).

Įgyvendinančiosioms institucijoms tenka „projekto lygmens“ atsakomybė. Pagrindinės įgyvendinančiųjų institucijų funkcijos yra padėti tarpinėms institucijoms įgyvendinti priemonėse numatytą veiklą atliekant kasdieninį remiamų projektų administravimą ir priežiūrą: organizuoti kvietimus teikti projektų paraiškas pagal atitinkamos tarpinės institucijos pateiktas gaires; atlikti projekto paraiškų vertinimą siekiant įsitikinti, kad projektai parengti pagal tarpinės institucijos parengtas gaires ir yra tinkami pagal BPD ir BPD priedą, rengti ataskaitas ir rekomendacijas vertinimo pagrindu ir pateikti jas kartu su projekto paraiškomis atitinkamos tarpinės institucijos atrankai; informuoti pareiškėjus apie projektų atrankos rezultatus; atlikti kasdieninę projektų įgyvendinimo priežiūrą ir inicijuoti reikiamus veiksmus, jeigu numatoma kokių nors problemų; patikrinti išlaidų, deklaruotų mokėjimo prašymuose, tinkamumą pagal Struktūrinių fondų vadovus ir tarpinės institucijos nurodymus ir parengti mokėjimo prašymą tarpinei institucijai; atlikti projektų įgyvendinimo patikrinimą vietoje ir jų atitikimą reglamentų ir sutarties dėl paramos teikimo sąlygas, imtis būtinų veiksmų siekiant išvengti galimų neatitikimų, juos pašalinti ir pateikti tarpinėms institucijoms įgyvendinimo ataskaitas; įvesti į SF stebėsenos sistemą projekto duomenis (remiantis paraiškos forma), administracinę bei stebėjimo informaciją ir sprendimą; rengti veiklos, už kurią jos yra atsakingos, įgyvendinimo ataskaitas, kurios bus naudojamos rengiant metines ataskaitas, galutinę ataskaitą ir tam tikriems kitiems tikslams; įgyvendinti būtinas viešumo priemones, teikti rekomendacijas ir informaciją projekto rėmėjams ir potencialiems pareiškėjams.

Pažvelgime į silpnąsias ir stipriąsias šios institucijos darbo puses.

9 lentelė. Įgyvendinančiųjų institucijų silpnosios ir stipriosios pusės.

ES SF administravimo sistemos stiprybės 2004 – 2006 m.	ES SF administravimo sistemos silpnybės 2004 – 2006 m.	Gerosios praktikos pavyzdžiai
Įgyvendinančiosios institucijos		
- Sukaupta pirminė ES SF įgyvendinimo (vertinimo, lėšų mokėjimo, priežiūros) patirtis - Tarp įgyvendinančių institucijų pasirašyta bendradarbiavimo	- Skirtingas II teisinis statusas (viešosios, biudžetinės įstaigos, paramos fondas) - Nepakankamas ir nevienodas II autonomiškumo laipsnis	- Rizikos vertinimo ir valdymo tvarka (ESFA) - Detalūs paraiškų kokybės ir naudos

<p>sutartis, kurios tikslas - keistis informacija ir patirtimi, bendradarbiauti projektų kontrolės, struktūrinių fondų paramos viešinimo bei kitose srityse</p> <p>- Nusistovėję bendradarbiavimo ryšiai tarp institucijų ir pareiškėjų</p>	<p>santykiuose su TI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nepakankami administraciniai gebėjimai, darbuotojų kaita - Lėtas paraiškų vertinimas - Nesukurta projektų priežiūros sistema bei rizikos vertinimo ir valdymo tvarka - Nesukurta vieninga II veiklos standartų, vidinės kokybės kontrolės sistema 	<p>vertinimo kriterijai (LVPA)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Regioniniai padaliniai ir tam tikrų funkcijų dekoncentravimas (LVPA) - „Atvirų durų dienos“ pareiškėjams paraiškų rengimo metu (CPVA ir ESFA)
---	---	---

Šaltinis: Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 63.

Tarpinės ir įgyvendinančiosios institucijos tarpusavyje yra susijusios pagal kuruojamas BPD priemonės (**žr. priedą Nr. 3**).

2.2.2. Lietuvos 2004-2006 metų BPD įgyvendinimo priežiūros sistema

Siekiant sekti BPD įgyvendinimo pažangą ir rezultatus, yra įkurtos visapūsės priežiūros sistemos.

Priežiūros sistema - skirta BPD įgyvendinimui prižiūrėti ir apibendrintiems duomenims prioriteto bei priemonės lygiu, pateikti.

Ši sistema:

- rengia įgyvendinimo suvestines prioriteto ir priemonės lygiu (renka duomenis projekto lygiu, po to juos apibendrina) ir kitą informaciją, kaip numatyta programavimo dokumentuose (BPD ir BPD priede);

- garantuoja nenutrūkstamą duomenų rinkimo grandinę nuo žemiausio iki aukščiausio lygmens. Tam būtina aiškiai nurodyti, kokių duomenų reikia duomenų rinkimo procesui organizuoti, įskaitant jų kokybės patikrinimus ir saugumo kontrolę, ir aiškiai apibrėžti kiekvieno dalyvio funkcijas (vadovaujančiosios institucijos, mokėjimo institucijos, tarpinių institucijų, įgyvendinančiųjų institucijų);

- atitinka nacionalinių įstaigų ir Komisijos atskaitingumo reikalavimus, padeda nacionalinėms audito tarnyboms ir Komisijos tarnyboms atlikti auditą ir kontrolę;

- užtikrina tinkamą bendrojo finansavimo srautų priežiūrą, finansų valdymą ir kontrolę;

- teikia vertinimui atlikti reikiamą informaciją.

Pagrindinė BPD įgyvendinimo priežiūros institucija Lietuvoje – BPD įgyvendinimo priežiūros komitetas. Remiantis Reglamento (EB) Nr. 1260/1999 35 straipsniu, Priežiūros komitetas turi būti įsteigtas ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo BPD patvirtinimo. Vadovaujančioji institucija, pasikonsultavusi su partneriais, inicijuoja Priežiūros komiteto steigimą ir remia jo veiklą. Priežiūros komiteto pirmininkas – Finansų ministerijos atstovas.

Steigiant Priežiūros komitetą, konsultuojamasi su partneriais. Remiantis sukaupta BPD rengimo patirtimi, į Priežiūros komiteto sudėtį yra įtraukta apie 10 atstovų iš socialinių ekonominių ir regioninių ar vietos partnerių, kurie dalyvavo rengiant BPD. Be to, tvirtinant

Priežiūros komiteto sudėtį, turi būti laikomasi proporcingumo principo, t.y. turi būti vienodas vyrų ir moterų skaičius.

Kiti Priežiūros komiteto nariai yra mokėjimo institucijos, tarpinių institucijų ir įgyvendinančiųjų institucijų atstovai. Komisijos ir Europos investicijų banko atstovai Priežiūros komiteto darbe dalyvauja patarėjų teisėmis. Priežiūros komitetas rengia ir tvirtina savo darbo tvarkos taisykles.

Vadovaujančioji institucija atlieka Priežiūros komiteto sekretoriato funkcijas. Ji rengia priežiūrai reikiamus dokumentus, ataskaitas, darbotvarkes ir susirinkimų protokolų santraukas. Prireikus įgyvendinimo metu vadovaujančioji institucija į sekretoriato darbą gali įtraukti kitas institucijas.

Priežiūros komiteto susirinkimai rengiami 2 kartus per metus arba, jeigu reikia, dažniau. Remiantis nurodyto Reglamento 35 straipsniu, Priežiūros komitetas atlieka šias (ir kitas) funkcijas:

- tvirtina arba taiso BPD priedą;
- per 6 mėnesius po BPD patvirtinimo apsversto ir patvirtina kriterijus, kuriais vadovaujantis parenkama veikla, finansuojama pagal kiekvieną priemonę;
- reguliariai tikrina, kokia pažanga padaryta siekiant konkrečių pagalbos tikslų;
- tikrina įgyvendinimo rezultatus, visų pirma siekiant tikslų, kurie nustatyti skirtingoms priemonėms;
- svarsto ir tvirtina metinę ir galutinę įgyvendinimo ataskaitas prieš siūsdamas jas Europos Komisijai;
- svarsto ir tvirtina kiekvieną pasiūlymą iš dalies pakeisti Komisijos sprendimo dėl fondų finansavimo turinį;
- reguliariai atlieka pažangos tikrinimą. Reguliarus pažangos tikrinimas turi būti atliekamas kartą per metus, rengiant metinę įgyvendinimo ataskaitą. Kai Priežiūros komitetas mano esant būtina ar pageidautina, reguliarius pažangos tikrinimai gali būti atliekami ir dažniau;
- remdamasis tarpinių institucijų pateiktais pasiūlymais, priima sprendimą, kam tais metais skirti finansavimą.

Europos Komisijai bei Lietuvos Respublikos Vyriausybei oficialiai patvirtinus Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr.950 „Dėl Priežiūros komiteto Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo priežiūrai atlikti sudarymo“ (Žin., 2004, Nr.128-4598) patvirtinta institucinė nuolatinio BPD priežiūros komiteto sudėtis.⁵⁰

Iki BPD patvirtinimo veikė Laikinasis BPD priežiūros komitetas.

50

http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F272612546BE06181C22570C9004EA81D%3FopenDocument, prisijungimo laikas: 2006-10-16 d.

Pirmasis Laikinojo priežiūros komiteto Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo priežiūrai atlikti posėdis įvyko 2004 m. vasario 5 d. Posėdžio metu buvo nutarta patvirtinti BPD priedą ir pritari tiesioginio skyrimo būdu skirstomų lėšų sumoms. Antrasis Laikinojo priežiūros komiteto Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo priežiūrai atlikti posėdis įvyko 2004 m. gegužės 26 d. Komiteto sprendimu BPD priedas buvo patikslintas pagal institucijų pateiktus pasiūlymus. Nuolatinis Priežiūros komitetas Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento priežiūrai atlikti pirmą kartą susirinko 2004 m. rugsėjo mėn. 15 d. Nuo to laiko priimti 15 nutarimų, kurie vienaip ar kitaip reglamentuoja ES struktūrinių fondų įsisavinimą Lietuvoje.

2.3. ES struktūrinių fondų įgyvendinimo bendras sistemos vertinimas Lietuvoje

Norint nustatyti ar Lietuvoje efektyviai, tikslingai ir skaidriai įsisavinama ES struktūrinių fondų parama yra vertinamas Lietuvos 2004-2006 metų Bendrasis programavimo dokumentas (BPD), kuris reglamentuoja ES struktūrinių fondų priemones ir prioritetus, valdymo ir priežiūros sistemą Lietuvoje. Lietuvos 2004-2006 metų BPD įgyvendinimo sistemos vertinimas yra skirtas efektyvesniam ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimui ir įsisavinimui Lietuvoje. Vertinimo metu įvertinama BPD įgyvendinimo sistemos tinkamumas, t.y. prioritetų ir priemonių reikšmingumą pagrindiniams Lietuvos ekonominės ir socialinės plėtros bei pareiškėjų poreikiams, taip pat įvertinama šiuo dokumentu, reglamentuotą valdymo ir priežiūros kokybę bei efektyvumą.

Pagrindiniai BPD sistemos vertinimo kriterijai:⁵¹

1. **Tinkamumas**, kuris nustato ar BPD prioritetai ir priemonės atitinka pagrindinius Lietuvos ekonominės ir socialinės plėtros ir potencialių pareiškėjų poreikius; ar gairės pareiškėjams atitinka BPD ir jo priedą; ar projektų atrankos kriterijai užtikrina tikslingą ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimą BPD rodikliams pasiekti.

2. **Įgyvendinimo sistemos našumas**, kuris įvertina ar tinkamai sukurta ir funkcionuoja BPD administravimo sistema (kvalifikuoto personalo pakankamumas, sukurtų administracinių sistemų adekvatumas priskirtoms funkcijoms vykdyti, administravimo kokybė); ar užtikrintas tinkamas informacijos apie galimybes gauti ES struktūrinių fondų paramą pateikimas pareiškėjams; ar BPD įgyvendinimo procesas skaidrus (ypač paraiškų teikimo ir atrankos metu); ar sukurta tinkama BPD įgyvendinimo priežiūros sistema.

⁵¹ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 26.

3. **Administracinis tęstinumas**, įvertina koks bus įgyvendinimo sistemos tęstinumas, atsižvelgiant į naujo programinio laikotarpio administracinę krūvį bei skirtingų kartu programų įgyvendinama vienu metu; kokie reikalingi ES struktūrinių fondų administravimo sistemos pakeitimai 2007-2013 m. laikotarpiui, atsižvelgiant į naujus ES reglamentus ir t.t.

4. **Efektyvumo tikimybė**, nustato kokia bendra BPD kiekybinių rodiklių pasiekimo tikimybė atsižvelgiant į BPD įgyvendinimo sistemos tinkamumą ir našumą.

2003 m. buvo atliktas išankstinis Lietuvos 2004-2006 m. BPD vertinimas, kurį užsakė Finansų ministerija. Tuo metu vertintojai teigiamai įvertino BPD visais aspektais, t.y. BPD strategiją, prioritetus, priemones; suderinamumą su nacionalinėmis plėtros strategijomis; programos įgyvendinimo struktūrą. Vertinimo ataskaitoje buvo pateiktos rekomendacijos, kurių tik dalis, susijusi su neesminiais BPD ir jo priedo patobulinimais, buvo įgyvendinta.

Nebuvo įgyvendintos rekomendacijos, susijusios su tiesioginės paramos verslui schema. Jose buvo siūloma didesnę dėmesį skirti naujoms įmonėms ir mikro įmonėms bei mažinti numatomą paramos kiekį vienai įmonei. Pirmieji BPD įgyvendinimo metai rodo, kas ES struktūrinių fondų parama pagal 3.1. priemonę buvo koncentruojama didesnėms įmonėms ir dideliems projektams. Iš penkiolikos projektų, kuriems nuo BPD įgyvendinimo pradžios iki 2005 m. liepos 1 d. buvo skirta parama pagal 1.3. priemonę, tik dviems projektams buvo skirta paramos mažiau nei 1 mln. litų, kitiems projektams parama svyravo nuo 2,4 mln. Lt iki 45,6 mln.⁵² Lt. ES valstybių narių praktika rodo, kad kelių didelių projektų dominavimas įsisavinant didžiąją numatyto finansavimo dalį kelia riziką paramos schemos efektyvumui ir gali turėti neigiamų šalutinių pasekmių konkurencinei aplinkai.⁵³

Konkrečiai, nebuvo įgyvendintos rekomendacijos dėl koordinavimo, vertinimo ir partnerystės principo įgyvendinimo.⁵⁴ Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į ribotus administracinius gebėjimus. Naujai susikūrusių institucijų, tokių kaip LVPA, TID, ir kt., tinkamas funkcionavimas, didelė darbuotojų kaita, kuri buvo pastebima agentūrose, administravusiose iki įstojimo programos, BPD įgyvendinimui įvertintas kaip didelis rizikos veiksnys.

Toliau panagrinėsime kokias problemas vertinimo metu nustatė įvertinant BPD tinkamumą, įgyvendinimo našumą, administracinį tęstinumą bei efektyvumą, bei rekomendacijas šioms problemoms pašalinti.

⁵² <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/944/>, prisijungimo laikas: 2006-06-12 d.

⁵³ Downes R., Davies S., Bachtler J., Michie R. Review of Structural Fund Programming. – 2003 m. P.13.

⁵⁴ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 33.

2.3.1. BPD prioritetų ir priemonių tinkamumo, sistemos įgyvendinimo našumo problemos ir rekomendacijos

Taigi buvo nustatytos šios problemos įvertinant BPD prioritetų ir priemonių tinkamumą ir sistemos įgyvendinimo našumą:

BPD tinkamumo problemos, nustatytos vertinimo metu.⁵⁵

1. Pastebimas poreikis užtikrinti geresnį BPD finansavimo suderinamumą su įvairiais ES finansiniais šaltiniais (PHARE, LIFE, TEN programomis);

2. Pirmaisiais BPD įgyvendinimo metais trūko strategiškesnio, labiau į Lietuvos nacionalinius prioritetus orientuoto ES paramos skyrimo.

3. **Pagal daugumą BPD priemonių yra užtikrinta gana didelė paraiškų konkurencija atrankos proceso metu, tačiau atskirais atvejais pastebimas pareiškėjų poreikių ir numatyto finansavimo neįvertinimas arba pervertinimas.** Pagrindinė nepakankamo BPD atitikimo pareiškėjų poreikiams priežastimi laikytinas menkas socialinių-ekonominių partnerių įtraukimas į konkrečių dokumento priemonių planavimą ir įgyvendinimo procesą.

4. **Nepakankama atsakingų institucijų tarpusavio komunikacija ir koordinacija.** Dėl šio trūkumo yra nefinansuojami integruoti projektai, tokių būdu neužtikrinamas ES fondų paramos panaudojimo sinergetinis efektas.

5. **Projektų vertinamuoju laikotarpiu kilo sunkumų dėl nustatytų atrankos kriterijų taikymo. Nepakankamai tiksliai formuluojami specifiniai projektų atrankos vertinimo kriterijai BPD priede ir gairėse pareiškėjui. Tai palieka erdvės vertintojų interpretavimui ir subjektyvumui. Be to kvietimuose, o ypač pirmuosiuose, gairėse pareiškėjams yra nepilnai užtikrinamas atitikimas BPD ir jo priedui.**

6. BPD priežiūros rodiklių sistema nėra pakankamai nuosekli ir metodologiškai aiški.

BPD įgyvendinimo sistemos našumo problemos, nustatytos vertinimo metu:

1. **Hierarchizuota trijų lygių BPD valdymo sistema sudaro prielaidas sistemos politizavimui ir biurokratizavimui, lėtina sprendimų priėmimo ir BPD įgyvendinimo procesą. BPD įgyvendinimo sistemos našumą mažina ir nepakankami atsakingų institucijų administraciniai gebėjimai.**

2. Viena svarbiausių vertintojų pastabų dėl BPD valdymo sistemos yra susijusi su prielaidų BPD įgyvendinimo ir sistemos politizavimui sudarymu arba šios rizikos nemažinimu BPD programavimo ir sistemos administravimo kūrimo metu. **Svarbiausios funkcijos**

⁵⁵ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 7.

planuojant BPD priemones ir skiriant ES paramą konkrečioms institucijoms, kurioms vadovauja politikai.⁵⁶ Vadinasi galima teigti, kad tai sudaro visas sąlygas neskaidriam ES paramos paskirstymui. Turint aiškesnius elgesio standartus ir žaidimo taisykles, lengviau užtikrinti atskaitomybę bei atvirumą, suteikiant subsidijas ir vykdant pagalbos projektus.⁵⁷

3. Pasitaiko atvejų, kai tarpinės institucijos, kai kuriuose BPD įgyvendinimo (gairių pareiškėjams rengimo, paramos sutarčių sudarymo) atlieka per daug technines užduotis, o kai kuriais atvejais (paraiškų vertinimo, lėšų išmokėjimo) jos dubliuoja įgyvendinančių institucijų funkcijas, kas lėtina BPD įgyvendinimo procesą. **Šio proceso efektyvumą taip pat mažina ir nepakankamai dekoncentruotas įgyvendinančioms institucijoms priskirtos funkcijos.**

4. **BPD įgyvendinimo sistemos našumą mažina nepakankamai atsakingų institucijų administraciniai gebėjimai. Žmoniškieji išteklių nėra pakankami efektyviam ES paramos valdymui dėl mažo darbuotojų skaičiaus, menki praktiniai įgūdžiai, nemotyvuota mokymų politika.**

5. **Projektų atrankos proceso efektyvumą BPD įgyvendinimo eigoje mažina užsitęsę vertinimo ir atrankos etapai bei nėra užtikrintas vertinimo objektyvumas.**

6. Projektų įgyvendinimo priežiūra nėra aiškiai reglamentuota.

7. Dėl objektyvių atrankos kriterijų ir procedūrų stokos atrenkant pagrindinius partnerius, įgyvendinat BPD nepakankamai veikia partnerystės principas.

8. Kokybiškos programos stebėsenos informacijos trūkumas neleidžia efektyviai vertinti BPD priežiūros rodiklių įgyvendinimo pažangos ir nustatytų tikslų pasiekimo laipsnio. BPD priemonių metinės įgyvendinimo ataskaitos vertinamuoju laikotarpiu nebuvo veiksminga priežiūros priemonė.

9. **BPD įgyvendinimo skaidrumą (ypač projektų atrankos) mažina visos ES struktūrinių fondų valdymo sistemos politizavimo rizika; nepakankamai efektyviai veikianti pareiškėjų skundų nagrinėjimo tvarka; per mažas projektų atrankos proceso viešumas.**

10. Informavimo apie galimybes pasinaudoti ES parama sistema yra fragmentuota pagal atskiras BPD priemones, nėra pareiškėjams susistemintos, vieningos informacijos.

11. **Pateiktų projektų skaičius ir kokybė rodo, kad nors pareiškėjai norėtų aktyviai pasinaudoti BPD teikiamomis galimybėmis, tačiau paramos teikimo sąlygos yra per sudėtingos, jiems trūksta gebėjimų tinkamai parengti kokybišką projektą. Sistemos**

⁵⁶ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 8.

⁵⁷ Klitgaars R., Maclean-Abaroa R., Parris H.L., Korumpuoti miestai. – Vilnius: EUGRIMAS. 2005, P.42.

patrauklumą mažina aukšti paraiškos parengimo kaštai ir didelės laiko sąnaudos rengiant paraišką ir laukiant jos įvertinimo.

Siekiant ES paramą panaudoti efektyviau Lietuvos ekonominiams ir socialiniams poreikiams tenkinti, rekomenduojama BPD įgyvendinime užtikrinti veikiančius mechanizmus strateginiam ir koordinuotam ES lėšų panaudojimui. Siekiant šio tikslo ir norint pašalinti nustatytus trūkumus rekomenduojama:⁵⁸

1. BPD priemonės atrankos kriterijuose turi aiškiai atspindėti prioriteto teikimą projektams, ženkliai prisidedantiems prie nacionalinių strategijų uždavinių įgyvendinimo.

2. Sustiprinti BPD priede įvardintas tarpusavyje susijusias priemones, įvedant integralių projektų statusą ir numatant specifiniuose projektų atrankos kriterijuose papildomų balų skyrimą, skatinant tokių projektų įgyvendinimą.

3. Pritaikyti BPD priedą prie nacionalinių strategijų pasikeitimų ir numatyti, kad atrankos metu prioritetas būtų teikiamas tiems projektams, kurie yra įgyvendinami tikslinėse – regioniniuose augimo centruose ar probleminėse teritorijose. Taip pat turi būti užtikrinta, kad gairėse pareiškėjams - tolygios regioninės plėtros skatinimo atrankos kriterijui skirtų nuo aukštus balus, atsižvelgiant į konkrečios BPD priemonės remiamų veiklų ir paramai teikiamų projektų specifiką.

4. Užtikrinti geresnį BPD suderinamumą su kitais ES finansiniai paramos šaltiniais, vertinimo metu skiriant papildomai balų projektui, jei projekto dokumentacijai ar vienam iš projektų etapų jau buvo skirta ES parama (iš PHARE, LIFE, TENA).

5. Parengti standartizuotas gaires pareiškėjams bei vadovaujančiose institucijose užtikrinti reikiamus žmogiškuosius išteklius.

6. Parengti ir atsakingoms institucijoms pateikti horizontalaus lygio sričių apibrėžimus ir jų taikymą, įgyvendinat atskiras BPD priemones.

7. Stiprinti partnerystės principo įgyvendinimą įsisavinant ES lėšas.

Siekiant sklandesnio BPD įgyvendinimo ir spartesnio ES lėšų įsisavinimo, rekomenduojama gerinti programos priežiūrą, su paprastinti ES lėšų administravimo procedūras ir didinti sistemos patrauklumą vartotojui. Taip pat stiprinti atsakingų institucijų gebėjimus administruoti ES fondų lėšas ir atlikti įgyvendinančių institucijų reorganizaciją bei įgyvendinti papildomus administracinių gebėjimų stiprinimo priemones. Užtikrinti objektyvesnį, viešesnį ir skaidresnį ES paramos skyrimo procesą.

⁵⁸ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 11.

Visos šios įvardytos problemos ir pateikti problemų sprendimai turėtų pagerinti BPD įgyvendinimų prioritetų ir priemonių tinkamumą, patrauklumą pareiškėjams bei pačios sistemos įgyvendinimo našumą.

2.3.2. BPD įgyvendinimo sistemos administracinio tęstinumo bei efektyvumo problemos ir rekomendacijos

BPD įgyvendinimo sistemos administracinis tęstinumas bei efektyvumas labai svarbus įsisavinant ES struktūrinių fondų paramos lėšas kitame 2007-2013 metų programavimo laikotarpiu, nes šiuo metu baigiantis 2004-2006 metų finansavimo laikotarpiui beveik visi šaukimai ES struktūrinių fondų paramai gauti paskelbti, o pareiškėjai išibėgėjo įgyvendindamos projektus. Tik dabar galima pažvelgti į praeities klaidas, įvertinti problemas ir jų mastą bei stengtis išvengti šių klaidų kitame finansavimo periode.

BPD įgyvendinimo sistemos ir procesų trūkumai, lėšų įsisavinimo lėtumas kelia grėsmę programos efektyvumui. Nekokybiška ir ne laiku suvedama informacija į SFMIS neleidžia atlikti operatyvios programos stebėsenos. Vertinant programos efektyvumą, pastebima viena iš neigiamų lėšų įsisavinimo pagal BPD tendencijų – pagal daugelį priemonių parama koncentruojasi Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse.⁵⁹ Vadinasi galima teigti, kad nėra vykdoma tolygi regioninė politika ir kyla grėsmė ekonominiam bei socialiniam Lietuvos apskričių tolygumui.

Administracinio tęstinumui išlaikyti kitame finansavimo periode reikia toliau taikyti gerąją praktiką: įgyvendinančių institucijų dekoncentravimas (šiuo metu tai - LVPA, NMA); vieningos ES paramos įgyvendinimo sistemos koordinavimas; ES paramos depolitizavimas; taip pat ES paramos ir nacionalinių strategijų suderinamumas ir strateginio planavimo atrenkant projektus praktika.

Įgyvendinančių institucijų reorganizacija trijų struktūrinių fondų pagrindu, koncentruojant sukurtus administracinius gebėjimus keliuose kompetencijos centruose ir tokiu būdu efektyviau valdant ribotus žmogiškuosius išteklius.

Naujas programavimo laikotarpis ir pasiruošimas jam turi suteikti galimybes, atsižvelgiant į dabartinio laikotarpio problemas įsisavinant ES lėšas, racionalizuoti sistemą ir judėti link procedūrų supaprastinamo. BPD įgyvendinimo sistemos vertintojai pasiūlė du ES paramos valdymo administracinius modelius, kurie turėtų skatinti paprastesnį ir lankstesnį paramos administravimą. Tačiau siūlomas centralizuotas modelis užtikrintų efektyvesnį ES lėšų

⁵⁹ Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 10.

administravimo būdą, bet iš dalies decentralizuotas – paskatintų pačios paramos efektyvesnį panaudojimą.

2.4. Lietuvos 2007-2013 metų BPD įgyvendinimo tendencijos ir perspektyvos, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą

Pastaruoju metu šalyje daug diskutuojama apie 2007-2013 m. numatytų ES lėšų principus – prioritетines kryptis, finansines proporcijas, administravimo struktūrą. Minėtu laikotarpiu Lietuva kasmet turėtų gauti apie 3 mlrd. Lt (įskaitant Sanglaudos fondą), ir šis finansinis srautas įgalins gerokai paspartinti žmonių gerovės kilimą tuo atveju, jeigu jis bus efektyviai panaudotas.⁶⁰ Perspektyvos labai didelės, turint omenyje finansavimo dydį, bet ar šią progą Lietuva sugebės pasinaudoti, spartinant šalies ekonominius ir socialinius pokyčius?

Lietuvos ūkio plėtroje prioritetai, naudojantis ES parama, negali nesikeisti, todėl iki 2013 m. reikia gerai apgalvoti kokius reikia turėti prioritetus ilgesniam laikotarpiui, nes 2004 m. atotrūkis tarp Vilniaus ir Tauragės apskričių pagal BVP vienam gyventojui palyginti su šalies vidurkiu sudarė 2,7 karto, o tiesioginės investicijos Vilniaus apskrityje buvo dvigubai didesnės nei vidutiniškai Lietuvoje, o Tauragėje net 29 kartus mažiau nei šalyje. Čia pasigendama tolygios regioninės politikos plėtros. Be to pačios sistemos administravimo sudėtingumas tiek institucijoms, kurios administruoja ES lėšas bei pareiškėjams, tikrai nepaspartins efektyvesnio lėšų įsisavinimo. Čia turėtų padirbėti ekonomistai ir kiti įvairių sričių specialistai, kad atsižvelgus į vertinimo metu nustatytus BPD įgyvendinimo sistemos trūkumus ir problemas, efektyviau ir tikslingiau Lietuva įsisavintu ES paramos lėšas 2007-2013 metų laikotarpyje.

Kaip jau ir minėta vienas iš svarbiausių veiksnių, siekiant strategiškesnio ES paramos lėšų panaudojimo naujame programavimo laikotarpyje būtina atsižvelgti ir pritaikyti BPD priedą su nacionalinių strategijų pasikeitimais ar patvirtintais įgyvendinimo mechanizmais. Labai svarbu, kad Lietuva nuo BPD įgyvendinimo pradžios, patvirtino Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategiją. Strategijoje įvardinti 5 regioniniai augimo centrai: Alytaus, Marijampolės Tauragės, Telšių ir Utenos savivaldybės. Per šiuos centrus siekiama sumažinti užimtumo ir pajamų lygio diferenciaciją Lietuvoje.⁶¹

Utena yra greta LR Ignalinos atominės elektrinės regiono esantis regioninis centras, kurio ekonominis potencialas ženkliai prisidės prie būsimų šio regiono ekonominių ir socialinių problemų sprendimo. Mažeikiai ir Visaginas yra ekonominį potencialą turintys centrai, esantys greta siūlomų plėtoti regioninių centrų (atitinkamai Telšių ir Utenos) ir kurių pridėtinis

⁶⁰ Rudzki R. ES struktūrinių fondų paramos paskirstymo gairės-<http://www.president.lt/files/20060404/R.Rudzki-pranesimas.doc>, prisijungimo laikas: 2006-07-28 d.

⁶¹ LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575 „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“ (Žin., 2005, Nr. 66-2370).

potencialas (sudarant ekonomikos augimo ašis kartu su regioniniais centrais) sudaro prielaidas spartesniam šių regionų ekonominiam augimui.

Taip pat numatoma dėmesį skirti šiuo programavimo laikotarpiu į integruotus projektus, kas paspartintų vienu metu kelių sektorių vystymąsi. Tokia praktika taikoma ir kitose ES valstybėse narėse, siekiant per didesnę koordinavimą užtikrinti strategišką ES paramos panaudojimą.⁶²

Pagal naujus 2007–2013 m. ES reikalavimus Lietuvos bendrąjį programavimo dokumentą pakeis keletas tarpusavyje suderintų paramos panaudojimo strateginių dokumentų, t. y.:

- Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija – joje bus apibrėžtos prioritetinės ES struktūrinės paramos investicijų kryptys;
- atskiros veiksmų programos pirmiau minėtai strategijai įgyvendinti – jose bus nurodytos konkrečios remtinios sritys. Įgyvendinant veiksmų programas bus siekiama strategijoje nustatytų tikslų.

Reikia tikėtis, kad 2007-2013 metų finansavimo periodas atneš dar daugiau naudos Lietuvos ūkio plėtrai, bus vystoma tolygi regioninė plėtra ir parama bus skirstoma efektyviai, tikslingai ir skaidriai. Pažvelkime į Finansų ministerijos pateiktą kompromisinį lėšų paskirstymo variantą. Kompromisinį variantą atitinkantis procentinis lėšų paskirstymas pagal veiksmų programas ir intervencijos sritis pateiktas lentelėje Nr. 10.

10 lentelė. Veiksmų programoms ir intervencijos sritims tenkančios ES struktūrinės paramos 2007-2013 m. dalys pagal kompromisinį variantą

Veiksmų programa, intervencijos sritis	ES SF dalis
Ekonominės infrastruktūros veiksmų programa	26.2%
Transporto tinklas	22.9%
Energijos tiekimo tinklai	2.4%
Viešųjų teritorijų investicijoms plėtra	0.9%
Aplinkos kokybės veiksmų programa	20.6%
Aplinka	15.2%
Energijos efektyvumas	5.4%
Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	20.1%
Paveldas/turizmas	4.4%
Švietimo institucijos	4.0%
Sveikata	3.2%
Darbo rinkos institucijos	2.9%

⁶² Taylor S., Bachtler J., Rooney M.L. Implementing the New Generation of Programmes: Project Development, Appraisal and Selection. – European Policines Research Centre, September 2000. P.47.

Miestai ir miesteliai	2.7%
Kaimo diversifikavimas	1.7%
Socialinė integracija	1.2%
Inovacijų skatinimo veiksmų programa	17.1%
Tiesioginė parama MTEP ir inovacijoms	8.3%
Informacinė visuomenė visiems	5.0%
Palankios sąlygos verslui ir inovacijoms	3.8%
Žinių visuomenės veiksmų programa	16.0%
Užimtumas ir lankstesnė darbo rinka	6.7%
Mokymosi visą gyvenimą sistema	4.1%
Administracinių gebėjimų stiprinimas	2.9%
Tyrėjų ir mokslininkų gebėjimai	2.3%
IŠ VISO:	100.0%

Šaltinis: <http://www.finmin.lt/finmin/index.jsp>, prisijungimo laikas 2006-09-26 d.

3. ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮSISAVINIMO PROBLEMOS PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE

3.1 Plungės rajono ekonominė situacija ir tendencijos įsisavinant ES struktūrinių fondų lėšas

Plungės rajonas viena iš Telšių apskrities savivaldybių. Plungės rajono savivaldybės teritorija 1105,5 km². Rajonas ribojasi su Mažeikių, Telšių, Klaipėdos, Kretingos ir Skuodo rajonais bei Rietavo savivaldybe.

Rajonas yra palankioje geografinėje vietoje, gerai išvystytas valstybinių automobilių kelių tinklas. Plungė yra kelių Šiauliai – Palanga, Mažeikiai - Tauragė, Skuodas – Vėžaičiai susikirtimo taškas. Iki automagistralės Vilnius – Kaunas – Klaipėda yra tik 33 km. Miestas yra apie 60 km atstumu nuo Klaipėdos Jūrų uosto ir apie 55 km nuo Palangos oro uosto. Atstumas iki sostinės Vilniaus yra 287 km, iki apskrities centro Telšių – 30 km.

Šiuo metu Plungės savivaldybė susideda iš 10 kaimiškųjų seniūnijų ir Plungės miesto seniūnijos.

Demografinė situacija Plungės rajono savivaldybės kaimo vietovėse yra artima respublikos vidurkiui: 23 proc. kaimo gyventojų yra pensinio amžiaus, 25,6 proc. - 0-15 metų ir 51,4 – darbingo amžiaus. Pagal gyventojų amžiaus struktūrą, kaip ir vidutiniškai respublikoje, kaimo vietovės yra „senesnės“ palyginus su miesto (vidutiniškai respublikoje mieste pensinio amžiaus gyventojų yra 18 proc. visų gyventojų). Šalies mastu Plungės rajono savivaldybės kaimai, kaip ir kitų Žemaitijos savivaldybių, yra „jauniausi“: vaikai sudaro apie 26 proc. visų kaimo gyventojų. Demografinės situacijos analizė rodo, kad visos Plungės rajono savivaldybės kaimiškiosios seniūnijos yra vienalytės. Taigi Plungės rajono savivaldybės kaimai yra palyginti gyvybingi. Plungės rajono gyventojų gimstamumas nuolat mažėja, tačiau natūralusis gyventojų judėjimas yra vienas iš didžiausių ne tik Telšių apskrityje, bet ir Lietuvoje.

Užimtumas: Plungės darbo biržoje 2005 m. birželio 1 dienai buvo registruota 1018 bedarbių, iš jų nekvalifikuotų 387.⁶³ Iš jų Plungės rajono savivaldybėje bedarbių – 774, nekvalifikuotų – 303. Plungės rajono bedarbių skaičius mažiausias iš Telšių apskrities rajonų.

Per 2005 metus į profesinį mokymą nukreipta apie 174 bedarbių. Taip pat numatomas profesinis mokymas, gavus Europos struktūrinių fondų paramą 53 bedarbiams. Naujos užsienio ir Lietuvos verslo investicijos taip pat įtakoja bedarbystės mažėjimui Plungės rajone.

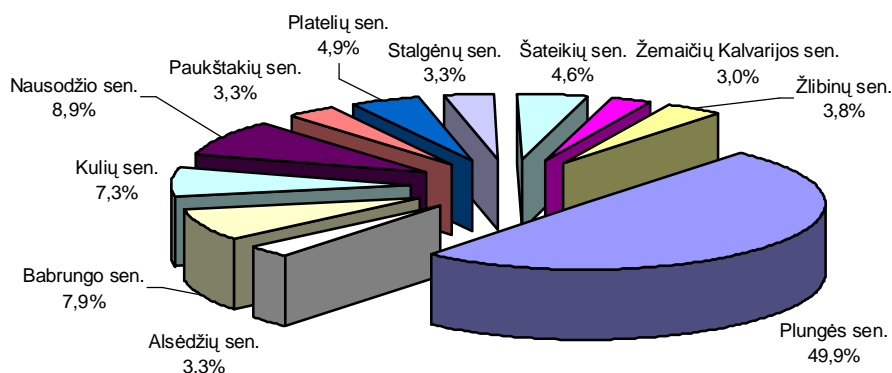
Gamtiniai ištekliai: Plungės rajono savivaldybėje saugomų teritorijų plotas sudaro 24,5 % visos teritorijos. Per Plungės rajono savivaldybę teka Minijos upė, kuri yra viena

⁶³ Plungės rajono savivaldybė: esama situacija ir perspektyvos. – Plungė: Plungės rajono savivaldybės administracija, Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, 2005 m. P. 3.

didžiausių ir gražiausių Plungės upių, bei jos intakai Babrungas, Alantas, Sausdravas, Mišupė, Pala. Pagal vandens kokybės rodiklius Minija priskiriama mažai užterštomis upėms, todėl jos vandeniui papildomos Klaipėdos vandenvietės. Plungės rajono savivaldybė pasižymi savito grožio kraštovaizdžiu, kuris patrauklus vietos ir užsienio turistams. Tiek saugomose, tiek paprastose teritorijose šiuo metu yra nemažai kaimo turizmo sodybų, kuriose noriai lankosi tiek užsienio, tiek vietiniai turistai. Veikiančiose kaimo turizmo sodybose šeimininkai teikia įvairias aukštos kokybės paslaugas: apgyvendinimo, maitinimo, pramogų.

Verslas: Plungės rajone atskirose seniūnijose ir miesteliuose skirtingais laikotarpiais įmonių steigimas ir veikla vystėsi netolygiai. Daugiausiai įmonių veikia Plungės miesto seniūnijoje. Čia sukoncentruota 49,9 proc. visų rajono įmonių.

4 pav. Verslo subjektų struktūra Plungės rajone

Šaltinis: Plungės rajono savivaldybė, 2006 m.

Pagrindiniai verslai rajone: žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė; maisto produktų gamyba; medienos perdirbimas; lininių gaminių gamyba; įvairios kitos paslaugos.

Rajone gaminama produkcija: žuvies, paukštienos, mėsos gaminiai; lininiai gaminiai, metalo gaminiai, medienos produkcija, liaudies meno kūriniai, plastikinės dailylentės, gyvulių pašarai, baldai.

Plungės rajonas nuo seno laikomas pramoniniu rajonu. Čia veikė stambios įmonės žinomos Lietuvoje ir už jos ribų: dirbtinių odų gamykla, kurios šiandien jau nebėra, Linų audiniai, Minija.

Pagal apyvartą ir dirbančiųjų skaičių didžiausios įmonės yra gamybos ir statybos sektorių įmonės, tarp kurių UAB „Plungės kooperatinė prekyba“, AB „Linų audiniai“, UAB „Plungės Jonis“, AB „Plungės lagūna“, UAB „Plungės šaltis“, UAB „Alfva“, AB „Sidona“, AB „VVarff-Adakris“, UAB „Plumeta“. Net penkios iš jų atlieka įvairius statybos darbus.

Plungės rajone veikia žymiai daugiau ūkio subjektų nei kituose panašiuose rajonuose. Daugiausiai įmonių veikia Plungės miesto seniūnijoje ir arčiausiai miesto esančiose gyvenvietėse.

Rajone taip pat veikia keturios užsienio kapitalo įmonės:

UAB „Delibera“ įkurta 2003 – ujų metų birželio 18 dieną. Nuo pat pirmos dienos įkurtos Bendrovės veikla buvo siejama Subrangos sutartimi su tuometine UAB „SY Wiring Technologies Lietuva“ (dabar UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“), kuri pasirašyta tais pačiais metais, liepos 18 dieną.

Pasirenkant Bendrovės registracijos vietą, atsižvelgta į tris pagrindinius kriterijus: galimybę nuomotis gamybai tinkamas patalpas, darbo jėgos pasiūlą ir susisiekimą bei atstumą nuo Klaipėdos miesto.

Būtent Plungės miestas atitiko šiuos keliamus reikalavimus. Čia buvo rekonstruotos ir išsinuomos 2400 m² ploto gamybinės patalpos. Tuometinė darbo jėgos pasiūla buvo didelė. Plungės miesto Darbo biržos pagalba ir parama besikuriančiai naujai įmonei buvo surinkta pirmoji darbuotojų grupė, kuri du mėnesius, kasdien, važinėjosi į teorinius bei praktinius apmokymus Klaipėdos gamykloje. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“ specialistų pagalba buvo suformuotas vadovaujantis personalas bei paruoštas stiprus kolektyvas, kuris nuo 2003 m. rugsėjo mėnesio Plungės mieste savarankiškai vykdė gamybos užsakymus.

Bendrovėje subrangos sutarties pagrindu gaminami laidų rinkiniai RENAULT automobiliams. Rajone pagaminta produkcija yra pristatoma į UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, o iš ten išvežama į RENAULT gamyklas Prancūzijoje.

Šiuo metu gaminama apie 35 skirtingų rūšių laidų rinkiniu. Tai P.Arr J, Face Avant, Pass J, P.Cond J, Bandeu K, P.Cond ir Arr B šeimų rinkiniai, montuojami įvairiuose automobilio RENAULT MEGANE mazguose.

UAB POLIKORA savo veiklą pradėjo 2002 metų liepą. Įmonės savininkai yra iš Švedijos, Hallstahammar miestelio. Ten jie yra įkūrę įmonę AB SCANDI-FLEX. Jų šeima nusprendė atidaryti naują fabriką Lietuvoje, Plungės rajone.

Nuo pat pradžių įmonė gamina lovas su montuojamais varikliais, vibro mechanizmais, čiužinius. Visa produkcija pristatoma į Švediją, o iš ten eksportuojama į skirtingas pasaulio šalis.

UAB „OKZ HOLDING Baltija“ įkurta 2003 m. liepos 04 d. Įmonės steigėjas OKZ Holding a. s., kurios buveinė Vrchlickeho g. 58/88, Praha 5, Čekijos Respublika.

Pagrindinės veiklos kryptys yra: rezervuarų gamyba ir montavimas, metalo konstrukcijų gamyba ir montavimas, vamzdinių paruošų gamyba ir vamzdinių montavimas bei metalo paviršių antikorozinis padengimas.

Šiuo metu įmonėje dirba 450 žmonių. Pagrindiniai darbo objektai yra Lietuvoje, t. y. Klaipėdoje, Jonavoje, Visagine, Vilniuje ir t.t.

Įmonės gamybinė bazė įsikūrusi Pramonės pr. 4^k, Plungėje.

UAB „OKZ HOLDING Baltija“ yra atestuota Aplinkos ministerijos, Energetikos inspekcijos, Techninės priežiūros Tarnybos, kurių atestatai ir licencijos leidžia atlikti visus darbus ypatingos paskirties statinių statyboje.

UAB „NORDALE“ – siuvimo įmonė, Saga įmonės dukterinė kompanija, kuri įsikūrusi Plungėje, Pramonės pr. 4. Saga grupės sudėtyje yra registruotos šios kompanijos: UAB „Saga“, Saga Holding L.L.C., UAB „Nordale“, Saga Agency Ltd. Veikla administruojama UAB „Saga“, Klaipėdoje. UAB „Saga“ Baltijos šalyse dirba nuo 1991 m. ir turi aukštos kokybės personalą. UAB „Nordale“ turi patirtį specialiųjų darbo rūbų gamyboje.

Siekiant paskatinti verslo plėtrą, sparčiai besikeičiant rinkos ekonomikos sąlygoms ir Lietuvai stojant į Europos Sąjungą, buvo nutarta įsteigti Plungės rajono verslo informacijos centrą.

Viešoji įstaiga Plungės rajono verslo informacijos centras buvo įsteigtas 2003 m. spalio 28d. Jo steigėjai: LR Ūkio ministerija ir Plungės rajono savivaldybė. Plungės rajono VIC yra pelno nesiekiantis viešasis juridinis asmuo, teikiantis verslo informavimo ir konsultavimo paslaugas pradedantiems verslininkams, smulkioms ir vidutinėms bei kitoms įmonėms ir organizacijoms, kitiems suinteresuotiems asmenims.

Ypatingai centro reikšmė išaugo vietos gyventojams, verslo subjektams pradėjus domėtis Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiama parama ir su tuo susijusiais klausimais.

Šiuo metu centras išplėtė savo veiklos sritis ir šiais metais reorganizavosi į Plungės turizmo ir verslo informacijos centrą.

Žemės ūkis: Plungės rajonas – tai dinamiškai besivystantis žemės ūkio kraštas, kuriame plėtojamas konkurencingų ūkių pagrindu veikiantis specializuotas ekologiškai švarus pieno ir mėsos ūkis, vaisių, uogų ir daržovių auginimas, linų ir kitų techninių kultūrų auginimas ir perdirbimas. Rajono bendrasis plotas 110544,67 ha, tame skaičiuje žemės ūkio naudmenų 57059,79 ha. Įregistruoti 1602 ūkininkų ūkiai.

Rajone plėtojama kooperacija. Prancūzų pagalba yra sukurti 26 žemės ūkio kooperatyvai. Įkurtas pieno supirkimo kooperatyvas „Pieno gėlė“, kuris apjungia 400 ūkininkų. Praėjusiais metais kooperatyvas „Pieno gėlė“ gavo finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų, už kurią įsigijo žemės ūkio technikos už 3 mln. litų.

Rajono ūkininkai aktyviai dalyvauja projektinėje veikloje ES struktūrinių fondų finansinei paramai gauti. Šiuo metu ES paramai gauti ūkininkai yra pateikę paraiškų maždaug už 4 mln. litų.

Kultūra: Plungės rajonas turtingas kultūriniais ištekliais: veikia bibliotekos, kultūros centrai, muziejai. Gilios tradicijos ir jų puoselėjimas rajonui padėjo išsaugoti savitą kultūrą.

Oginskių rūmuose veikia Žemaitijos dailės muziejus, kuriame eksponuojami užsienio ir vietinių dailininkų darbai. Oginskių rūmų dvaro ansamblis susideda iš kelių pastatų, tai labai vertingas architektūrinis paminklas.

Savivaldybė didelį dėmesį skiria Plungės viešajai bibliotekai ir jos filialams. Skiriamos lėšos pritaikyti viešojo Interneto prieigas bibliotekose, kas padeda kurti žiniomis paremtą visuomenę. Taip pat numatyta bibliotekos reikmėms pritaikyti M.Oginskio dvaro komplekso laikrodinę - oranžeriją, pasitelkus Vyriausybės ir Europos Struktūrinių fondų finansinę paramą. 2006 m. pasirašyta sutartis su LVPA, gavus finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų projektui „M.Oginskio dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms“. Bendra projekto vertė – 9 656 526 Lt, iš savivaldybės biudžeto numatyta skirti 708 707,4 Lt bendrojo finansavimo.

Plungės rajono savivaldybė turi visas galimybes pasinaudoti ES parama, nes tai vienas Lietuvos pramoninių rajonų. Reikia tvarkyti transporto infrastruktūrą, taip pat neužmiršti, kaip jau ir minėta, kad rajono gamtiniai ištekliai gana turtingi, tad skatinti turizmo plėtrą, pasinaudojant ES parama. Plungės turizmo ir verslo informacijos centras teikti informaciją rajono verslininkams, kaip pasinaudoti ES lėšomis.

Rajono savivaldybėje tik 2005 m. viduryje įkurtas Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, kurio viena iš daugelio funkcijų, pritraukti investicijas į rajoną iš ES struktūrinių fondų. Šiai dienai skyrius atliko nemažai darbų: parengė ir pateikė projektų ES struktūriniams fondams, nacionalinių ir užsienio fondų paramai gauti. Dali iš jų finansuota, bet nemažai projektų finansavimo negavo. Pažvelgus į Plungės rajono savivaldybės pateiktų projektų analize, matome, kad daugelis projektų teiktų pagal LR 2004-2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą finansinei ES struktūrinių fondų paramai gauti, finansavimo negavo (**žr. priedą Nr. 4**). Taip pat lentelėje Nr. 11 pateikta glausta analizė, kuri atspindi pateiktų projektų gavusių ir negavusių finansavimo bendrą vertę litais. Todėl kituose poskyriuose yra išanalizuoti Plungės rajono savivaldybės teiktų ir nefinansuotų projektų ES struktūriniams fondams, atvejai. Atskleistos problemos su kuriomis susidūrė savivaldybė paraiškos parengimo, pateikimo agentūrai ir vertinimo eigoje.

11 lentelė. Plungės rajono savivaldybės administracijos, įmonių, įstaigų investiciniai projektų, gavusių ir negavusių finansavimą bendra vertė

<i>Plungės rajono savivaldybės administracijos, įmonių, įstaigų investicinių projektų gavusių finansavimą, bendra vertė Lt</i>	
Kartu su Telšių viršinininko administracija įgyvendinamų projektų bendra vertė	24 619 914
Savivaldybės įmonių, įstaigų įgyvendinamų projektų bendra vertė	1 830 255,08
Savivaldybės dalyvavimas kitų įstaigų projektuose, šių projektų bendra vertė	1 136 000
<i>Plungės rajono savivaldybės investicinių projektų negavusių finansavimo, bendra vertė Lt</i>	
Plungės rajono savivaldybės administracijos pateiktų ES lėšoms gauti ir negavusių finansavimo projektų bendra vertė	17 543 777,8

Šaltinis: Plungės rajono savivaldybės administracija, Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, 2006 m.

3.2. Plungės rajono savivaldybės teiktų projektų ES struktūrinei paramai gauti analizė:

3.2.1. Atvejo studija: 1.1 priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas

Pagal Plungės rajono 2002-2010 m. strateginio plėtros plano priemonę 3. Socialinė ir ekonominė infrastruktūra, uždavinį 3.4.3. Mažinti susisiekimo sistemos neigiamą poveikį aplinkai. Gerinti gatvių tvarkymą. Priemonė „Plungės miesto gatvių infrastruktūros plėtra“ ir „Plungės rajono miestelių ir kaimų gatvių infrastruktūros plėtra“⁶⁴ buvo numatyti projektai, gerinti Plungės miesto ir rajono gatvių ir kelių infrastruktūrą.

Projektai „Plungės miesto pietinės dalies gatvių rekonstrukcija ir tiesimas“ ir „Plungės rajono Babrungo gyvenvietės gatvių rekonstrukcija“ parengti ir pateikti Transporto investicijų direkcijai 2005 m. gruodžio 22 d. pagal LR 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento 1 prioritetą. 1.1. priemonės ribotos trukmės šaukimą. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas. Rekonstruoti Plungės miesto gatves kaip jau ir minėta yra numatyta Plungės rajono savivaldybės tarybos patvirtintame Plungės rajono 2002-2010 metų strateginiame plane, Telšių apskrities plėtros 2004-2006 metų plane.

⁶⁴ Plungės rajono 2002-2010 metų plėtros strateginis planas. – Plungė: vykdytojai - Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2003 m.

Bendras projektų tikslas – gerinti ir plėsti Plungės rajono transporto infrastruktūrą, pritaikant ją augančiam automobilių ir pėsčiųjų eismui, mažinti neigiamą transporto poveikį aplinkai ir sudaryti palankias sąlygas verslui, siekiant, kad Plungės rajono gyvenvietės pagal savo infrastruktūros išsivystymo lygį atitiktų Europos Sąjungos standartus.

Paraiškos buvo užpildytos laikantis visų nustatytų gairėse ir direkcijos reikalavimų: tiek paraiškos formos, tiek turinio. Taip pat prie projektų pridėti visi papildomi reikalaujami dokumentai. Vieno projekto visos dokumentacijos apimtis kartu su paraiška sudarė apie 200 lapų ir ant kiekvieno lapo turėjo būti įstaigos vadovo parašas ir antspaudas. Paraiška su visa dokumentacija turėjo būti pateikta: 1 originalas ir 2 kopijos. Tai nemaži biurokratiniai trukdžiai, kurias sudaro tarpinė institucija parengdama Gaires ir nustatydamą tokius reikalavimus. Parengti ir svarbiausi dokumentai, tokie kaip investicinis projektas, gatvių rekonstrukcijos ir tiesimo investicinio projekto aplinkosauginė dalis. Paraiškas pildė ir investicinius projektus rengė konsultacinė įmonė.

Faktiškai didžioji dalis reikalaujamų dokumentų yra iš tiesų tikslingi, vertinant ir nustatant projekto tinkamumo, naudos ir kokybės kriterijus. Bet paraiškos rengimo etape užkliuvo vienas iš tokių reikalavimų gairėse 17 punkte „Prie paraiškos pridedamų priedų sąrašas“ – Pareiškėjo raštas, patvirtinantis atskiros banko sąskaitos projektui atidarymą (originalas). Raštas turi būti pasirašytas institucijos vadovo ir vyriausiojo finansininko. Teikti savivaldybės abu projektai privalėjo turėti dvi naujas sąskaitas. **Kyla klausimas, kam reikia atidaryti naujas sąskaitas, kai projektai ruošiamas priduoti vertinimui ir neaišku ar gaus finansavimą, ar ne. Reikalavimas atidaryti sąskaita turėtų būti tik tada, kai yra tiksliai žinoma, kad projektas gauna finansavimą. Šis procesas turėtų būti įgyvendinamas, kai rengiama sutartis dėl paramos skyrimo. Nustatyti reikalavimą, kad sutartį pareiškėjas gali pasirašyti tik tada kai atidaro naują sąskaitą ir pateikia tam tikrus patvirtinančius dokumentus.**

Taip pat gairėse buvo reikalavimas pateikti dokumentus, kurie patvirtintų Plungės rajono savivaldybės daiktinę teisę į žemę (t.y. į gatves). Šiai dienai Lietuvoje beveik visiškai nėra savivaldybėse inventorizuotos gatvės (t.y. kiekviena rajono ar miesto gatvė turi turėti inventorines bylas), nes tai kainuoja nemažus pinigus, o tam Valstybė neskiria lėšų. Rengiant gaires ir nustatant šį reikalavimą, turėjo atsižvelgti į situaciją Lietuvos savivaldybėse dėl daiktinės teisės į žemę, kad savivaldybėse egzistuoja ši problema ir ją Vyriausybė pati turėtų spręsti išskiriant tikslines lėšas šių dokumentų pasirengimui ir tik tada nustatyti šį reikalavimą gairėse dėl ES paramos. **T.y. teisinės dokumentacijos pateikimo reikalavimai gairėse nesuderinti su esama situacija Lietuvos savivaldybėse.**

Pirmoji užklausa savivaldybei iš Transporto investicijų direkcijos atėjo 2006 m. sausio 11 diena raštu Nr. 1.2-80 dėl administracinio vertinimo atitikties.⁶⁵ Pateikti informacijai ar paaiškinimams skirtos tik 2 darbo dienos, t.y. iki sausio 13 d. Tai labai mažas terminas atsakyti į tokias užklausas, kuriose reikalaujama nemažai informacijos ar svarbių paaiškinimų, nes įvairūs dokumentai reikalauja jų parengimo laiko, suderinimo su įstaigos vadovu. Šiuos dokumentus visada privalo pasirašyti tik įstaigos vadovas, šiuo atveju savivaldybės administracijos direktorius. Turint omenyje direktoriaus darbų apimtys, gali iškilti tokia problema, kad jo nebus tuo momentu darbo vietoje, o išvykęs darbo reikalais. Be to susidaro įspūdis, kad savivaldybėje dirbantys specialistai su projektais neturi kito darbo kaip dirbti su šiuo konkrečiu projektu ir laukti užklausų iš direkcijos. Be to šia užklausa buvo pareikalauta pateikti „Vadovaujantis Gairėmis pareiškėjams, prašome pateikti pareiškėjo raštą, patvirtinantį atskiros banko sąskaitos projektui atidarymą. Šį raštą turi pasirašyti Plungės rajono savivaldybės administracijos direktorius ir vyr. finansininkas“. Savivaldybė buvo pateikusi įstaigos sutarties su banku dėl sąskaitos atidarymo kopiją, tuo labiau, kad sutartyje abiejų minėtų asmenų parašai taip pat yra. Direkcijos darbe pastebima, kad nėra jokio lankstumo, nes sutartis su banku dėl sąskaitos atidarymo – tai geriausias įrodymas, kad sąskaita atidaryta. **Galima teigti, kad gairėse pareiškėjui yra pateikti tokie reikalavimai, kurie padidina darbo apimtį, bei netaupo darbo laiko sąnaudų. Tai tik vienas iš pavyzdžių, kuris įrodo gairėse reikalaujamų dokumentų per didelės gausos kiekį (ši informacija tikrai neturi įtakos projekto vertinimui).**

2006 m. vasario 3 d. Transporto investicijų direkcija informavo Plungės rajono savivaldybę, kad teikta paraiška atitinka administracinės atitikties reikalavimus ir toliau bus vertinama tinkamumo skirti paramą aspektu. Šiuo atveju ši institucija elgiasi labai informatyviai informuodama pareiškėją dėl vertinimo eigos, ko nepastebima kitų agentūrų darbe. **Bet tuo pačiu vėl iškyla biurokratizmo problema, nes su šia informacija taip pat buvo reikalaujama patvirtinti, kad gautas šis raštas dėl vertinimo rezultatų. Ko gero yra netikslinga vėl ruošti raštą apie tai, kad savivaldybė gavo raštą ir vėl jį siųsti agentūrai.**

Antra užklausa dėl tinkamumo skirti paramą vertinimo atsiųsta savivaldybei 2006 m. vasario 8 dieną.⁶⁶ Vėl iškyla terminų problema. Reikalaujama pateikti informaciją ar paaiškinimus per 2 darbo dienas, t.y. iki vasario 10 d. Šio rašto 4 punktu reikalaujama nurodyti BPD priemonės lygio rodiklį „Bendras sukurtų darbo vietų skaičius“. Direkcija pareikalavo išbraukti visus kitus rodiklius, kurie tikrai svarbūs ir nurodo kas pagerės po transporto

⁶⁵Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 administracinės atitikties vertinimo. - Transporto investicijų direkcija, 2006-01-11, Nr. 1.2-80.

⁶⁶Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 tinkamumo skirti paramą vertinimo. - Transporto investicijų direkcija, 2006-02-08 d., Nr. 1.2-435.

infrastruktūros pagerinimo rajone, o bendrą darbo vietų rodiklį, kuris šiuo atveju yra tikrai nereikšmingas įrašyti. Iškyla klausimas kaip pagerinus gatves ir kelius bus įsteigtos darbo vietos? Darbus projekto finansavimo sėkmes atveju atliks viešųjų pirkimų būdu atrinkta įmonė, kuri jau turi sukomplektuota personalą ir dėl įmonės einamųjų darbų tikrai jo neišplės. **Galima teigti, kad kai kurie užklausoje punktai yra tikrai netikslingi paraiškos vertinimui.**

Po šios užklausoje dar buvo gauta viena užklausa ir 2006 m. gegužės 10 dieną gauti atsakymai, taip pat analogiškas raštas kitam projektui, kad atsižvelgiant į Projektų atrankos komiteto 2006 m. balandžio 10 d. posėdžio protokolo rekomendacijas ir BPD 1.1. priemonės „Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas“ kvietimą abi paraiškos finansavimo negavo dėl lėšų trūkumo paramos teikimo sutarčių 2006 metams.⁶⁷ Rašte pareiškėjas nebuvo informuojamas, dėl kokių konkrečių priežasčių parama neskirta, tik nurodytas surinktų balų skaičius ir, kad mažėjimo tvarka projektams surinkusiems daugiau balų paskirta visa planuota parama.

Plungės rajono savivaldybė 2006 m. gegužės 11 d. Transporto investicijų direkcijai išsiuntė užklausimą dėl papildomos informacijos pateikimo apie balų skyrimą pateiktiems projektams⁶⁸.

2006 m. gegužės 19 d. TID pateikė informaciją apie stipriąsias ir silpnąsias projektų puses .

Nurodytos šios priežastys, kodėl šiems projektams neskirta didesnių balų:⁶⁹

1. Mažas prognozuojamo eismo intensyvumo padidėjimas per 10 metų po projekto įgyvendinimo; (pagal esamą situaciją apskaičiuota prognozė, **nesuteikia pagrindo vertintojui skirti daugiau ar mažiau balų už šį kriterijų, nes nėra vertinimui nustatytų skaičių ribos, koks turėtų būti prognozuojamas eismo intensyvumas, skiriant balus);**

2. Neįmanoma nustatyti eismo saugos ir aplinkosaugos priemonių kainos (dėl to, kad nepateiktas techninis projektas) iš dalies nuo bendros statybos darbų vertės; (gairėse nebuvo reikalavimo pateikti techninį projektą, todėl nesuprantama kaip tai gali įtakoti vertinimui. Faktiškai vertintojas negalėjo vertinti projektų, kuriems buvo pateikti techniniai projektai, didesniais balais ar mažesniais balais. Techninis projektas nepateiktas, **nes labai dideli parengimo kaštai**, o turint omenyje konkurenciją projektų finansavime, savivaldybei, turinčiai ribotą biudžetą, neapsimoka rengti šią dokumentaciją vien dėl projekto pateikimo ES paramai

⁶⁷Dėl sprendimo neskirti paramos projektui BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028. – Transporto investicijų direkcija, 2006-05-10 d., Nr. 1.2-1134.

⁶⁸Dėl sprendimo neskirti paramos projektams Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 ir Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0029. – Plungės rajono savivaldybės administracija, 2006-05-11 d., Nr. AS-596.

⁶⁹Dėl paraiškų Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 ir Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0029 vertinimo rezultatų. – Transporto investicijų direkcija, 2006-05-19 d., Nr. 1.2-1186.

gauti, nežinant ar projektas gaus finansavimą. Juolab, kad techninėje dokumentacijoje nurodytos darbų apimtys gali keistis, o bendros dalies statybų kainos vėliau nebeatitiks to meto kaštų.

3. Projektas nėra vykdomas gatvėse ir keliuose, kuriuose yra visuomeninio transporto maršrutai; (tai taip pat neturėtų būti vertinimo rodiklis, nes projekte nurodytomis gatvėmis važiuoja ir visuomenės poreikius aptarnaujantis transportas: policijos, gaisrinės, greitosios pagalbos ir .t.t);

4. Mažas nuosavų lėšų indėlis, skaičiuojant nuo projekto tinkamų finansuoti iš paramos lėšų išlaidų; **(faktiškai visi gerai žinome, kad savivaldybių biudžetas bei skolinimosi limitas yra ribotas.** Todėl šiuose projektuose numatytas po 15 procentų bendrasis finansavimas nuo tinkamų lėšų pakankamas indėlis į projektą);

5. Projektas nėra vykdomas probleminėse teritorijose ir Ignalinos AE regione; (jeigu vadovaujantis šia nuostata yra skiriama parama, **tai galima teigti, kad Lietuvoje visiškai nėra vykdoma tolygi regioninė plėtra**);

6. Pareiškėjas nėra vykdamas panašios apimties kaip šis projektas veiklos; vadinasi galima teigti, jeigu vertintojai vadovaujasi tokiais vertinimo kriterijais, Plungės rajono savivaldybė niekada neturės galimybės gauti ES paramos;

7. Projektas nėra antras etapas po prieš tai buvusio finansuoto ar finansuojamo ES lėšomis; (ta pati problema kaip nurodyta 6 punkte);

Projektai buvo vertinti apie pusę metų, todėl jei jie būtų gavę finansavimą, jų įgyvendinimo kaštai žymiai padidėtų dėl laisvos rinkos, kuri suteikia galimybę kainų kilimui (medžiagų, darbų ir t.t. padidėjusios kainos).

Teikiant šias paraiškas, daugelio dalykų savivaldybė negalėjo pateikti kaip nors kitaip ar geriau, nes įvertinimas balais priklauso ne tik nuo to, kaip pareiškėjas parengia paraišką, bet ir nuo paties projekto duomenų (eismo intensyvumo, vykdymo vietos, eismo saugos ir aplinkosaugos rodiklių), kurių neįmanoma pagerinti, teikiant paraišką konkrečiam projektui.

TID rašte yra akcentuojama, kad sekančiame 2007-2013 metų programavimo laikotarpyje, kai bus skelbiami nauji kvietimai teikti paraiškas, bus patvirtintos naujos gairės pareiškėjams, kuriose vertinimo procedūros ir lentelės, pagal kurias skiriami balai, **gali būti kitokios.** Savivaldybė tokiu būdu galės teikti tas pačias paraiškas paramai gauti, šiek tiek patobulinę jas pagal anksčiau nurodytus kriterijus ir atsižvelgdami į naujo laikotarpio gaires pareiškėjas. Tik ar vertinimo kriterijai ir pačių vertintojų nuostatos, bei jiems suteiktas laisvas vertinimo ribos, leis vertinti objektyviai, bei gairėse nurodyti reikalavimai bus patobulinti.

3.2.2. Atvejo studija: 1.3 priemonė. Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija

Projektai „Glaudžių gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų plėtra, statyba ir rekonstrukcija“ ir „Gintališkės gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų plėtra, statyba ir rekonstrukcija“ parengti ir pateikti 2005 m. rugsėjo 27 d. Aplinkos projektų valdymo agentūrai (APVA) pagal Lietuvos 2004-2006 metų Bendrojo programavimo dokumento 1. prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ – 1.3. priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ ribotos trukmės kvietimą.

Projektai atitiko Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. sausio 12 d. įsakymo Nr. D1-23 patvirtintą „Vandentvarkos ūkio (vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo) plėtros strategijos“ 1 tikslą – finansuoti reikalingas investicijas bei palaikyti techninę būklę ateityje, siekiant užtikrinti ES reikalavimų įgyvendinimą, tiekiant kokybiškas geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugas. Gerinti Plungės rajono vandentvarkos infrastruktūrą, bei konkrečios priemonės, kuriomis ir pasinaudojo Plungės rajono savivaldybė yra numatyta Plungės rajono savivaldybės tarybos patvirtintame Plungės rajono 2002-2010 metų strateginiame plane, Telšių apskrities plėtros 2004-2006 metų plane.

Paraiškos buvo užpildytos laikantis visų nustatytų gairėse ir agentūros reikalavimų: tiek paraiškos formos, tiek turinio. Taip pat prie projektų pridėti visi papildomi reikalaujami dokumentai. Vieno projekto visos dokumentacijos apimtis kartu su paraiška sudarė apie 120 lapų. Paraiška su visa dokumentacija turėjo būti pateikta: 1 originalas ir 2 kopijos. Tai nemaži biurokratiniai trukdžiai, kurias sudaro tarpinė institucija parengdama Gaires ir nustatydamas tokius reikalavimus. Parengti ir svarbiausi dokumentai, tokie kaip investicinis projektas, gatvių rekonstrukcijos ir tiesimo investicinio projekto aplinkosauginė dalis. Paraiškas pildė ir techninę dokumentaciją rengė konsultacinė įmonė.

APVA paskelbusi ribotos trukmės kvietimą minėtai priemonei, organizavo seminarą, kad galėtų pareiškėjams išaiškinti gairių punktus, paraiškos pildymo aspektus. Savivaldybės atstovas dalyvavo seminare ir konstatavo faktą, kad jis buvo neinformatyvus. **Seminarą vedę APVA atstovai pateiktas gaires pareiškėjams interpretuoja savaip, atsakydami į klausimus nelabai žino ar tiksliai atsako, paskui dalyviams pareiškia, kad „mes pasitikslinsime ir paskelbsime informaciją Internetė“.**

Rengiant paraišką ir reikalingą dokumentaciją gairėse buvo konstatuoti keletą reikalavimų dėl reikalingų dokumentų prie paraiškos, kurie nesuderinti su savivaldybių veikla. **Prie reikalingos dokumentacijos pagal gairių punktą 4.1., 3.5.4. reikėjo pateikti pažymą, kad PVM išlaidos negali būti susigrąžintos iš Lietuvos Respublikos biudžeto PVM įstatymo numatyta tvarka. Ši pažymą kartu su paraiška buvo pateikta. Pagal įstatymą faktiškai bet**

kuri savivaldybė, turi teisę tapti PVM mokėtoju, bet Lietuvoje nei viena savivaldybė tokio precedento neturi. Atkreiptinas dėmesys, kad nei viena agentūra tokio dokumento nereikalauja, kai pareiškėjas yra biudžetinė įstaiga ir atlieka valstybės ir savivaldybės funkcijas. Taip pat nesuprantamas reikalavimas dėl savivaldybės paskolos (šiuo atveju tai būtų bendrasis finansavimas) paėmimo iš banko patvirtinimo. Šią pažymą turėjo išduoti bankas. Savivaldybėje paskolos imamos viešųjų pirkimų būdu, t.y. kuris bankas suteiks paskolą mažiausiomis palūkanomis. Savivaldybė privalėjo pristatyti pažymą, kad bankas galėtų suteikti ilgalaike paskolą projekto finansavimui, jeigu laimėtų atvirą konkursą dėl šių finansinių paslaugų pirkimo. **Galima teigti, kad agentūra abejoja savivaldybės Tarybos sprendimu, kuriame aiškiai yra nurodyta, kad savivaldybė prie projekto prisidės 15 procentų bendrojo finansavimo viso projekto tinkamų išlaidų.**

Užklašimas Nr. 1 gautas 2005 m. spalio 20 d. dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo.⁷⁰ Pateikti dokumentus prašoma iki 2005 m. spalio 26 dienos. Atrodo terminas ilgesnis nei Transporto investicijų direkcijos reikalavimuose, bet čia nėra parašyta per darbo dienas, ir jos dažniausiai atsiunčiamos penktadienio vakarą faksu. Šioje užklausoje prašoma pateikti papildomus paaiškinimus dėl PVM išlaidų, kurios nepatenka į netinkamų išlaidų sąrašą, nors Plungės rajono savivaldybė pateikė kartu su paraiška Telšių apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos išduotą raštą, kuriame aiškiai nurodyta, kad PVM išlaidos negali būti susigražintos iš Lietuvos Respublikos biudžeto PVM įstatymo nustatyta tvarka. **Čia galima teigti, kad agentūros darbuotojai tiesiog savaip interpretuoja oficialių įstaigų pateiktus raštus, arba galima suabejoti kompetencijos stoka.**

2005 m. gruodžio 20 d. Plungės rajono savivaldybės administracija gavo informacinį raštą iš APVA, kurioje buvo informuota, kad paraiška ir atmetama ir projektas nebus finansuojamas. Įvardytos priežastys:

1. Nepateikti esminiai finansinės analizės duomenys, reikalingi nustatyti projekto gyvybingumą – projekto investicinio varianto pinigų perteklius (trūkumas) (Paraiškos A dalies pildymo instrukcija, 4 punktas);

2. Paraiškoje nepateikti duomenys apie investicijų objekto atitikimą aplinkosaugos standartams projektui pasibaigus;

3. Pareiškėjui atsisakius esamos infrastruktūros renovacijos, nepateikti dokumentais, įrodantys, jog esama infrastruktūra yra netinkama naudoti, arba ją renovuoti yra neracionalu;

⁷⁰ Užklašimas Nr. 1 dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo. – Aplinkos projektų valdymo agentūra, 2005 m. spalio 20 d., Nr. APVA – 2441.

4. Paraiškoje pateikta prieštaraujanti informacija: techninės užduoties darbų apimtis neatitinka projekte numatytų veiklų.

Plungės rajono savivaldybė susipažinusi su APVA sprendimu, nusprendė jį apskųsti ir tokiu būdu 2006 m. sausio 3 d. raštu agentūrai pateikė skundą dėl paraiškos atmetimo ir nurodė priežastys, kodėl toks sprendimas yra nepagrįstas.

Priežastys ir pagrindimai:⁷¹

1. Savivaldybė, atsakydama į sprendimo punktą Nr. 1, nurodė, kad paraiškos A dalies 4 punktą yra lentelė „Duomenys apie projektą, kuriam įgyvendinti prašoma parama“ – čia nėra pateikiami finansinės analizės duomenys. Paraiškos ES struktūrinių fondų finansinei paramai gauti B dalies 4 punkto – Finansinė analizė – lentelės yra pilnai užpildytos, kartu su paraiška pateikėme APVA rekomenduotas finansinės analizės metodikos lenteles. APVA rašte minimas kaip nepateiktas investicinio varianto pinigų perteklius (trūkumas) yra pateikiamas lentelėje Nr. 20, eilutėse „Pinigų srautas per laikotarpį, iš viso“ (parodo vienerių metų pinigų srautą) bei eilutėse pateiktų skaičių, akumuliuotas pinigų srautas yra teigiamas, taigi yra pinigų perteklius ir projektas finansiškai gyvybingas. Vadinasi šis 1 punkto APVA vertintojų teiginys yra neteisingas.

2. Atsakydama, į sprendimo punktą Nr. 2, paaiškinta, kad paraiškos B dalies 1.1.4 punkte buvo pateikta informacija apie objekto bei geriamojo vandens bei nuotekų atitikimą nustatytiems reikalavimams. Pacituotas sakiny, kuris įrodo šį teiginį. Taip pat apie objekto atitikimą aplinkosaugos standartams yra šie punktai: a) „projekto įgyvendinimas turi užtikrinti reikalavimų tiekimo vandens ir išleidžiamų į aplinką nuotekų kokybei laikymąsi“. Sprendime minimas neatitikimas yra užtikrinamas paraiškos B dalyje pateiktais jau minėtais geriamojo vandens bei nuotekų atitikimu nustatytiems reikalavimams. Taip pat gairių punktas „Atrenkant projektus pirmenybė bus teikiama projektams, atitinkantiems šiuos kriterijus: ekonomiškai efektyvesni projektai (mažesnėmis sąnaudomis pasiekimas didesnis aplinkosauginis/socialinis naudingumas: labiau sumažinama tarša, daugiau gyventojų gauna tinkamos kokybės geriamąjį vandenį ir pan.)“. Šis punktas aiškiai teigia, kad projektams, mažesnėmis sąnaudomis pasiekiantiems didesnę aplinkosauginį naudingumą, gali būti teiktina tik pirmenybė (pvz. Kito projekto atžvilgiu). Todėl minima priežastis apie duomenų nepateikimą, nėra teisingas.

3. Atsakydama, į sprendimo punktą Nr. 3, paaiškinta, kad minimame Gairių 3.5.4 punkte - Tinkamos ir netinkamos finansuoti išlaidos – nėra punkto, reikalaujančio pateikti dokumentus, įrodančius, jog esama infrastruktūra yra netinkama naudoti, arba ją renovuoti yra neracionalu. Šiame Gairių punkte minima „Tinkamomis finansuoti pripažįstamos statybos ar

⁷¹ Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.3.0-03-05/0005 atmetimo. – Plungės rajono savivaldybės administracija, 200-01-03 d.

rekonstrukcijos darbai (pagal pateiktą darbų sąmatą) išlaidos“. Remiantis gairėmis, jei projekto metu yra numatyta rekonstrukcija, prie paraiškos turi būti pridėti: „nekilnojamojo turto, susijusio su projekto įgyvendinimu, nuomos, nuosavybės ar panaudos patvirtinimo dokumentais“. Jei projekte numatyta nauja statyba, šių dokumentų pagal Gaires pateikti neprivaloma.

Aplinkos projekto valdymo agentūros internetiniame tinklapyje (www.apva.lt), skiltyje „Dažnai užduodami klausimai“ yra pateiktas toks klausimas bei atsakymas:

Yra atveju, kai renovuoti esamos infrastruktūros neįmanoma, kadangi net nėra žinoma nei kur, nei kiek tinklai driekiasi, be to, dalis tinklų eina per privačias teritorijas ir priėjimas prie jų tampa labai problematiškas. Tokiu atveju planuojama tiesti visiškai naujas komunikacijas. Kaip traktuoti tokias statybas: nauja statyba ar renovacija? Kadangi tinklai lyg ir yra, nors ir nebetinkami naudoti, bet renovuoti neįmanoma, statomi nauji.

Manome, kad aprašytą atvejį reikėtų traktuoti kaip naujų tinklų statybą. Renovacija būtų traktuojama tuomet kai pvz.: tvarkomi esami šuliniai, armatūra, vamzdžiai dengiami antikorozine danga (pvz. cemento skiediniu), įvelkamas kitas vamzdis ar pan.⁷²

Iš pateikto atsakymo galima daryti išvadą, kad nesant tinklų inventorizacijos, tokiu projektus reikia traktuoti kaip naujų tinklų statybą.

Kadangi Glaudžių gyvenvietėje esantys vandentiekio vamzdžiai bei vandens gręžiniai nėra inventorizuoti bei nėra jų nuosavybę patvirtinančių dokumentų (pateiktas Plungės rajono savivaldybės administracijos 2005 10 21 d. Raštas A1-1183) bei siekiant atitikti Gairių reikalavimus, projekte yra numatyta nauja statyba, ne rekonstrukcija. Tokiu atveju ir nėra pateikiami dokumentai, kad esama infrastruktūra yra netinkama naudoti, be to, agentūros minimame Gairių 3.5.4 punkte nėra punkto, reikalaujančio pateikti tokius dokumentus. Todėl APVA teiginys, kad nepateikti dokumentai, įrodantys, jog esama infrastruktūra yra netinkama naudoti, arba ją renovuoti yra neracionalu, yra neteisingas, nes tokių dokumentų pateikti neprivaloma, o nauja statyba, ne rekonstrukcija, numatyta atsižvelgiant į APVA tinklapyje pateiktus išaiškinimus bei siekiant atitikti Gairių reikalavimus.

4. Atsakydama, į sprendimo punktą Nr. 4, paaiškinta, kad techninės užduoties darbų apimtys neatitinka projekte numatytų veiklų, nėra visiškai aiškus ir pagrįstas. Darbų apimtis yra aiškiai išdėstytos:

„Glaudžių gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų plėtra, statyba ir rekonstrukcija“.

Objektas – techninis projektas, kaip ir yra numatyta veikla paraiškos A dalies 11 lentelėje: **Projekto įgyvendinimo planas.**

⁷² <http://www.apva.lt/lt/index.php?p=framework&s=faq>, prisijungimo laikas: 2006-01-15 d.

Techninėje užduotyje taip pat minima, kad „projektuotojas privalo laikytis STR 1.05.06:2002 p. 18.5 – 18.7 reikalavimų“.

Taip pat skunde akcentuojama, kad Aplinkos projektų valdymo agentūra nepateikė pavyzdinės darbų užduoties formos. Todėl APVA atsakymas, kad jog techninės užduoties darbų apimtys neatitinka projekte numatytų veiklų, nėra teisingas. Prašome konkrečiau detalizuoti, kokios techninės darbų užduoties apimtys neatitinka projekte numatytų veiklų.

Paraiška pateikta vadovaudamiesi Gairėse nustatytais reikalavimais pareiškėjams. Plungės rajono savivaldybė, vadovaudamasi teisėtų lūkesčių principu ir tiksliai vykdydama Gairėse nustatytus reikalavimus, tikisi, kad Aplinkos projektų valdymo agentūros 2005-12-20 d. Informacinis laiškas dėl paraiškos atmetimo bus pripažintas nepagrįstu, o projektas „Glaudžių gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų plėtra, statyba ir rekonstrukcija“ bus pripažintas tinkamu finansuoti.

Aplinkos ministerija išnaginėjusi Plungės rajono savivaldybės administracijos skundą ir išanalizavusi APVA pateiktus paraiškos vertinimo dokumentus konstatavo, kad paraiška buvo atmesta projekto tinkamumo skirti paramą vertinimo metu. Prieš priimant sprendimą atmesti paraišką, APVA turėjo išnagrinėti nustatytus neatitikimus ir papildomos informacijos, duomenų bei dokumentų nepateikimo aplinkybes ir įsitikinti, kad atmetimas yra pagrįstas ir paraiškos vertinimą atlikę vertintojai nepažeidė nustatytų darbo procedūrų. Apie priimtą sprendimą atmesti paraišką APVA informuoja pareiškėją per 5 darbo dienas išsiųsdama jam informacinį raštą, kuriame nurodo paraiškos atmetimo priežastis. Taip pat remiantis Lietuvos 2004-2006 metų Bendrojo programavimo dokumento priemonės, teikimo, vertinimo ir atrankos taisyklių, patvirtintų LR Finansų ministro 2004 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 1K-033 (Žin. 2004, Nr. 19-599, Nr. 93-3421; 2005, Nr. 64-2314), 69 punktu bei 2005 m. birželio 17 d. Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-311 patvirtintų Gairių pareiškėjams 5.2. punktu, jeigu projekto paraiška atitinka ne visus tinkamumo skirti paramą kriterijus ir bent vienas vertinimo atsakymas yra „Ne“, siunčiamas raštas pareiškėjui per nustatytą terminą koreguoti paraišką pagal pateiktas pastabas. Jeigu pareiškėjas per nustatytą laiką prašomos informacijos, duomenų bei dokumentų nepateikia, tuomet neatitinkanti tinkamumo vertinimo reikalavimų paraiška atmetama.

Atsižvelgusi į šiuos minėtus faktus Aplinkos ministerija konstatuoja, kad APVA pirmasis trūkumas, visų pirma, suformuluotas neteisingai. Projekto finansiniai analizės duomenys pateikiami ne paraiškos A dalies 4 punkte, o paraiškos B dalies 4 punkte. Taip pat APVA siųstame vieninteliame 2005-10-20 d. užklausime Nr.1 dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo, nebuvo nurodyta, kad nepateikti finansinės analizės duomenys. Antrasis trūkumas APVA informaciniame laiške dėl paraiškos atmetimo taip pat fiksuojamas kaip faktas, kad paraiškoje nepateikti duomenys apie investicijų objekto atitikimą

aplinkosaugos standartams projektui pasibaigus. Tačiau užklausime pareiškėjui šis klausimas taip pat nebuvo suformuluotas. Trečiasis ir ketvirtasis trūkumai dėl įrodančių dokumentų pateikimo dėl esamos infrastruktūros naudojimo bei dėl prieštaraujančios informacijos fiksavimo tai pat nebuvo užklausti pareiškėjo. Be to, skunde nurodyta, kad informaciniame laiške dėl paraiškos atmetimo APVA minima trūkstama dokumentacija yra paraiškoje pateikta.⁷³

Ministerija atsižvelgusi į minėtus faktus ir minėtų Gairių 69 punktu, konstatavo, kad APVA turėjo užklausti pareiškėjo juos dominančiais klausimais, ir, tik gavusi pareiškėjo atsakymus, galėjo priimti sprendimą atmesti paraišką. Todėl ministerija agentūros sprendimą atmesti paraiška palaikė nepagrįstu ir įpareigojo APVA pakartoti vertinimo procedūrą iki 2006 m. vasario 3 d.

APVA 2006 m. vasario 1 d. raštu atsiuntė užklausimą Nr. 2 dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo. Minėtos priežastys dėl ko buvo atmesta paraiška pirmo vertinimo metu, nebuvo nurodytos pakartotinio vertinimo metu. Vadinasi galima teigti, kad vertintojai vertinę paraišką yra nekompetentingi ir aplaidūs. Antro vertinimo metu agentūra pareikalavo pateikti informaciją ir dokumentus jau kitiems nustatytiems trūkumams. Dokumentus pareikalavo pateikti iki 2006 m. vasario 3 d., t.y. per dvi dienas, čia vėl iškyla terminų problema. Ši priemonė (dėl terminų) agentūrai suteikia neformalią teisę, pareiškėjams suteikti trumpus terminus, tuo trukdydami pareiškėjams surinkti ir kokybiškai parengti dokumentus atsakant į agentūros užklausas.

Nustatyti trūkumai:⁷⁴

1. Paraiškoje pateikta prieštaraujanti informacija. Techniniame projekte bei investiciniame projekte nurodyta, jog bus statoma Glaudžių gyvenvietės nuotekų valykla. Todėl prašome pateikti tikslią informaciją kaip ketinama tvarkyti Glaudžių gyvenvietės nuotekas – gyvenvietės tinklus jungti į Plungės nuotekų tinklus, ar statyti valymo įrenginius;

2. Tokiu atveju, jei Glaudžių nuotekų tinklus ketinama jungti į Plungės nuotekų tinklus, prašome pateikti dokumentus, įrodančius, kad Plungės nuotekų valymo įrenginiai yra pajėgūs priimti Glaudžių nuotekas ir išvalyti jas iki galiojančių nustatytų parametrų.

Visa reikalaujami dokumentai ir informacija buvo pateikta laiku. Tik 2006 m. gegužės 11 d. iš APVA gautas informacinis raštas, kad priimtas sprendimas neskirti paramos Jūsų pateikto projekto įgyvendinimui dėl kvietimui skirtų lėšų trūkumo ir tai, kad projektas buvo įvertintas žemesne balų suma nei paramą gavę projektai. Užklausa po antro pakartotinio

⁷³ Dėl skundo. – Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2006-01-31 d., Nr. (15.1)-D8-940.

⁷⁴ Užklausimas Nr. 2 Dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo. – Aplinkos projektų valdymo agentūra, 2006-02-01 d. Nr. APVA-323.

vertinimo buvo parengta ir atsiųsta per vieną dieną, o atsakymas dėl paramos neskyrimo gautas po 3 mėnesių. Šiame informaciniame rašte jau nebuvo nurodytos priežastys kodėl paraiška atmesta, tik pateikta projekto nauda ir kokybės vertinimo lentelė, kurioje akcentuoti balai pagal projekto vertinimo komponentus. Plungės rajono savivaldybė turėjo teisę apskųsti ir šį sprendimą, bet neturėdama daug žmogiškųjų išteklių, kurie konkrečiai galėtų dirbti su agentūros užklausomis ir nagrinėti, ar šie užklausimai pagrįsti, nusprendė nebenagrinėti šių užklausų pagrįstumą, nes šiai problemai spręsti per didelės laiko sąnaudos.

Vadinasi galima teigti, kad šiuo konkrečiu atveju iškilusios problemos yra šios:

- 1. Agentūros užklausos yra netikslingos ir nepagrįstos.**
- 2. Vertintojai savo darbą atlieka nekompetentingai ir aplaidžiai.**
- 3. Agentūra paraiškas vertina gana ilgai, dėl ko padidėja projekto įgyvendinimo kaštai, nes darbų ir paslaugų kainos sparčiai auga.**
- 4. Pareiškėjui atsakyti į užklausą suteikiama mažai laiko, kai tuo tarpu vadovaujantis gairėmis, pateikti papildomą informaciją ir dokumentaciją galima per 5 dienas, bet šį terminą nustato pati agentūra, agentūrai suteiktos per didelės teisės ir savivaliavimas.**
- 5. Tarpinė institucija visiškai nepalaiko ryšio su įgyvendinančiąja institucija.**
- 6. Per dideli projekto parengimo kaštai.**
- 7. Sudėtingas ir neracionalus administravimas, kuris pareikalauja didelių laiko sąnaudų bei žmogiškųjų išteklių.**
- 8. Plungės rajono savivaldybėje trūksta specialistų dirbančių su ES projektais.**
- 9. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybės biudžetas ir skolinimosi limitas yra per mažas, norint įgyvendinti didelės apimties projektus, prie jų prisidedant svariu bendruoju finansavimu.**

3.2.3. Atvejo studija: LEADER+ priemonės įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą labai aktualus tapo kaimo plėtros klausimas. Kaimas turi būti patraukli ir saugi gyventi vieta, su gera infrastruktūra, gyvybingas žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės bei kitos veiklos sektoriais, su sveika aplinka, saugomu kraštovaizdžiu. Kaimo regionai turi būti plėtojami tolygiai, derinant socialinę ir ekonominę politiką.

Remiantis šiomis nuostatomis Plungės rajone buvo įkurta Vietos veiklos grupė (VVG), nes 47 procentai gyventojų Plungės rajone gyvena kaime. VVG – užduotis viešai

svarstant ir įtraukiant kuo daugiau gyventojų, paruošti regiono kaimo plėtros strateginį plėtros planą bei organizuoti jos įgyvendinimą, ieškoti paramos atskiriems projektams įgyvendinti.

Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė (VVG) įsteigta 2004 m. liepos 22 dieną. Steigėjai: Plungės rajono savivaldybė, Plungės r. Kulių krašto bendruomenė „Alantas“, Lietuvos ūkininkų sąjunga Plungės skyrius. Įkurti tokią organizaciją paskatino noras įgyvendinti Europos bendrijos iniciatyvą Leader+ Plungės rajone, kuri orientuota į kaimo plėtrą. Taip pat įdiegti principą „iš apačios į viršų“ - patirtis rodo, kad „iš viršaus“ „nuleisti“ valstybiniai ir vietos valdžios sprendimai dažnai neatitinka realios kaimo situacijos, todėl taikant priešingą „iš apačios į viršų“ principą, siekiama, kad kaimo vietovių organizacijos ir gyventojai dalyvautų priimant ir įgyvendinant sprendimus.

Plungės rajono savivaldybės Vietos veiklos grupė atstovauja įvairių kaimo gyventojų interesus, nes 50 procentų sudaro socialiniai ir ekonominiai partneriai; 25 procentai – verslo atstovai; 25 procentai – vietos valdžios atstovai. Visa Plungės rajono savivaldybės kaimo teritorija, kurioje gyvena 20 734 tūkstančiai gyventojų, įskaitant miestelius, jų interesai yra atstovaujami Plungės rajono savivaldybės Vietos veiklos grupės. Šiai dienai organizacija turi apie 50 narių, iš kurių 16 yra valdybos nariai. Aukščiausias VVG valdymo organas visuotinis narių susirinkimas, valdyba ir pirmininkas.

Pagrindiniai VVG tikslai:

1. Aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant kaimo plėtros planus bei programas Plungės rajono savivaldybės vietovėje;
2. Parengti Plungės rajono savivaldybės kaimo plėtros strategiją;
3. Organizuoti kaimo plėtros dalyvių švietimą bei mokymą;
4. Telkti suinteresuotų vietos valdžios, verslo, nevyriausybinių ir kitų įstaigų bei organizacijų pastangas ieškant tinkamiausių sprendimų kaimo vietovių ekonominei ir socialinei gerovei kelti;
5. Skatinti ir palaikyti vietines kaimo žmonių iniciatyvas verslo, gamtos apsaugos švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse;
6. Organizuoti ir teikti paramą kaimo bendruomenių projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti.

2004 m. pateikta paraiška ES struktūrinių fondų finansinei paramai gauti pagal Leader+ pobūdžio priemonę „Kaimo vietovės studija ir integruotos plėtros strategijos parengimas, siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo plėtrai Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupės atstovaujamoje kaimo vietovėje“. Šią priemonę administruoja Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA). Ši paraiška buvo įvertinta teigiamai ir gautas – 12 000 Lt finansavimas bandomajai strategijai parengti. Plungės rajono savivaldybės

vietos veiklos grupei 2004 m. gruodžio 16 d. Plungės rajono savivaldybės tarybos sprendimu „Dėl kaimo plėtros fondo lėšų skyrimo“ Nr. T1-15-255 buvo skirta 13 600 litų Kaimo vietovės studijai ir integruotos plėtros strategijai parengti ir jos vertimui iš lietuvių į anglų kalbą. Bendra planuota projekto vertė – 25 600 Lt, faktinė vertė – 25 682,10 Lt. Strategiją rengta kartu su viešųjų pirkimų būdu taikant įprastą komercinę praktiką atrinkta konsultacinė įmonė – VŠĮ „Kaimo verslo projektai“.

Ši paraiška taip pat buvo vertinta ilgai ir sutartį Plungės VVG pasirašė tik balandžio 11 d. NMA atsiuntė sutarties projektą suderinimui ir pastaboms pateikti. VVG nariams kai kurie sutarties punktai buvo netinkami. Paskambinus agentūros darbuotojui, kuris atsakingas už šios sutarties sudarymą ir paklausus ar būtų galima šiek tiek koreguoti netinkamus sutarties punktus, atsakymas buvo kategoriškas: „čia tik formalumas, jūs neturite jokios teisės keisti sutarties turinį“. Vadinasi pareiškėjas neturi absoliučiai jokios teisės prieš pasirašydamas sutartį pakeisti jų nuomonę netinkamus punktus. Nors Civiliniame kodekse aiškiai yra reglamentuota, kad sutartis yra dviejų subjektų susitarimas.

Po sutarties pasirašymo iškilo nemažai problemų dėl Viešųjų pirkimų. Visų pirma pirminę viešųjų pirkimų dokumentaciją VVG turėjo suderinti su NMA, ir tik gavusi agentūros leidimą buvo galima vykdyti viešuosius pirkimus. Juos atlikus taip pat buvo siunčiama NMA pirkimų dokumentai, kuriuos agentūra turėjo patvirtinti, kad pirkimai atlikti teisingai. Bendraujant su agentūros darbuotojais susidarė įspūdis, kad jie visiškai neišmano viešųjų pirkimų specifikos ir nebuvo galima gauti jokios konsultacijos.

Kaip jau ir minėta sutartis pasirašyta balandžio 11 d., viešieji pirkimai pagal agentūros reikalavimus atlikti birželio pradžioje, o parengtos strategijos turėjo būti pridutos iki rugsėjo 1 d., nes pagal pasirašytą sutartį iki 2005 m. rugsėjo 15 d. agentūrai VVG turėjo pateikti mokėjimo prašymą ir galutinę projekto įgyvendinimo ataskaitą. Strategija turėjo būti priduta agentūrai iki liepos 1 d. **Pažvelgime į terminus: visų pirmą rengti strategijai liko tik vienas mėnuo; parengti kokybišką strategija per vieną mėnesį su visais reikalingais priedais ir išversti į anglų kalbą per mažas laiko tarpas, nes visi VVG nariai yra dirbantys žmonės, turintys savo tiesiogines pareigas ir už šį darbą negaunantys atlyginimo.**

Ministerija šią susidariusią situaciją išsprendė, išleisdama potvarkį dėl terminų atkėlimo.⁷⁵ Paraiškos pagal šį potvarkį turėjo būti pridudamos iki 2005 m. rugsėjo 30 d. VVG pasirašė susitarimą Nr. 1, kuris paliko tuos pačius terminus dėl mokėjimo prašymo ir galutinės projekto įgyvendinimo ataskaitos.

⁷⁵ Dėl žemės ūkio ministro 2005 m. sausio 11 d. įsakymo Nr. 3D-17 „Dėl paraiškų pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės surinkimo 2005 metais grafiko patvirtinimo“ pakeitimo.. – LR Žemės ūkio ministerija, 2005-06-29, Nr. 3D-326.

2005 m. rugpjūčio mėnesį sužinota, kad Žemės ūkio ministerija, ministro įsakymu, pakeitė strategijų pridavimo terminus: nuo 2005 m. spalio 3 d. iki lapkričio 3 d.⁷⁶ Tada iškilo dar viena problema, kuri formaliai atrodytų turėjo būti iš karto apspręsta tarp ministerijos ir agentūros. Plungės VVG pasirašytoje sutartyje buvo numatytas mokėjimo prašymo ir galutinės projekto įgyvendinimo ataskaitos pridavimo terminas – iki rugsėjo 15 d. Paskambinus agentūros darbuotojui ir pasiteiravus kokių būdu ir kada įvyks sutarties pakeitimai dėl terminų pakeitimo, nes pasikeitus strategijos pridavimo terminui, vadovaujantis ministerijos įsakymu, Plungės VVG negalėjo pabaigti įgyvendinti projekto ir agentūrai pateikti mokėjimo prašymą bei galutinę ataskaitą, buvo gautas atsakymas, kad „mes nieko nežinome ir projektą pabaigti bei priduoti visą reikalingą dokumentaciją privalote iki rugsėjo 15 d.“. **Tai dar kartą įrodo, kad tarpinė institucija su įgyvendinančiąją visiškai nebendradarbiauja ir nesuranda tinkamų ir lanksčių sprendimų susidariusiai situacijai išspręsti.** Ši problema buvo išspręsta informavus ministerijos atstovus apie susidariusią situaciją. 2005 m. rugsėjo 28 dieną pasirašytas susitarimas Nr. 2 dėl 2005 m. balandžio 11 d. paramos sutarties pakeitimo.

Ministerija dar du kartus nukėlė terminus dėl strategijos pridavimo agentūrai vertinimui. VVG taip pat pasirašė dar vieną, 3 susitarimą, bet čia VVG numatė ilgesnius terminus dėl mokėjimo prašymo ir galutinės projekto įgyvendinimo ataskaitos, nes važiuoti VVG atstovui į agentūrą, kuri yra Vilniuje, pasirašyti sutarties, per didelės laiko sąnaudos ir išlaidos, turint omenyje, kad VVG yra nevyriausybinė organizacija ir nevykdo pelno siekiančios naudos. NMA neatsižvelgė į VVG kaip institucijos veiklos pobūdį, juolab, kad agentūra turi savo filialą Telšiuose. **Galima teigti, kad NMA paiso tik savo interesų ir neatsižvelgia į pareiškėjo esamą situaciją, nepriima lanksčių ir abiemis pusėms priimtinių sprendimų.**

2006 m. sausio 16 d. Vietos veiklos grupė Nacionalinei mokėjimo agentūrai pateikė parengtą bandomąją strategiją „Plungės rajono kaimo vietovių bandomoji integruotos plėtros strategija siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo plėtrai“. Projekto vertė - 500 tūkst. Lt.

Gegužės mėnesį Nacionalinė mokėjimo agentūra Plungės Vietos veiklos grupę informavo, kad parengta strategija finansavimo negavo ir pakvietė gegužės 24 d. susitikti su užsienio nepriklausomais ekspertais, kurie vertino strategijas aptarti strategijos naudos ir kokybės vertinimo rezultatus. Šio susitikimo metu jie turėjo įvardinti vertinimo metu iškilusias problemas ir pastebėjimus. **Plungės VVG atstovai dalyvavę susitikime su užsienio ekspertais ir išgirdę jų pastabas dėl strategijų kokybės, įvertino tai, kad strategijos buvo vertinamos neobjektyviai, jų pateiktos pastabos ir pastebėjimai įrodė faktą, kad strategijos nebuvo**

⁷⁶ Dėl žemės ūkio ministro 2005 m. sausio 11 d. įsakymo NR. 3D-17 „Dėl paraiškų pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės surinkimo 2005 metais grafiko patvirtinimo“ pakeitimo. – LR Žemės ūkio ministerija, 2005-08-05, Nr. 3D-391.

išsamiai išnagrinėtos, nes daugelis pastabų neatitiko realybės ir iš Plungės VVG pusės buvo pateikti visi dokumentai, kurių trūkumą ekspertai paminėjo susitikimo metu.

Taip pat galima teigti, kad užsienio ekspertai visiškai neišmanė Lietuvoje veikiančių įstatymų, kurie reglamentuoja vienokią ar kitokią atvejį. Užsienio ekspertai informavo VVG atstovus, kad neperžvelgė strategijos priedų (kuriuose buvo labai svarbios informacijos strategijos įvertinimui), nes jiems buvo neišversta į anglų kalbą. Tada kyla klausimas – ar Lietuvoje nėra savų strateginio planavimo, kaimo plėtros, specialistų ar ekspertų, kurie galėjo pakankamai kompetentingai įvertinti strategijų kokybę ir tinkamumą?⁷⁷

Šiais metais birželio mėn. 29 dieną gautas oficialus informacinis pranešimas iš Nacionalinės mokėjimo agentūros, kad strategija finansavimo negavo dėl paramos lėšų trūkumo. Parengtą strategiją planuojama tobulinti ir teikti kitam 2007-2013 metų finansavimo etapui.

Reikėtų įvertinti VVG žmoniškųjų išteklių situaciją: žmonės dirbantys šioje organizacijoje dirba savanoriškais pagrindais ir laisvu nuo darbo laiku, Pažvelgus į strategijos ir paraiškos apimtys (ją sudarė apie 200 lapų), jos parengimas prilygsta stambiam infrastruktūros projektui. Tarpinė institucija, rengdama Gaires turi atsižvelgti į tokios organizacijos finansinius ir žmogiškuosius išteklius. Gairėse, nustatant reikalavimus dėl papildomos dokumentacijos, jie turėtų būti paprastesni ir lankstesni.

Rugpjūčio 28 dieną paskelbtas naujas kvietimas pagal veiklos srities sektorių „Techninė parama kaimo vietovių studijoms, jų vertinimui, paraiškų paramai gauti ir integruotų bandomųjų strategijų parengimui, atsižvelgiant į susijusių gyventojų poreikius, parengtų strategijų tobulinimui“. Maksimali paramos suma – 70 000 Lt. Šiuo metu paraiškos yra pateiktos vertinimui ir reikia tikėtis, kad prieš tai minėtų atvejų vertinat paraiškas, kaip strategijos, nebus.

3.3. Pagrindinės ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje

Atlikus Plungės rajono savivaldybės teiktų projektų, ES struktūrinių fondų paramai gauti, atvejų analizę, galima išskirti šias problemas:

1. Teisinės dokumentacijos pateikimo reikalavimai Gairėse nesuderinti su esama situacija Lietuvos savivaldybėse, o tuo pačiu tai atsiliepia ir Plungės rajono savivaldybei, teikiant rengiant ir projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti.

2. Įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojai savaip interpretuoja oficialių įstaigų pateiktus raštus, kurie yra kaip paraiškos būtiniosios dokumentacijos dalis, taip pat

⁷⁷ Garčinskaitė J. ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Telšių apskrityje. Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).

iškyla klausimas dėl agentūros darbuotojų kompetencijos ir profesionalumo. Tai labai apsunkina paraiškų rengimą.

3. Įgyvendinančiosios institucijos, organizuodamos seminarus paskelbus kvietimus teikti paraiškas pagal BPD priemones, ES struktūrinių fondų paramai gauti, ne visada profesionaliai pasiruošia ir negali tiksliai ir aiškiai išaiškinti Gairių aspektus potencialiems pareiškėjams.

4. Įgyvendinančiosios institucijos paiso tik savo interesų ir neatsižvelgia į pareiškėjo esamą situaciją, nepriima lanksčių ir abiems pusėms priimtinių sprendimų, kurie palengvintų su paraiškos rengimu, pateikimu ir vertinimu, susijusias procedūras.

5. Tarpinės ir įgyvendinančiosios institucijos visiškai nebendradarbiauja ir nesuranda tinkamų ir lanksčių sprendimų susidariusioms probleminėms situacijoms spręsti. Komunikacijos stoka apsunkina tarp šių dviejų minėtų institucijų pareiškėjo darbą, kai reikia spręsti iškilusias problemas.

6. Projektai vertinami per daug ilgai, ir finansavimo atvejų savaime išauga projekto veiklų įgyvendinimo kaštai dėl egzistuojančios laisvos rinkos, kuri suteikia potencialą kainų kilimui (medžiagų, darbų, paslaugų ir t.t.).

7. Visiškai nevykdoma tolygi regioninė plėtra. Pagrindinė ES parama koncentruojasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose, kas paryškina dar didesnius regioninius netolygumus mažose savivaldybėse, kaip Plungės rajono.

8. Dideli projektų rengimo kaštai, ypač kai reikalaujama pateikti kartu su paraiška investicijų projektus, techninius projektus, tam tikrus specifinius, brangiai kainuojančius tyrimus, galimybių studijas.

9. Dalis vertintojų, vertindami projekto tinkamumą gauti finansinei paramai, yra nekompetentingi ir neobjektyvūs.

10. Plungės rajono savivaldybė turi per mažai specialistų dirbančių su ES struktūrinių fondų projektais, jų rengimu, administravimu. Taip pat kurie konkrečiai galėtų dirbti su agentūros užklausomis ir nagrinėti, ar šie užklausimai pagrįsti. Tokiu būdu savivaldybė negali išsamiai išnagrinėti kiekvieno projekto vertinimo aspektus, ar jie teisingi ir objektyvūs.

11. Dalis užklausų punktų yra netikslingi tolimesniam paraiškos vertinimui. Neturint savivaldybėje daug specialistų dirbančių su projektais, tai dar labiau apsunkina ES paramos įsisavinimo kokybiškumą ir efektyvumą.

12. Gairėse pareiškėjui yra pateikiami reikalavimai, kurie padidina darbo apimtys, bei netaupo darbo laiko šnaudų. Gairėse per didelis kiekis reikalaujamų

dokumentų, kurie visiškai neturi įtakos vertinant paraiškos tinkamumą finansinei ES paramai gauti.

13. Didelė biurokratizmo problema: reikalavimai antspauduoti ir pasirašyti kiekvieną paraiškos ir su ją susijusios dokumentacijos lapą, pateikti keletą paraiškos kopijų ir .t.t., apsunkina Plungės rajono savivaldybės efektyvų ES paramos įsisavinimą.

Išvadoje galima teigti, kad minėtos problemos Plungės rajono savivaldybei neleidžia efektyviai, skaidriai ir tikslingai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą.

4. LYGINAMASIS TYRIMAS: ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮSISAVINIMO PROBLEMOS LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE

4.1. Tyrimo paskirtis ir metodika

Tyrimo tikslas:

Taikant anketinės apklausos metodą išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria Lietuvos savivaldybės, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą. Taip pat palyginti nustatytas problemas su Plungės rajono savivaldybės problemomis ir išskirti panašumas ir trūkumas, bei problemų mastą.

Uždaviniai:

1. Apklausti Lietuvos savivaldybes ir išsiaiškinti ar jos teikia paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti, ar gavo finansavimą, kiek vidutiniškai buvo jų patenkinta;
2. Išsiaiškinti kiek savivaldybėse vidutiniškai dirba žmonių su ES projektų rengime ir įgyvendinime;
3. Išsiaiškinti kas Lietuvos savivaldybėse rengia paraiškas ir su kokiais sunkumais susiduria jas ruošiant;
4. Nustatyti ar paraiškos buvo patvirtintos iš pirmo karto, o jeigu ne, tai dėl kokių priežasčių teko jas koreguoti;
5. Nustatyti ką Lietuvos savivaldybėse dirbantys specialistai mano apie ekspertų vertinančių paraiškas kompetenciją ir užklausų tikslumą;
6. Išanalizuoti kaip administruojami projektai ir su kokiais sunkumais susiduria įgyvendinant projektus Lietuvos savivaldybėse;
7. Sužinoti specialistų nuomonę dėl tarpinių ir įgyvendinančiųjų institucijų darbo, kompetencijos;
8. Pateikti savivaldybių specialistų pastabas ir pasiūlymus dėl ES struktūrinių fondų efektyvesnio įsisavinimo savivaldybėse.

Tyrimo objektas:

Lietuvos savivaldybių specialistai, dirbantys su ES struktūrinių fondų projektais.

Hipotezė:

Plungės rajono savivaldybės ir Lietuvos savivaldybių problemos, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą, yra panašios ir šios problemos trukdo tikslingai, efektyviai ir skaidriai įsisavinti ES paramą.

Tyrimo metodas:

Anketinės apklausos metodas – numato duomenų rinkimą naudojant anketos blanką (apklausos lapą, klausimyną), kuriame suformuluoti ir tam tikra tvarka išdėstyti klausimai skirti respondentams. Anketoje buvo suformuluoti 16 klausimų, tarp kurių yra uždaru, atvirų ir

pusiau uždari (žr. priedą Nr. 5). Apklausa buvo atlikta naudojantis informacinių technologijų pagalbą, t.y. Lietuvos savivaldybių specialistams anketos išsiustos elektroniniu paštu, kas padidino anketų sugražinimo lygį, bei paspartino tyrimo atlikimo laiką. Tyrimas atliktas 2006 m. lapkričio 15 – 26 dienomis.

Tyrimo imtis: apklausti 54 Lietuvos savivaldybių specialistai dirbantys su ES struktūrinių fondų projektų rengimu, administravimu ir įgyvendinimu. Gautos 41 savivaldybių specialistų atsakytos anketos.

Klausimų santrauka:

Tyrimo panaudoti klausimai orientuoti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problematiką Lietuvos savivaldybėse: paraiškų rengimo, vertinimo, projektų administravimo ir įgyvendinimo aspektu. Taip pat tikėtasi gauti šių specialistų nuomonę ir pasiūlymus, kokių reikėtų imtis priemonių nurodytoms problemoms išspręsti.

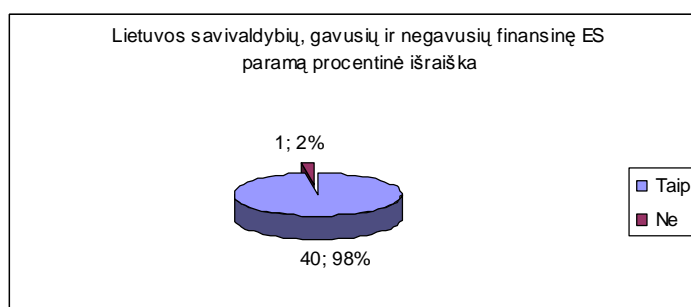
4.2. Tyrimo rezultatų analizė:

4.2.1. Sunkumai rengiant paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti Lietuvos savivaldybėse

Apklaustos Lietuvos savivaldybės į klausimą ar teikė paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti – visos atsakė, kad taip. Tai atspindi savivaldybių požiūrį, kad noriai dalyvaujama skelbiamuose kvietimuose ES struktūrinių fondų paramai gauti, bei įvertina, kad ši parama suteikia savivaldybėms galimybę pagerinti rajono ar miesto ekonominę ir socialinę padėtį.

Į klausimą ar gavote finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų, net 98 procentai apklaustų savivaldybių specialistai, atsakė teigiamai ir tik 2 procentai – neigiamai. Galima teigti, kad didžioji dalis Lietuvos savivaldybių yra gavusios finansinę ES paramą, bet tai neatspindi paramos masto.

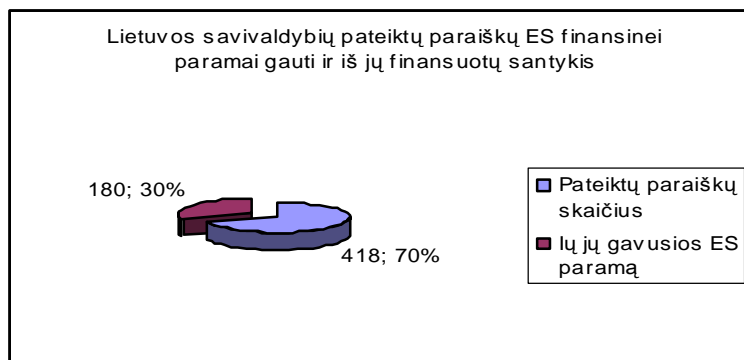
5 pav. Lietuvos savivaldybių gavusių ir negavusių finansinę ES paramą procentinė išraiška

Iš viso per visas apklaustas savivaldybes buvo pateikta 418 paraiškų finansinei paramai gauti, iš jų gavo paramą tik 180 projektų. Tai parodo, kad parama Lietuvoje įsisavinama

neefektyviai. Atsižvelgus į šį santykį galima teigti, kad iš pateiktų paraiškų finansuojama tik apie 43 procentus visų Savivaldybių pateiktų paraiškų, t.y. mažiau kaip pusę. Tokie blogi rodikliai parodo, kad parama Lietuvoje įsisavinama neefektyviai, be to Savivaldybės susiduria su tam tikromis problemomis, kurios atsiskleidė tyrimo metu.

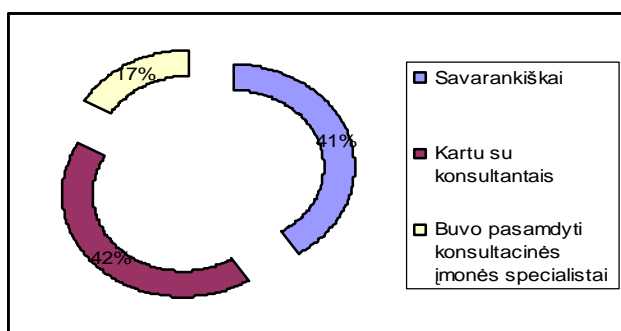
6 pav. Lietuvos savivaldybių pateiktų paraiškų ES finansinei paramai gauti ir iš jų finansuotų, santykis

Pirmiausia Lietuvos savivaldybės išskyla žmoniškųjų išteklių problema. Tyrimo metu nustatyta, kad apklaustose savivaldybės ES projektų rengime ir įgyvendinime iš viso dirba 218 žmonių. Vadinasi vienam projektui parengti ir įgyvendinti vidutiniškai tenka 1,9 žmogaus. Turint omenyje, kad projektui administruoti dažniausiai reikalaujama apie 3 žmonės, galima teigti, kad savivaldybės neturi pakankamai žmonių dirbti su projektine veikla.

Savivaldybių darbuotojai, remiantis tyrimų rezultatais, paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti daugiausiai rengia savarankiškai (41 proc.) arba kartu su konsultantais (42 proc.), ir tik 17 procentų savivaldybių samdo konsultacinės įmonės specialistus. Tai paaiškintama tuo, kad konsultacinių įmonių specialistų darbo įkainiai gana dideli ir reta savivaldybė, atsižvelgiant į finansinį pajėgumą, gali sau leisti samdyti tokios įmonės specialistus. Vadinasi savivaldybių specialistai dirba pilnu pajėgumu ir atsižvelgiant į pateiktų paraiškų ir žmonių dirbančių su projektais santykį, specialistai yra perkrauti darbu ir tai gali atsiliesti paraiškų kokybei, bei projektų įgyvendinimui.

7 pav. Paraiškų parengimo subjektai Lietuvos savivaldybėse

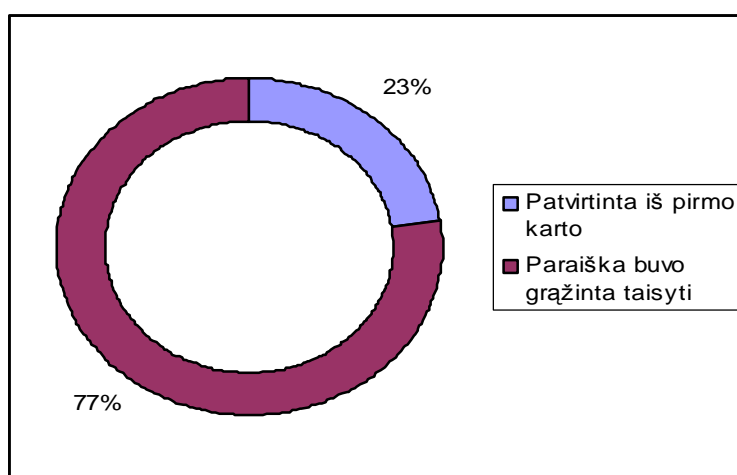
Apklaustos savivaldybės nurodė su kokiais sunkumais susiduria ruošiant paraišką: kaip reikšmingiausią sunkumą, 25 proc. respondentų nurodė, kad būtinosios dokumentacijos stoka (pvz.: teisinė registracija, investicinis ar techninis projektas ir kt.), 19 proc. – neaiškumai ir prieštaravimai gairėse, kas apsunkina paraiškos parengimo etapą, 16 proc. – žmoniškųjų išteklių patirties ir kompetencijos stoka savivaldybėse, rengiant projektus; 12 proc. – nekompetentingos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų konsultacijos; 9 proc. – paraiškos parengimo sudėtingumas; 7 proc. – korupcija įgyvendinančiųjų institucijų darbe; 6 proc. – trumpi terminai paraiškai parengti; 6 proc. – dideli projekto parengimo kaštai (**žr. priedą Nr. 6**).

Vadinasi, galima teigti, kad Lietuvos savivaldybėms didžiausi sunkumai yra būtinosios dokumentacijos parengimas ir stoka, neaiškumai ir prieštaravimai gairėse, kas trukdo sparčiai ir kokybiškai parengti paraišką bei žmoniškųjų išteklių patirties stoka savivaldybėse, kas taip pat įtakoja ES struktūrinių fondų įsisavinimo efektyvumą, nekompetentingos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų konsultacijos, kurios tikrai sudaro sunkumų dirbant su projektais, o ypač rengiant paraišką, kai savivaldybių specialistai nurodė, kad yra daug neaiškumų ir prieštaravimų Gairėse.

4.2.2. Paraiškų, pateiktų ES paramai gauti, vertinimo problemos

Tyrimo metu nustatyta, kad savivaldybių pateiktos paraiškos beveik visos buvo grąžintos taisyti. T.y. 77 proc. paraiškų vertintojai grąžino taisyti, ir tik 23 proc. paraiškų patvirtina iš pirmo karto.

7 pav. Paraiškų patvirtintų iš pirmo karto ir grąžintų taisyti procentinė išraiška

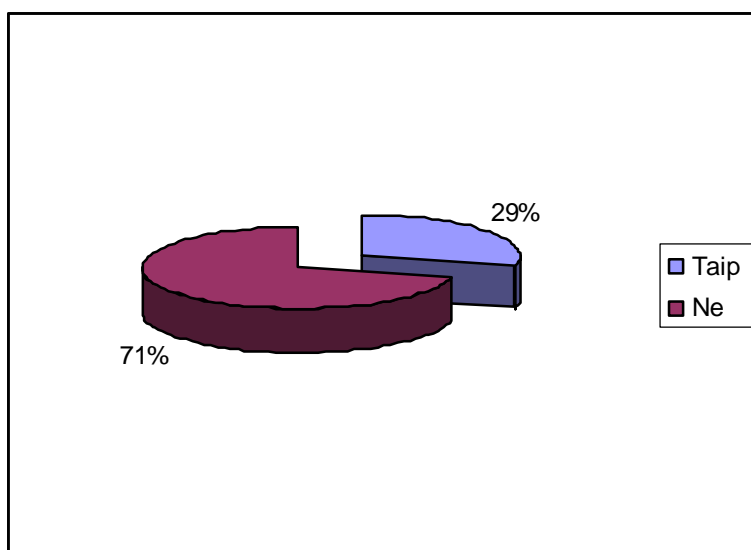
Respondentai nurodė priežastys dėl ko teko koreguoti paraiškas. Daugiausiai dėl to, kad vertintojas nepakankamai aiškiai suprato kai kurias paraiškoje išdėstytus punktus – net 43 proc.; 34 proc., kad trūko tam tikrų dokumentų prie paraiškos; 23 proc. – vertintojas nustatė, kad paraiškoje nepakankamai paaiškinta projekto esmė. Specialistai įvardino ir kitas priežastys:

atsisakyti kai kurių projekto veiklų, dėl kvietimui skirtų lėšų trūkumo; kai kurių savivaldybių paraiškas ypač 2005 metais atmesdavo, dėl visiškai nepaaiškinamų priežasčių; gairėse keitėsi reikalavimai; sumažino biudžetą, dėl to teko koreguoti paraiškas.

Savivaldybių specialistų buvo paprašyta pareikšti savo nuomonę, apie ekspertų vertinančių paraiškas, kompetenciją ir užklausų tikslingumą. Net 32 proc. respondentų atsakė, kad per ilgai yra vertinamos paraiškos, kas ateityje, gavus finansinę paramą, padidėja projekto įgyvendinimo kaštai. Galima teigti, kad tai daugelių savivaldybių problema. 20 proc. nurodė, kad užklausoje daug nelogiškų reikalavimų, kurie visai neturi įtakos vertinant paraiškas; 16 proc. mano, kad per mažai duodama laiko atsakyti į užklausas; 14 proc., kad užklausoje nepakankamai tikslingos; 9 proc., kad ekspertams trūksta žinių vertinant paraiškas, o ypač savivaldybių darbo specifikos; ir tik 9 proc. apklaustų respondentų mano, kad ekspertai pakankamai kompetentingi (žr. priedas Nr. 7). Tai dar kartą įrodo, kad galima suabejoti vertintojų kompetencija ir profesionalumu.

Taip pat buvo apklausti respondentai dėl įgyvendinančiųjų institucijų darbo, kompetencijos, lankstumo. Net 71 proc. apklaustų Lietuvos specialistų atsakė, minėtų institucijų darbu yra nepatenkinti ir tik 29 proc. atsakė, kad taip. Ypatingai akcentavo Lietuvos verslo paramos agentūros ir Nacionalinės mokėjimo agentūros blogą darbą. Paminėtos problemos LVPA: reikalauja daug kopijų, kurios turi būti su įstaigos antspaudu ir vadovo parašu; LVPA skyriai ir centrinė būstinė pateikia skirtingus paaiškinimus; dviguba kontrolė, biurokratinis smulkmeniškumas ir kiekvienos smulkmenos reglamentavimas; ilgėja paraiškų vertinimas, nesilaikoma terminų, numatytų paramos sutartyse. Bendros agentūrų darbo problemos: nepakankamai atviras bendradarbiavimas su pareiškėju apie projekto įgyvendinimą; ilgi paraiškų vertinimo terminai ir .t.t.

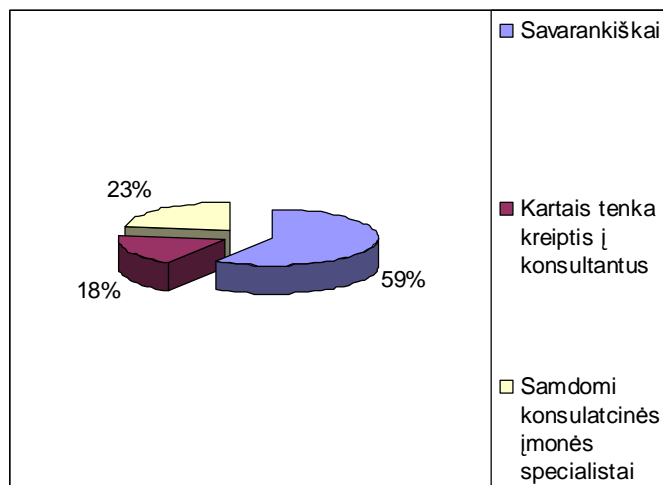
9 pav. Savivaldybių nuomonė apie įgyvendinančiųjų institucijų darbą

4.2.3. Projektų administravimo problemos Lietuvos savivaldybėse

Tyrimo metu nustatyta, kad net 59 proc. Lietuvos savivaldybės projektus administruoja savarankiškai; 23 proc. – samdomi konsultacinės įmonės specialistai; 18 proc. – kartais tenka kreiptis į konsultantus. Tai įrodo Lietuvos savivaldybėje dirbančių specialistų profesionalumą ir pakankamai nemažą savarankiškumą.

10 pav. Projektų administravimo savarankiškumo ir samdytų specialistų savivaldybėse procentinė išraiška

Savivaldybių specialistai nurodė šias problemas įgyvendinant projektus: 21 proc., kad trūksta savivaldybėse konkrečių specialistų, projektų administravimo srityje; 20 proc. – trūksta apamai žmonių dirbančių su projektais; 18 proc. – per sudėtingas projekto administravimas; 16 proc. – dėl ilgo vertinimo, padidėjus projekto įgyvendinimo projekto kaštams, trūksta lėšų projektų veikloms įgyvendinti; 13 proc. – specialistų, dirbančių įgyvendinančiose institucijose, kompetencijos ir kvalifikacijos stoka; 8 proc., kad trūksta patirties; 4 proc. – sunku gauti konsultacijas iš įgyvendinančiųjų institucijų specialistų; 0 proc. – trūksta viešos informacijos (**žr. priedas Nr. 8**). Respondentai nurodė ir kitas ne mažiau svarbias problemas: Viešųjų pirkimų dokumentacijos dvigubas vertinimas (čia turima omenyje, kai dokumentaciją vertina ir įgyvendinančioji institucija ir Viešųjų pirkimų tarnyba), kas taip pat prailgina projektų įgyvendinimo terminus bei padidina kaštus; pastebėtas taip pat konsultacinių įmonių, kurios yra pasamdytos administruoti projektą, atsakingumo ir kvalifikacijos stygius.

Galima teigti, kad savivaldybėse, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą, pagrindinės problemos įgyvendinant projektus – trūksta žmoniškųjų išteklių projektinėje srityje, ypač tokiu aktualiu laikotarpiu, kai Lietuvai skiriamos ES lėšos. Taip pat sudėtingas projektų administravimas, neleidžia savivaldybėms efektyviai ir laiku įsisavinti ES paramą. Ekspertams

vertinantiems projektų tinkamumą finansinei ES paramai gauti, nėra reglamentuojamas vertinimo terminas, kas sutrumpina pareiškėjui projekto įgyvendinimą trukmę ir padidina kaštus.

Savivaldybės aplamai yra nepatenkintos projektų administravimo procesu.

4.3. Pagrindinių problemų panašumai ir skirtumai įsisavinant ES struktūrinius fondus Lietuvos savivaldybėse ir Plungės rajono savivaldybėje

Išanalizavus ir nustačius Plungės rajono savivaldybės problemas įsisavinant ES struktūrinių fondų lėšas ir atlikus tyrimą ir nustačius Lietuvos savivaldybių problemas, galima teigti, kad visos minėtos problemos turi panašumų:

1. Teisinės dokumentacijos pateikimo reikalavimai Gairėse nesuderinti su esama situacija Lietuvos savivaldybėse, teikiant rengiant ir projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti.

2. Įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojai savaip interpretuoja oficialių įstaigų pateiktus raštus, kurie yra kaip paraiškos būtiniosios dokumentacijos dalis, taip pat iškyla klausimas dėl agentūros darbuotojų kompetencijos ir profesionalumo. Išanalizavus Plungės rajono savivaldybės atvejus ir atlikus Lietuvos savivaldybių apklausą, galima teigti, kad agentūrų darbas yra įvertinamas blogai.

3. Įgyvendinančiosios institucijos paiso tik savo interesų ir neatsižvelgia į pareiškėjo esamą situaciją, nepriima lanksčių ir abiem pusėms priimtinių sprendimų, kurie palengvintų su paraiškos rengimu, pateikimu ir vertinimu, susijusias procedūras. Tai labai aktualu visoms savivaldybėms, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą.

4. Tarpinės ir įgyvendinančiosios institucijos visiškai nebendradarbiauja ir nesuranda tinkamų ir lanksčių sprendimų susidariusioms probleminėms situacijoms spręsti. Komunikacijos stoka apsunkina tarp šių dviejų minėtų institucijų pareiškėjo darbą, kai reikia spręsti iškilusias problemas.

5. Projektai vertinami per daug ilgai, ir finansavimo atvejų savaime išauga projekto veiklų įgyvendinimo kaštai dėl egzistuojančios laisvos rinkos, kuri suteikia potencialą kainų kilimui (medžiagų, darbų, paslaugų ir t.t.).

6. Dideli projektų rengimo kaštai, ypač kai reikalaujama pateikti kartu su paraiška investicijų projektus, techninius projektus, tam tikrus specifinius, brangiai kainuojančius tyrimus, galimybių studijas.

7. Dalis vertintojų, vertindami projekto tinkamumą gauti finansinei paramai, yra nekompetentingi ir neobjektyvūs.

8. Žmogiškųjų išteklių stoka – viena iš pagrindinių problemų Lietuvos savivaldybėse. Savivaldybėse dirba mažai specialistų su ES struktūrinių fondų projektais, jų rengimu, administravimu.

9. Kai kurios užklausos yra netikslingos tolimesniam paraiškos vertinimui. Neturint savivaldybėje daug specialistų dirbančių su projektais, tai dar labiau apsunkina ES paramos įsisavinimo kokybiškumą ir efektyvumą.

10. Gairėse pareiškėjui yra pateikiami reikalavimai, kurie padidina darbo apimtys, bei netaupo darbo laiko sąnaudų. Gairėse per didelis kiekis reikalaujamų dokumentų, kurie visiškai neturi įtakos vertinant paraiškos tinkamumą finansinei ES paramai gauti.

11. Biurokratizmo problema: reikalavimai antspauduoti ir pasirašyti kiekvieną paraiškos ir su ją susijusios dokumentacijos lapą, pateikti keletą paraiškos kopijų ir .t.t., apsunkina visų Lietuvos savivaldybių efektyvų ES paramos įsisavinimą.

12. Sudėtingas projektų administravimas neleidžia Lietuvos savivaldybėms tikslingiau įsisavinti ES lėšas.

Ypatingų skirtumų, kuriuos reikėtų paminėti, atliekant tyrimo rezultatus, nepastebėta.

Išvadoje galima teigti, kad minėtos problemos yra ne vien Plungės rajono savivaldybės, bet ir visos Lietuvos savivaldybių, įsisavinant ES paramą.

IŠVADOS

Remiantis darbo teorine dalimi ir atlikta analize - Plungės rajono savivaldybės teiktų projektų atvejo studijų bei lyginamojo tyrimo - Lietuvos savivaldybių problemų, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą, galima teigti, kad problemos egzistuoja ir jos yra pakankamai aktualios. Nustatytos problemos trukdo efektyviai, skaidriai ir tikslingai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą Lietuvoje. Atsižvelgiant į 2007 -2013 metų ES paramos įsisavinimo perspektyvas, nustatytas problemas reikėtų kuo skubiau ir tikslingiau išspręsti, nes minėto laikotarpio paramos dydis žymiai didesnis ir Lietuva turėtų šia parama kuo efektyviau pasinaudoti.

ES šalių senbuvių analizė rodo, kad pastarąjį dešimtmetį visoms valstybėms, išskyrus Graikiją, pavyko gana efektyviai pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama. Lietuva labiau stengiasi lygiuotis į Airiją, tačiau tenka pripažinti, kad kol kas menkai pasinaudojama ES teikiamomis galimybėmis. Lemiamas vaidmuo šia prasme tenka ne struktūrinių fondų skiriamos finansinės paramos apimčiai, t.y. kiekybei, o jų panaudojimo kokybei, - todėl reikėtų atkreipti ypatingą dėmesį į finansinių lėšų valdymo ir paskirstymo sistemos tobulinimą.

Įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą Lietuvoje, darbe nustatytos šios **problemos:**

1. Pagal daugumą BPD priemonių yra užtikrinta gana didelė paraiškų konkurencija, tačiau atrankos proceso metu pastebimas pareiškėjų poreikių ir numatyto finansavimo neįvertinimas arba pervertinimas. Tam tikriems sektoriams, ypač transporto, vandentvarkos infrastruktūros gerinimui, yra skiriamas nepakankamas lėšų kiekis, kuris sukelia per didelį konkurencingumo laipsnį tarp Lietuvos savivaldybių. Tuo tarpu kai kitose srityse lėšos neįsisavinamos arba įsisavinamos formaliai – techninės paramos ir t.t.

2. Nepakankama atsakingų institucijų ir pareiškėjų tarpusavio komunikacija ir koordinacija. Pastebimas nesusikalbėjimas tarp atsakingų ir projektą vykdančių institucijų arba iš viso - nenoras žinoti, ką daro tarpusavyje susijusios institucijos, kas sukelia nemažas problemas pareiškėjams, - šiuo atveju, savivaldybėms, teikiančioms projektus ES paramai gauti.

3. Projektų vertinamuoju laikotarpiu kyla šie pagrindiniai sunkumai:

• **nepakankamai tiksliai formuluojami specifiniai projektų atrankos vertinimo kriterijai BPD priede ir gairėse pareiškėjui - tai palieka erdvės vertintojų interpretavimui ir subjektyvumui;**

• **kvietimuose ir ypač pirmuosiuose gairėse pareiškėjams yra nepilnai užtikrinamas atitikimas BPD ir jo priedui;**

- dalis atrinktų vertintojų, vertinant projektus yra neapkankamai kompetentingi ir objektyvūs;

- kai kurios užklauskos yra netikslingos tolimesniam paraiškos vertinimui;

- neturint savivaldybėje pakankamai specialistų, dirbančių su projektais, visos šios problemos dar labiau apsunkina ES paramos įsisavinimo kokybiškumą ir efektyvumą.

4. Lietuvoje nevykdoma tolygi regioninės politikos plėtra: yra sukurta Lietuvos regioninės politikos teisinė bazė, tačiau jos tikslai, uždaviniai ir jų sprendimai neužtikrina tolygios regioninės politikos plėtros, ypač tas pasakytina apie Bendrojo programavimo dokumento nuostatas. Šiuo metu šiuos netolygumus ypatingai išryškina ES struktūrinių fondų parama, nors jos taikymo rezultate turėjo įvykti atvirkščias efektas. Sunku užtikrinti tolygią ekonominę ir socialinę plėtrą tarp savivaldybių, kai ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimas toks skirtingas tarp atskirų regionų. Neefektyviausiai taikomas bendrasis prioritetinis projektų atrankos kriterijus, susijęs su projekto teigiamu poveikiu regionų išsivystymo skirtumų mažinimui.

5. Hierarchizuota trijų lygių ES struktūrinių fondų paramos valdymo sistema, sureikšminanti formalias smulkmenas, o ne atsižvelgianti į dalyko esmę ir turinį, Lietuvoje sudaro prielaidas sistemos politizavimui ir biurokratizavimui, lėtina sprendimų priėmimo ir ES paramos įsisavinimo procesą. Reikalavimai antspauduoti ir pasirašyti kiekvieną paraiškos ir su ją susijusios dokumentacijos lapą, pateikti keletą paraiškos kopijų, didžiulė apskaita niekinių finansinių sumų (pvz., reikalavimas užpajamuoti 2 cnt. neatitikimą) ir šimtai kitų smulkmenų, apsunkina visų Lietuvos savivaldybių efektyvų ES paramos įsisavinimą. Tenka konstatuoti, kad ypač mažai dėmesio skiriama projektų dalykiniam turiniui, esmei ir kokybei.

6. ES paramos įsisavinimo efektyvumą mažina nepakankami atsakingų institucijų administraciniai gebėjimai. Žmoniškieji ištekliai nėra pakankami efektyviam ES paramos valdymui dėl mažo darbuotojų skaičiaus, menkų praktinių įgūdžių, nemotyvuotos mokymų politikos. Svarbiausios funkcijos, planuojant BPD priemones ir skiriant ES paramą konkreitiems projektams, tenka tarpinėms institucijoms, kurioms vadovauja politikai. Vadinasi, galima teigti, kad **tai sudaro visas sąlygas neskaidriam ES paramos paskirstymui.**

7. Projektų atrankos proceso efektyvumą BPD įgyvendinimo eigoje mažina užsitęsę vertinimo ir atrankos etapai, be to nėra užtikrintas ir vertinimo objektyvumas. Vertinimo procesas yra nesavalaikis, nėra nustatytų terminų, per kokį laikotarpį vertintojas turi įvertinti paraiškas ir pateikti rezultatus. Pareiškėjas tokiu būdu negali tiksliai nustatyti projekto įgyvendinimo pradžios ir pabaigos, apskaičiuoti projekto veiklų įgyvendinimo

kaštų. Įgyvendinant projektą tenka ilgiau derinti įkainius su rangovais ar paslaugų teikėjais, kuriuos taip pat reikia suderinti su įgyvendinančiosios institucijos specialistais.

8. Nėra užtikrintas BPD įgyvendinimo skaidrumas, ypač projektų atrankos metu. ES struktūrinių fondų valdymo sistemos efektyvumą mažina: politizavimo rizika, nepakankamai efektyviai veikianti pareiškėjų skundų nagrinėjimo tvarka, per mažas projektų atrankos proceso viešumas. Visos minėtos priežastys suteikia pagrindą manyti, kad vertinimo proceso eiga yra ne pareiškėjo reikalas ir kad procesas yra korumpuotas. Pareiškėjas ne visada žino, koks vertinimo etapas vykdomas, užklauskos gaunamos spontaniškai ir į jas reikia atsakyti per labai trumpą laikotarpį, neaišku, kokiais kriterijais vadovaujantis, įgyvendinančios institucijos skiria terminą atsakyti į užklauskas, kada bus žinomi galutiniai rezultatai.

9. Dideli projektų rengimo kaštai, ypač kai reikalaujama pateikti kartu su paraiška investicijų projektus, techninius projektus, tam tikrus specifinius, brangiai kainuojančius tyrimus, galimybių studijas. Teisinės dokumentacijos pateikimo reikalavimai Gairėse nesuderinti su esama situacija Lietuvos savivaldybėse, teikiant ir rengiant projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti.

10. Įgyvendinančiosios institucijos paiso tik savo interesų ir neatsižvelgia į pareiškėjo esamą situaciją, nepriima lanksčių ir abiemis pusėms priimtinių sprendimų, kurie palengvintų su paraiškos rengimu, pateikimu ir vertinimu, susijusias procedūras. Įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojai savaip interpretuoja oficialių įstaigų pateiktus raštus, kurie yra kaip paraiškos būtiniosios dokumentacijos dalis, taip pat vėl gi iškyla klausimas dėl agentūros darbuotojų kompetencijos ir profesionalumo. Tai labai aktualu visoms savivaldybėms, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą. Išanalizavus Plungės rajono savivaldybės atvejus ir atlikus Lietuvos savivaldybių apklausą, galima teigti, kad agentūrų darbas yra vertinamas vienareikšmiškai blogai.

11. Žmogiškųjų išteklių stoka – viena iš pagrindinių problemų Lietuvos savivaldybėse. Savivaldybėse dirba mažai specialistų, susietų su ES struktūrinių fondų projektais, jų rengimu, administravimu. Jiems trūksta gebėjimų tinkamai parengti kokybišką projektą.

12. Pateiktų projektų skaičius ir kokybė rodo, kad pareiškėjai norėtų aktyviai pasinaudoti ES struktūrinių fondų paramos teikiamomis galimybėmis, tačiau paramos teikimo sąlygos yra per daug sudėtingos, sudėtingas projekto įgyvendinimo administravimas, reikalaujantis didelių laiko sąnaudų, žmogiškųjų išteklių ir papildomų finansinių galimybių, kurios projekte laikomos kaip netinkamos išlaidos.

Visos minėtos problemos trukdo efektyviai, skaidriai ir tikslingai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą Lietuvoje. Todėl reikėtų atsižvelgti į dabartinio programavimo

klaidas, jas bandyti pašalinti, kad 2007-2013 metų ES finansinės paramos įsisavinimo etapas užtikrintų didesnę efektyvumą ir lėšos būtų skiriamos tokiems projektams, kurie prisidėtų prie Lietuvos socialinės ir ekonominės plėtros.

REKOMENDACIJOS

Siekiant ES paramą panaudoti efektyviai, tikslingai ir skaidriai Lietuvos ekonominiams ir socialiniams poreikiams tenkinti, rekomenduojama ES paramos įsisavinimo procese užtikrinti veikiančius mechanizmus strateginiam ir koordinuotam ES lėšų panaudojimui.

Siekiant šio tikslo ir norint pašalinti nustatytas problemas rekomenduojama:

1. Sustiprinti BPD priede įvardintas tarpusavyje susijusias priemones, įvedant integralių projektų statusą ir numatant specifiniuose projektų atrankos kriterijuose papildomų balų skyrimą, skatinant tokių projektų įgyvendinimą.

2. Pritaikyti BPD priedą prie nacionalinių strategijų pasikeitimų ir numatyti, kad atrankos metu prioritetas būtų teikiamas tiems projektams, kurie yra įgyvendinami tikslinėse – regioniniuose augimo centruose ar probleminėse teritorijose. Taip pat turi būti užtikrinta, kad gairėse pareiškėjams - tolygios regioninės plėtros skatinimo atrankos kriterijui skirtų nuo aukštus balus, atsižvelgiant į konkrečios BPD priemonės remiamų veiklų ir paramai teikiamų projektų specifiką.

3. Parengti standartizuotas gaires pareiškėjams bei vadovaujančiose institucijose užtikrinti reikiamus žmogiškuosius išteklius. Gairėse užtikrinti logiškus reikalavimus pareiškėjams, bei stengtis išvengti prieštaravimų reikalavimuose.

4. Nustatyti reikalaujamų formalių dokumentų formas ir turinį, tokiu būdu bus išvengta netikslingų užklausų iš įgyvendinančiųjų institucijų pareiškėjams. Užtikrinti savalaikės informacijos suteikimą pareiškėjui, apie vertinimo eigą.

5. Nustatyti kiekvieno ribotos trukmės kvietimo vertinimo terminus. Tokiu būdu bus išvengta ilgų vertinimų, o vertintojas neturės galimybių savivaliauti vertinimo procedūromis.

6. Parengti ir atsakingoms institucijoms pateikti horizontalaus lygio sričių apibrėžimus ir jų taikymą, įgyvendinat atskiras BPD priemones.

7. Supaprastinti paraiškos parengimo, pateikimo ir vertinimo procedūras, taip pat įgyvendinamų projektų administravimą.

Siekiant sklandesnio BPD įgyvendinimo ir spartesnio ES lėšų įsisavinimo, rekomenduojama gerinti programos priežiūrą, supaprastinti ES lėšų administravimo procedūras ir didinti sistemos patrauklumą vartotojui. Taip pat stiprinti atsakingų institucijų gebėjimus administruoti ES fondų lėšas ir atlikti įgyvendinančiųjų institucijų reorganizaciją bei įgyvendinti papildomus administracinių gebėjimų stiprinimo priemones. Užtikrinti objektyvesnę, efektyvesnę ir skaidresnę ES paramos skyrimo procesą.

Minėti problemų sprendimai turėtų pagerinti ES struktūrinių fondų įsisavinimą, bei įgyvendinimų prioritetų ir priemonių tinkamumą, patrauklumą pareiškėjams bei pačios sistemos įgyvendinimo efektyvumą, tikslingumą ir skaidrumą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Dėl žemės ūkio ministro 2005 m. sausio 11 d. įsakymo Nr. 3D-17 „Dėl paraiškų pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės surinkimo 2005 metais grafiko patvirtinimo“ pakeitimo.. – LR Žemės ūkio ministerija, 2005-06-29, Nr. 3D-326.
2. Dėl žemės ūkio ministro 2005 m. sausio 11 d. įsakymo NR. 3D-17 „Dėl paraiškų pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės surinkimo 2005 metais grafiko patvirtinimo“ pakeitimo. – LR Žemės ūkio ministerija, 2005-08-05, Nr. 3D-391.
3. Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).
4. LR Valstybės kontrolė. Lietuvos Respublikoje sukurtos ES SF projektų paraiškų atrankos sistemos vertinimo audito ataskaita. - 2005 m. spalio 7 d. Nr. 1070-3-39 – P. 9.
5. LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575 „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“ (Žin., 2005, Nr. 66-2370).
6. Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa. – Patvirtinta LR Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270.
7. Plungės rajono 2002-2010 metų plėtros strateginis planas. – Plungė: vykdytojai - Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2003 m.
8. 2006 m. sausio 13 d. SFMIS duomenys. Čia ir toliau į pateikiamus duomenis nėra įtrauktos Žemės ūkio ministerijos administruojamos BPD priemonės.
9. Augimo link ES ekonomika. – Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004, P. 3
10. BPD žinios. – Lietuvos Respublikos finansų ministerijos elektroninis laikraštis, 2006 m. rugpjūtis Nr. 5(5).
11. Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Vilnius: Atmintis, 2006 m. P. 62.
12. Česonis G. Lietuvos regioninė politika 2004-2013 Europos Sąjungos struktūrinės politikos kontekste Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).
13. Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 administracinės atitikties vertinimo. - Transporto investicijų direkcija, 2006-01-11, Nr. 1.2-80.
14. Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 tinkamumo skirti paramą vertinimo. - Transporto investicijų direkcija, 2006-02-08 d., Nr. 1.2-435.
15. Dėl paraiškos Nr. BPD2004-ERPF-1.3.0-03-05/0005 atmetimo. – Plungės rajono savivaldybės administracija, 200-01-03 d.
16. Dėl paraiškų Nr.BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 ir Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0029 vertinimo rezultatų . – Transporto investicijų direkcija, 2006-05-19 d., Nr. 1.2-1186.
17. Dėl skundo. – Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2006-01-31 d., Nr. (15.1)-D8-940.
18. Dėl sprendimo neskirti paramos projektams Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028 ir Nr. BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0029. – Plungės rajono savivaldybės administracija, 2006-05-11 d., Nr. AS-596.
19. Dėl sprendimo neskirti paramos projektui BPD2004-ERPF-1.1.0-03-05/0028. – Transporto investicijų direkcija, 2006-05-10 d., Nr. 1.2-1134.

20. Downes R., Davies S., Bachtler J., Michie R. Review of Structural Fund Programming. – 2003 m. P.13.
21. ES struktūriniai fondai – Lietuvai – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2005, P.3.
22. ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms ir apskričių viršininkų administracijoms. – LR Finansų ministerija ir Europos Sąjunga, 2005 m. – 11 P.
23. European Commission. The Mid Term Evaluation of Structural Fund Interventions. Working paper No.8 – Brussels, 2000.
24. European Union. Inforegio „Panorama“. Best practice in regional development.– May 2005 – No.16 – P.11.
25. Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama Lietuvai švietimo, mokslo ir socialinėje srityse. – Švietimo ir mokslo ministerija: UAB „Petro ofsetas“, 2005. P. 9.
26. Garčinskaitė J. ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Telšių apskrityje. Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).
27. <http://esf.socmin.lt/index.php?1729675625>, prisijungimo laikas 2006-06-13.
28. <http://esf.socmin.lt/index.php?-253671468>, prisijungimo laikas 2006-06-13.
29. <http://www.apva.lt/lt/index.php?p=framework&s=faq>, prisijungimo laikas: 2006-01-15 d.
30. <http://www.benevent-scenovision.com>, prisijungimo laikas: 2006-10-03.
31. http://www.csfinfo.com/docs/operational_prog/productive_sector.pdf, prisijungimo laikas: 2006-01-12 d.
32. <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=96>; prisijungimo laikas 2006-05-03.
33. http://www.eudel.lt/lt/struktūriniai_fondai/index3.htm, prisijungimo laikas 2006-06-26.
34. <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.
35. <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.
36. <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=3&MenuItemID=16&ItemID=244&LangID=1>, prisijungimo laikas 2006-07-22.
37. <http://www.eurodesk.lt/index.php?language=lt&page=10078&id=20032>; prisijungimo laikas: 2006-05-03.
38. http://www.europa.eu.int/abc/governments/portugal/index_en.html, prisijungimo laikas 2006-08-12
39. http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F272612546BE06181C22570C9004EA81D%3FopenDocument, prisijungimo laikas: 2006-10-16 d.
40. <http://www.integracija.lt/Default.aspx?tabid=107>, prisijungimo laikas: 2006-05-18 d.
41. <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/944/>, prisijungimo laikas: 2006-06-12 d.
42. <http://www.president.lt/files/20060404/G.Nausedos-pranesimas.doc>, prisijungimo laikas: 2006-08-21 d.
43. <http://www.visuomenei.lt/?c=2&s=1&t=0&id=114>, prisijungimo laikas 2006-07-23.
44. INTERREG III Lietuvoje 2004-2006 m.// <http://209.85.135.104/search?q=cache:vnoYorh5q3sJ:www.interreg.lt/+INTERREG&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=1>; prisijungimo laikas: 2006-05-03.
45. Klitgaars R., Maclean-Abaroa R., Parris H.L., Korumpuoti miestai. – Vilnius: EUGRIMAS. 2005, P.42.
46. Leader+ Europos Sąjungoje. – LR Žemės ūkio ministerija, 2006.
47. Lietuva spartūs žingsniai 2005-aisiais. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2006 m. P. 53.
48. Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo sistemos vertinimas (Galutinė ataskaita). – Vilnius: Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005 m. P. 62.

49. Lyčių lygybės principo įgyvendinimo gairės Lietuvos savivaldybėms. – Vilnius, 2005. P.12.
50. Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 96.
51. Melnikienė R., Vinickienė D., Kšicikienė D. Kaimo raidos tendencijų vertinimas. Tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieška“. -Vilnius, 2006, lapkričio 16-17 d. (Reval Hotel Lietuva).
52. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: EUGRIMAS, 2003.
53. Paleckis A. Ties Europos greitkelio. – Vilnius: Baltos lankos, 2001. P. 9
54. Plungės rajono savivaldybė: esama situacija ir perspektyvos. – Plungė: Plungės rajono savivaldybės administracija, Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, 2005 m. P. 3.
55. Productive sector operational programme 2000–2006. - Department of Enterprise, Trade and Employment of Ireland, December 2000 .
56. Rudzakis R. ES struktūrinių fondų paramos paskirstymo gairės-
<http://www.president.lt/files/20060404/R.Rudzakio-pranesimas.doc>, prisijungimo laikas: 2006-07-28 d.
57. Savivaldybių žinios, Nr. 36 (377).- Vilnius, 2006 m. spalio 19 d.
58. Taylor S., Bachtler J., Rooney M.L. Implementing the New Generation of Programmes: Project Development, Appraisal and Selection. – European Policines Research Centre, September 2000. P.47.
59. Užklausias Nr. 1 dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo. – Aplinkos projektų valdymo agentūra, 2005 m. spalio 20 d., Nr. APVA – 2441.
60. Užklausias Nr. 2 Dėl papildomų dokumentų ir informacijos pateikimo. – Aplinkos projektų valdymo agentūra, 2006-02-01 d. Nr. APVA-323.
61. Viešosios politikos ir vadybos institutas. 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų reglamentų projektų poveikio vertinimas, 2004 m. – P.21.

SANTRAUKA

Garčinskaitė J., ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje: Viešosios ekonomikos programos, Regioninės plėtros ekonomikos ir politikos specializacija. Darbo vadovas: prof.habil.dr. Ona Gražina Rakauskienė. Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Mykolo Romerio universitetas. - Vilnius, 2006 m. - 117 p.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, vienas iš uždavinių kuo geriau įsisavinti ES struktūrinių fondų finansinės paramos lėšas. ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvoje pradėtos įsisavinanti vadovaujantis Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumentu (BPD). Todėl 2004-2006 m. Bendrojo programavimo laikotarpiui einant į pabaigą ir prieš prasidedant 2007-2013 m. finansinės paramos etapui būtina identifikuoti ne tik sėkmes, bet ir problemas, su kuriomis susidūrė fondų paramą administruojančios institucijos, mokėjimo institucijos bei patys pareiškėjai 2004-2006 metų finansavimo etape. Struktūrinių fondų įgyvendinimo sistemai keliami svarbūs uždaviniai:

Darbo tikslas: 1) iškelti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas Plungės rajono ir Lietuvos savivaldybėse, įvertinant 2004-2006 m. BPD įgyvendinimo, valdymo ir priežiūros kokybę bei efektyvumą. 2) pateikti rekomendacijas bei pasiūlymus nustatytoms problemoms spręsti.

Siekiant nurodytų tikslų darbe keliami šie uždaviniai:

- Suvokti ES struktūrinių fondų vaidmenį ir paskirtį Europos Sąjungoje ir Lietuvoje;
- Išanalizuoti ES struktūrinių fondų patirtį ES šalyse senbuvėse (Airijoje ir Portugalijoje);
- Pateikti ES struktūrinių fondų įsisavinimo analizę Lietuvoje makrolygiu;
- Išanalizuoti Plungės rajono savivaldybės ES struktūrinių fondų įsisavinimą;
- Atlikti lyginamąjį tyrimą apie ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas kitose Lietuvos savivaldybėse.

Tyrimo metodai: darbe atlikta ekonominės literatūros šaltinių analizė, kuri remiasi naujausiais tyrimo srities šaltiniais ir publikacijomis, nuomonių įvairove, parodant bendrusius ir skirtingus aspektus. Kadangi darbe nagrinėjama tema nėra teorinio pobūdžio, juolab, kad tai yra naujas dalykas Lietuvoje ir jis ateina kartu su gilesne integracija į Europos Sąjungą, mokslinės literatūros šia tema praktiškai nėra.

Darbe atliktas tyrimas, kurio metu taikomas anketinės apklausos metodas, kuris leidžia nuodugniau pažinti tiriamąjį reiškinį: apklausti šioje srityje dirbantys savivaldybėse specialistai, kurie turi darbo su projektais, ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo patirtį.

Atlikus minėtus tyrimus, nustatyta, kad pagrindinės ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos, su kuriomis susiduriama Plungės rajono ir Lietuvos savivaldybėse yra šios: pareiškėjams pateikiamos neaiškiai ir netiksliai suformuluotos gairės; dalis ekspertų, vertinančių projektų tinkamumą gauti finansinei paramai, yra nepakankamai kompetentingi ir kvalifikuoti; projektų administravimas yra per daug sudėtingas ir neskaidrus; ES finansinė parama yra paskirstoma netolygiai tarp regionų. Visos šios aplinkybės trukdo efektyviai, skaidriai ir tikslingai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą Lietuvoje.

SUMMARY

Garčinskaitė J. Problems of assimilation of European Union Structural Funds in municipality of Plunge's district: Master's Work in Public Economics/ Supervisor Habil. dr., prof. O.G.Rakauskienė; Department of Economics, Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University. - Vilnius, 2006. – 117 p.

When Lithuania became a member of European Union, one of goals was to assimilate recourses of financial assistance of European Union (EU) Structural Funds. In Lithuania recourses of EU Structural Funds were proceeded to assimilate, following by 2004 – 2006 the Single Programming Document (SPD) of Lithuania. That's why, when 2004 – 2006 SPD's implementation is going to the end and starting 2007 – 2013 a stage of financial assistance, before that it's necessary to identify not only success, but and problems, with which institutions, managing financial assistance, science institutions and applicants conflicted in sponsorship's stage of 2004 - 2006. There are raised necessary goals for the system of implementation of Structural Funds:

A goal of the work:

- 1) To find out problems of assimilation of Structural Funds in municipalities of Plunge's district and Lithuania, estimating quality and efficiency of 2004 – 2006 SPD's implementation, management and supervision;
- 2) To submit recommendations and suggestions, how to solve these problems.

Tasks of the work:

- To realize a job and a purpose of EU Structural Funds in European Union and Lithuania;
- To analyses an experience of EU Structural Funds in old members-countries of EU (Ireland and Portugal);
- To present an research of assimilation of EU Structural Funds in macro level in Lithuania;

- To analyse an assimilation of EU Structural Funds in municipality of Plunge's district;
- To make a comparative research about problems of assimilation of EU Structural Funds in other Lithuania's municipalities.

Methods of a research: in this work there was made a research of sources of economical literature, which makes reference to the newest sources and publications, opinions' variety of the field of the research, representing common and different aspects. There is no practically literature by this theme, because it isn't yet theoretical trend and in Lithuania it is a new subject, which is coming with deeper integration to European Union.

This research was made, using a method of questionnaire inquire, which let to find out thoroughly the researched object: to question specialists, who were working in this sphere in municipalities and who had an experience in working with projects of EU Structural Funds.

Finishing the mentioned research, was settled, that main problems of assimilation of EU Structural Funds, with which were conflicted in municipalities of Plunge's district and Lithuania, were these: presented and stated references were not clear and right; a part of specialists, who estimated availability of projects to get financial assistance, were not totally competent and qualified; management of projects was too complicated and not limpid; EU financial assistance was not divided into equal parts among regions. All these circumstance interrupt to implement EU financial assistance effectively, limpidly and rightly in Lithuania.

SUTRUMPINIMAI

AM	Aplinkos ministerija
APVA	Aplinkos projektų valdymo agentūra
BPD	Bendrasis programavimo dokumentas
CPVA	Centrinė projektų valdymo agentūra
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
EB	Europos Bendrija
ES	Europos Sąjunga
ESF	Europos socialinis fondas
EŽŪOGF	Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
LVPA	Lietuvos verslo paramos agentūra
NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra
PAK	Projektų atrankos komitetas
SFMIS	Es struktūrinių fondų informacinės valdymo ir priežiūros sistema
TID	Transporto investicijų direkcija
ŽOFP	Žuvininkystės orientavimo finansinė priemonė

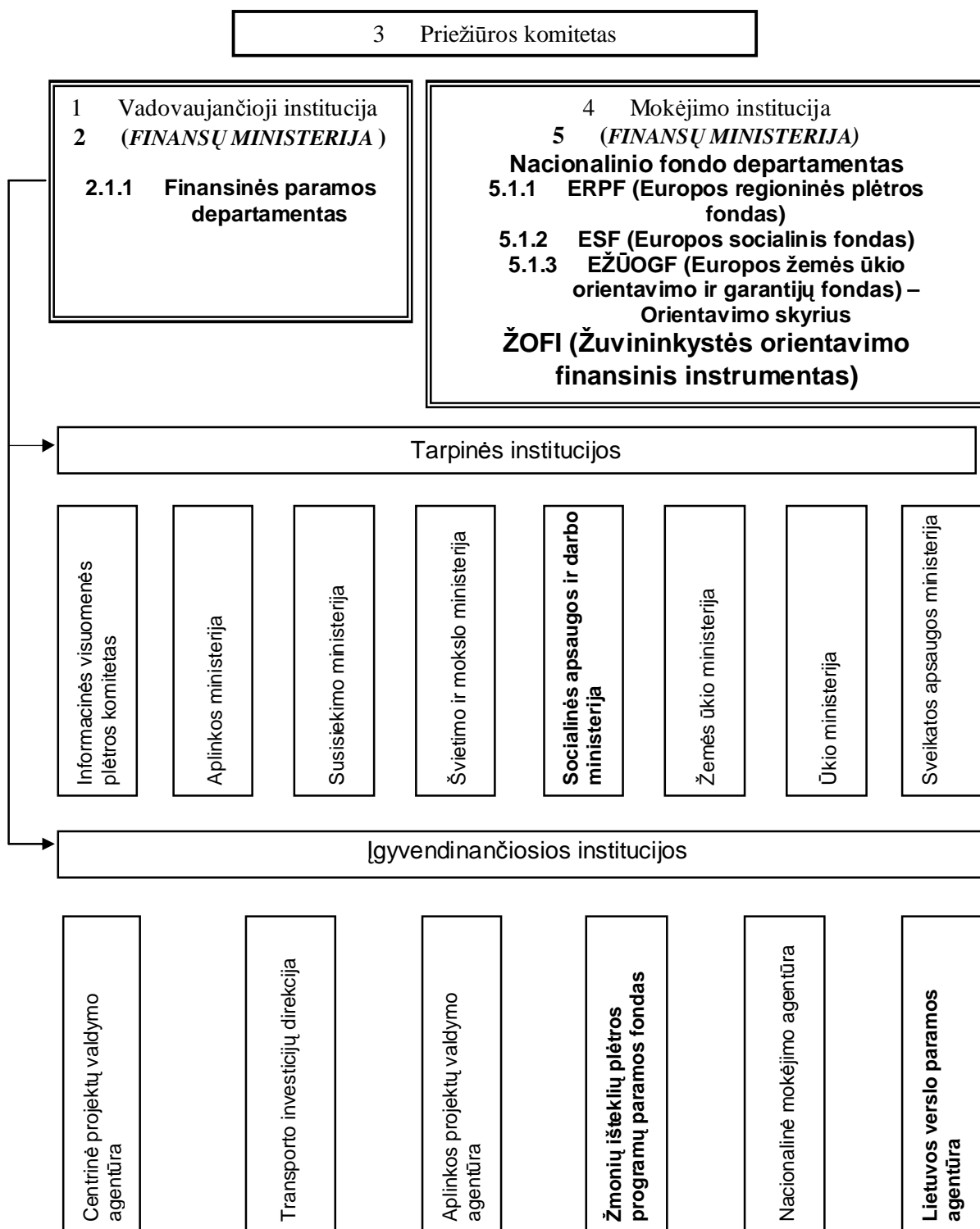
PRIEDAI

**Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui (perkamosios galios standartais,
ES -25=100)**

1.1.2.1. Metai	2000	2001	2002	2003	2004
ES-25	100	100	100	100	100
ES-15	109	109	108	108	108
Airija	126	133	142	145	157
Austrija	126	126	128	130	136
Belgija	117	121	126	127	134
Čekijos Respublika	64	67	71	73	79
Danija	126	129	129	131	137
Estija	43	46	49	52	57
Graikija	71	75	82	87	92
Ispanija	92	96	102	106	109
Italija	109	113	115	114	117
Jungtinė Karalystė	113	117	124	127	132
Kipras	85	91	88	88	92
Latvija	35	38	41	44	49
Lenkija	47	48	50	51	55
Lietuva	38	42	45	49	54
Liuksemburgas	215	217	223	228	248
Malta	76	75	77	78	79
Nyderlandai	120	132	134	135	139
Portugalija	81	83	85	83	85
Prancūzija	114	118	120	119	123
Slovakija	47	50	54	56	58
Slovėnija	73	77	80	83	88
Suomija	113	117	120	121	128
Švedija	119	119	122	123	131
Vengrija	53	57	62	65	68
Vokietija	112	114	116	117	122

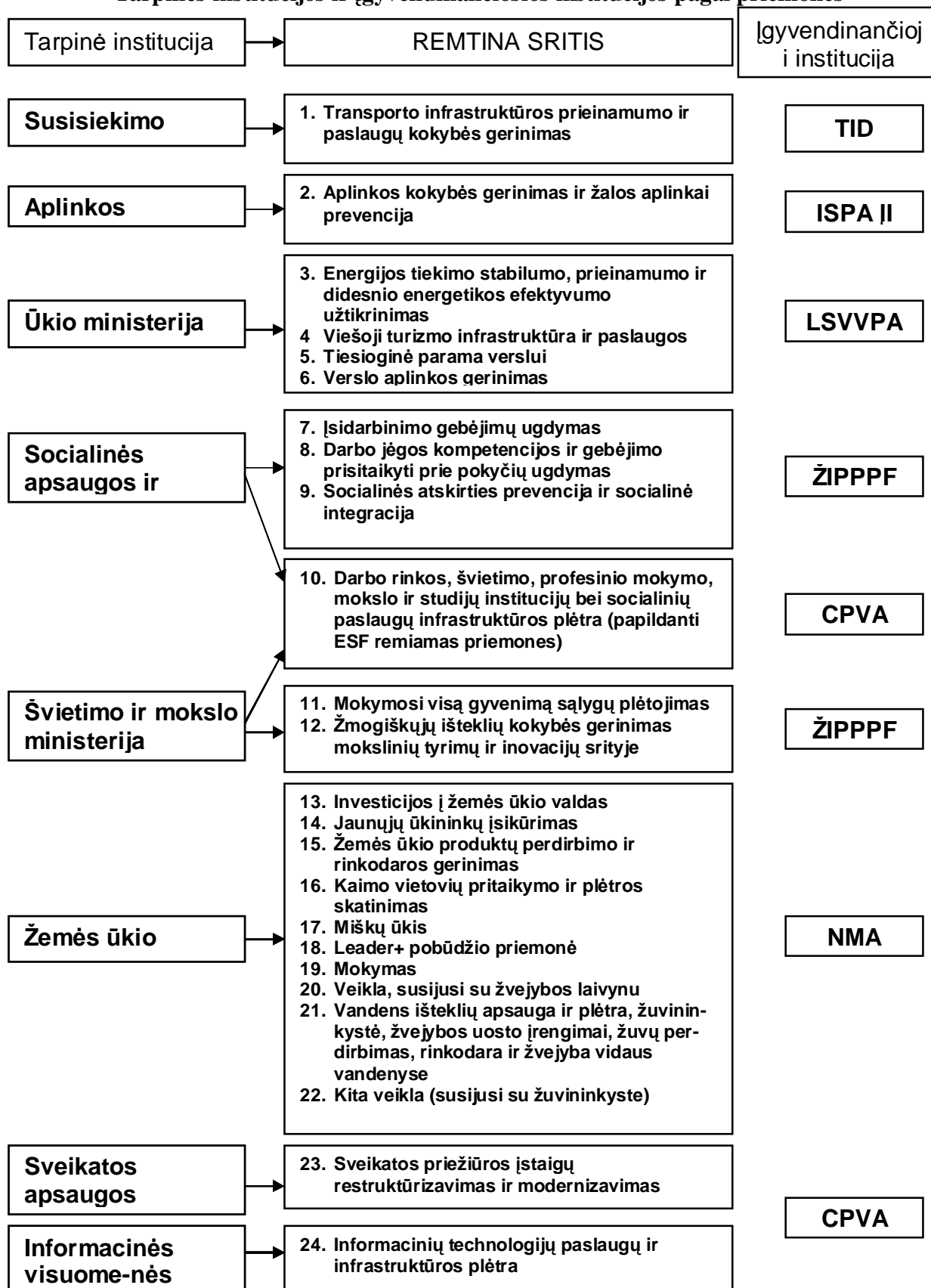
Šaltinis: skaičiavimai atlikti remiantis Lietuvos statistikos departamento/ Eurostat'o duomenų bazėje New Cronos (2005 m. gruodžio 19 d.) pateiktus duomenis

Struktūrinių fondų valdymo ir administravimo struktūra Lietuvoje

Šaltinis: Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486); pakeista Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 18 d. nutarimu Nr.1093 (Žin., 2005, Nr.126-4480);Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 1 d. nutarimu Nr. 762 (Žin., 2006, Nr.86-3357).

Tarpinės institucijos ir įgyvendinančiosios institucijos pagal priemones

Šaltinis: Lietuvos Respublikos 2004-2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas. – Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 (Žin., 2004, Nr. 123-4486).

Plungės rajono savivaldybės investicinė veikla

Plungės rajono savivaldybės administracijos, įmonių, įstaigų investiciniai projektai gavę finansavimą ir įgyvendinami

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Plungės M.Oginskio dvaro sodybos pritaikymas turizmo reikmėms	Europos regioninės plėtros fondas BPD 3.4	8 947 818,6	708 707,4	Projekto paramos sutartis pasirašyta 2006 m. liepos 13 d. Projektą būtina įgyvendinti iki 2008 rugpjūčio 31
2.	Plungės miesto ir Plungės rajono savivaldybės teritorijos bendrųjų planų parengimas	Europos socialinis fondas BPD 5.2	926 306	148 209	Projekto paramos sutartis pasirašyta 2006 m. balandžio mėn. Projekto pabaiga 2007 m. gruodžio 31 d.
3.	Alsėdžių vidurinės mokyklos vaikų dienos centro steigimas	Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos projektų atrankos 2006 metų konkursas	250 000	25 000	Projekto paramos sutartis buvo pasirašyta 2006 m. gegužės mėn. Projektas bus vykdomas iki 2006 m. gruodžio 20 d.
4.	Plungės „Saulės“ gimnazijos pastatų rekonstrukcija	Bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų rekonstravimo ir aprūpinimo mokymo priemonėmis 2006-2008 metų programa	2 500 000	625 000	Vadovaujantis LR Švietimo ir mokslo ministro 2006 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. ISAK-1374 „Dėl 2007 metais rekonstruojamų mokyklų sąrašo patvirtinimo, „Saulės“ gimnazija bus rekonstruojama 2007 metais.
5.	Plungės rajono savivaldybės melioracijos griovių bei jų hidrotechninių statinių renovacija	Europos socialinis fondas BPD 4.4	1 918 222	191 823	Plungės rajono savivaldybės administracijos įgyvendinamas projektas.
6.	Užteršto vandens telkinio būklės įvertinimui, reikalingų gerinimo priemonių, tyrimams/studijoms atlikti, parinkimas, bei vandens telkinio dokumentacijos, reikalingos valymui bei sutvarkymui, parengimas	Europos regioninės plėtros fondas BPD 1.3	61 596	-	Aplinkos projektų valdymo agentūros projektų atrankos komiteto 2006-10-16 d. protokolinis sprendimas skirti paramą.
7.	Plungės miesto nuotekų valymo įrenginių, tinklų bei vandens tiekimo sistemų renovacija	ISPA 2000-2004	27 232 234 (7 887 000 EUR)	136 180 (Šalt. 2005 m saviv. tarybos ataskaita)	Projektas įgyvendinamas. Projekto trukmė 2003-2008 m.

8.	Saugomos teritorijos ir verslas: ar įmanoma abipusė nauda?	Jungtinių tautų vystymo programos (UNDP) Mažųjų projektų programa	12 790		Projektas bus įgyvendintas 2006 m. pabaigoje.
9.	Žinios ir Internetas – įrankis stiprinti partnerystei	Atviros Lietuvos fondas	15 712	3 000	Projektas bus baigtas įgyvendinti 2007 m. vasario 1 d.
10.	Plungės miesto centrinės aikštės tvarkymo darbai	2006 m. kelių priežiūros ir plėtros programa 1 500 000 Lt	5 382 831	Apie 400 000 – (2006 metais)	
Bendra Plungės rajono savivaldybės administracijos įgyvendinamų projektų vertė			41 864 678,6		
11.	Telšių regiono atliekų tvarkymo sistemos plėtra	ISPA 2000-2004	30 736 826	Garantija	Projektas įgyvendinamas. Šiuo metu derinamos atliekų tvarkymo taisyklės ir rinkliavos nuostatai. Artimiausiu metu turi būti pasirašyta Telšių regiono komunalinių atliekų tvarkymo sistemos sukūrimo ir eksploatavimo sutartis tarp savivaldybių.
12.	Kooperacija plėtojant turizmą ir regioninius produktus (COTOUR)	Europos Sąjungos Interreg III C programa	2 796 768	16 000	Projektas įgyvendintas 2008 metais. Projekte Plungės rajono savivaldybės administracija dalyvauja kaip vienas iš iniciatorių.
Kartu su Telšių virštininko administracija įgyvendinamų projektų bendra vertė			24 619 914		
13.	Plungės rajono smulkaus ir vidutinio verslo įmonių konkurencingumo skatinimas	ES struktūrinių fondų parama pagal BPD 3.2	217 930,00	-	Projektą pateikė Plungės verslo informacijos centras. Šiuo metu projektas įgyvendinamas.
14.	Viešosios įstaigos Plungės turizmo ir verslo informacijos centro plėtros projektas	LR Ūkio ministerijos programa „Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimas“	200 000	50 000	Projektas pateiktas 2006 m. rugsėjo 14 d.. Sprendimas skirti paramą LR Ūkio ministro 2006 spalio 25 d. įsakymu Nr. 4-398 „Dėl pramonės, eksporto ir verslo skatinimo“.
15.	Moterų krizių centro steigimas Plungės nakvynės namuose	Europos socialinis fondas BPD 1.5	1 412 325,08	30 000	Projektą pateikė Plungės nakvynės namai. Šiuo metu įgyvendinamas.
Savivaldybės įmonių, įstaigų įgyvendinamų projektų bendra vertė			1 830 255,08		
16.	LSA projektas „Lietuvos savivaldybių darbuotojų gebėjimų ir kvalifikacijos strateginio planavimo srityje stiprinimas“	Europos regioninės plėtros fondas BPD 2.2	551 000	2 000	Projekte Plungės rajono savivaldybės administracija dalyvauja kaip partneris.

17.	Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas Lietuvoje: Viešųjų paslaugų teikimo gerinimas stiprinant partnerystės ryšių kūrimo ir tinkamo finansų valdymo gebėjimus	Jungtinių tautų vystymo programa (JTVP)	585 000	9 000	Projektas pradžia 2006 m., pabaiga 2007 m. rugpjūtį.
Savivaldybės dalyvavimas kitų įstaigų projektuose, šių projektų bendra vertė			1 136 000		

Užbaigti įgyvendinti projektai iš Europos sąjungos lėšų

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
17.	Seniūnijų gyvenviečių iki 500 gyventojų vandentvarkos projektai kartu su nuotekynu:	SAPARD			Projektai įgyvendinti
	Kantaučiai		1 117 170	211 184 6	
	Milašaičiai		1 014 529	101 452 86	
	Karklėnai		846 211	84 621,34	
	Aleksandravas		973 028,6	100 271,44	
	Bendruomenė „Gardai“		78 912,18	53 361,96	
18.	Plungės komunalinių atliekų sąvartyno įrengimas	PHARE Šiaurės investicijų bankas Gamtos apsaugos fondas	3,45 mln. Lt (1 mln. EUR)	Savivaldybės paskola iš Nordic Investment Bank 1,7 mln. Lt	Projektas įgyvendintas

Kiti įgyvendinti projektai

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Plungės miesto Ryto pagrindinės mokyklos remontas, lifto pritaikymas mokiniams su negalia	Lietuvos invalidų taryba	170 221 (Iš jų 73000-iš Lietuvos invalidų tarybos)	97 221	Projektas įgyvendintas 2005 metais
2.	Plungės „Ryto“ vidurinės mokyklos, reorganizuojamos į pagrindinę mokyklą, renovacija	Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija „Mokyklų tobulinimo	1 918 350	480 600	Projektas įgyvendintas 2004 m.

		programa“ (2002 geg.28 Nr.759)			
3.	Plungės rajono verslo informacijos centro steigimas	Lietuvos Respublikos ūkio ministerija	214 200	55 000	Projektas užbaigtas 2003 metais, įgyvendinami nauji centro plėtros projektai.
4.	Plungės socialinių paslaugų centro steigimas	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija	300 000	13 000	Projektas įgyvendintas 2003 m.

Plungės rajono savivaldybės investiciniai projektai negavę finansavimo

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Priežastys ir pastabos
1.	Plungės rajono Babrungo gyvenvietės gatvių rekonstrukcija	Europos regioninės plėtros fondas BPD 1.1	6 053 277	590 600	Projektas teigiamai įvertintas visose vertinimo stadijose. Finansavimo negavo „esant lėšų trūkumui“. Pagrindinės mažo balų skaičiaus surinkimo priežastys: mažas prognozuojamas eismo intensyvumas, nepateiktas techninis projektas, gatvėse nėra visuomeninio transporto, projektas nevykdomas probleminėje teritorijoje ir t.t
2.	Plungės miesto Pietinės dalies gatvių rekonstrukcija ir tiesimas	Europos regioninės plėtros fondas BPD 1.1	5 595 652,8	540 600	Projektas teigiamai įvertintas visose vertinimo stadijose. Finansavimo negavo „esant lėšų trūkumui“. Pagrindinės mažo balų skaičiaus surinkimo priežastys: mažas prognozuojamas eismo intensyvumas, nepateiktas techninis projektas, gatvėse nėra visuomeninio transporto, projektas nevykdomas probleminėje teritorijoje ir t.t
3.	Plungės rajono kaimo vietovių bandomoji integruotos plėtros strategija siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo plėtrai	ES struktūriniai fondai Leader+ programa	508 817	-	Projektų atrankos komitetas neskyrė finansavimo dėl paramos lėšų trūkumo.
4.	Co-operation between various levels of sport organizations in Lithuania and Latvia regions (Bendradarbiavimas tarp įvairių lygių aporto organizacijų Lietuvos ir Latvijos regionuose)	Europos Sąjungos Interreg III A programa	517 920	84 162	Projektas negavo finansavimo, nes pasirinkti partneriai Latvijoje Tukumo savivaldybėje per toli (apie 200 km) nuo Plungės rajono savivaldybės ir neįrodoma lygiavertė nauda abiem šalims (didesnė rezultatų nauda lieka pareiškėjo pusėje t.y. Plungės r. savivaldybėje).
5.	Glaudžių gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų	Europos regioninės plėtros fondas BPD 1.3	2 263 269	452 654	Priimtas sprendimas neskirti paramos projektui dėl kvietimui skirtų lėšų trūkumo (projektas surinko mažai balų, nes neviršyta fluoro koncentracija, sukuriama maži vandens ruošimo ir nuotekų

	plėtra, statyba ir rekonstrukcija				valymo pajėgumai, per didelės investicijos vienam vartotojui, ne probleminis regionas, ne karstinis regionas, neparengtas techninis projektas)
6.	Gintališkės gyvenvietės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo bei valymo sistemų plėtra, statyba ir rekonstrukcija	Europos regioninės plėtros fondas BPD 1.3	2 582 442	-	Priimtas sprendimas neskirti paramos projektui dėl kvietimui skirtų lėšų trūkumo (projektas surinko mažai balų, nes neviršyta fluoro koncentracija, sukuriami maži vandens ruošimo ir nuotekų valymo pajėgumai, per didelės investicijos vienam vartotojui, ne probleminis regionas, ne karstinis regionas, neparengtas techninis projektas)
7.	Socialinės srities specialistų stažuotė Švedijoje	Šiaurės ministrų tarybos informacijos biuras	22 400	950	Projektas finansinės paramos negavo, nes pirmenybė buvo teikta pirmą kartą paramos prašiusiems pareiškėjams. Plungės rajono savivaldybės administracija anksčiau buvo gavusi finansinę paramą 2 projektams įgyvendinti.
Plungės rajono savivaldybės administracijos pateiktų ES lėšoms gauti ir negavusių finansavimo projektų bendra vertė			17 543 777,8		

Pateikti Europos Sąjungos lėšoms gauti projektai

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Plungės M.Oginskio dvaro sodybos pritaikymo turizmo reikmėms II etapas	Europos regioninės plėtros fondas BPD 3.4	9 594 427	959 443	Projektas vertinamas LVPA.
2.	Turizmo informacinių paslaugų plėtra ir turizmo rinkodaros parengiamųjų darbų skatinimas	Europos regioninės plėtros fondas BPD 3.4	578 198	87 320 (Iš jų 6 000 grynaisiais pinigais)	Projektas vertinamas LVPA.
3.	Plungės rajono kaimo vietovių bandomosios integruotos plėtros strategijos, siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo plėtrai, tobulinimas	Europos žemės ūkio ir žuvininkystės garantijų fondas BPD 4.6 Leader+ pobūdžio priemonė	70 000	-	Paraiška pateikta NMA 2006 m. spalio 9 d.
4.	Plungės miesto Ryto pagrindinės mokyklos pritaikymo neįgaliesiems vaikams užbaigimas	LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Neįgalųjų reikalų departamentu	80 877	20 000	Paraiška pateikta Neįgalųjų reikalų departamentui 2006 m. rugsėjo 15 d.
5.	Turizmo informacinių paslaugų plėtra Telšių apskrityje	Europos regioninės plėtros fondas BPD 3.4	455 856	16 911	Projektas vertinamas LVPA.

6.	Pažangaus požiūrio į Zemaitijos medinio kultūros paveldo restauravimą ir pritaikymą realizavimas Bukantės dvaro sodyboje (Solidifying the progressive attitude to the Samogitian wooden cultural heritage restoration and adjustmanet in Bukante manor)	Norvegijos ir Europos Ekonominės Erdvės programa	1 988 785	298 318	Projektas pateiktas 2006 m. lapkričio 2 d.
Bendra Europos Sąjungos lėšoms gauti pateiktų projektų vertė			12 768 143		

Kiti projektai, kurių įgyvendinimas dar neprasidėjęs

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Nemuno žemupio baseino II paketas Vandentvarkos (kartu su nuotekynu) projektai (Alsėdžiai, Kuliai, Plateliai, Šateikiai, Žemaičių Kalvarija)	ISPA	1 123 400		Spalio 17 dieną Vilniuje, Aplinkos projektų valdymo agentūroje, Plungės savivaldybės administracijos direktorius pasirašė Nemuno žemupio baseino II investicijų paketo pirkimo dokumentų ir techninių specifikacijų parengimo sutartį. Darbus planuojama atlikti per 32 mėnesius.

Pagal VIP 2006-2008 įgyvendinami projektai

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Žemaičių Kalvarijos vidurinės mokyklos senojo korpuso su sporto sale šiltinimas	VIP 2006-2008	728 000	-	Projektas baigiamas įgyvendinti
2.	Plungės „Babrungo“ pagrindinės mokyklos pastato kapitalinis remontas	VIP 2006-2008	500 000	-	Projektas baigiamas įgyvendinti
Bendra projektų, įgyvendinamų iš valstybės kapitalo investicijų programos 2006 metais, vertė			1 228 000		

Pagal VIP 2005-2007 įgyvendinti projektai

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Plungės „Senamiesčio“ vidurinės mokyklos kapitalinis remontas	VIP 2005-2007	600 000	-	Projektas įgyvendintas

2.	Zemaičių Kalvarijos vidurinės mokyklos stogo ir fasadų rekonstravimas	VIP 2005-2007	498 000	-	Projektas įgyvendintas
	Iš viso:		1 098 000		

Pagal VIP 2004-2006 įgyvendinti projektai

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
3.	Plungės miesto „Saulės“ gimnazijos langų keitimas	VIP 2004-2006	175 000	42	Projektas įgyvendintas
4.	Plungės „Senamiesčio“ vidurinės mokyklos kapitalinis remontas	VIP 2004-2006	500 000	-	Projektas įgyvendintas
5.	Plungės Šateikių pagrindinės mokyklos stogo kapitalinis remontas	VIP 2004-2006	150 000	-	Projektas įgyvendintas
	Iš viso:		825 000		

Pateikti projektai valstybės kapitalo investicijų programai 2007-2009 metams

Eil. Nr.	Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai	Projekto dydis, Lt	Projekto bendrojo finansavimo lėšos iš savivaldybės biudžeto	Pastabos
1.	Žemaičių Kalvarijos vidurinės mokyklos inžinerinių tinklų renovacija	VIP 2007-2009	995 000	-	
2.	Plungės „Babrungo“ pagrindinės mokyklos pastato kapitalinis remontas	VIP 2007-2009	1 955 000	-	
3.	Plungės rajono savivaldybės kultūros centro rekonstrukcija	VIP 2007-2009	9 236 000	-	2007 metais prašoma 361 000 Lt techninio projekto parengimui.
4.	Plungės rajono savivaldybės ligoninės pastatų rekonstrukcija	VIP 2007-2009	3 002 900	600 600	2007 metais prašoma 876 000 Lt.
5.	Plungės irklavimo bazės rekonstrukcija	VIP 2007-2009	5 358 000	-	
6.	Plungės miesto „Ryto“ pagrindinės mokyklos pastato fasadų apšiltinimas	VIP 2006-2008	965 000	-	
Bendra projektų, kuriems prašoma finansavimo iš VIP 2007-2009 metais, vertė			21 511 900		

Šaltinis: Plungės rajono savivaldybės administracija, Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, Plungė, 2006 m.

ANKETA

Mykolo Romerio universitete rašau magistrinį darbą „ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Plungės rajono savivaldybėje“. Šio darbo tikslas – identifikuoti ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemas. Todėl Jūsų kaip specialistų nuomonė labai svarbi nustatant šios tyrimo srities problemas.

Lietuvai tapus ES nare ir gaunant finansinę paramą iš struktūrinių fondų tikimasi, kad bus sumažintas šalies ekonominio išsivystymo atsilikimas nuo Europos Sąjungos valstybių vidurkio. Taip pat, kad ES struktūrinių fondų finansinė parama viešajam ir privačiam sektoriui suteiks naują postūmį Lietuvos ekonomikos augimui. Todėl būtina įvardinti ne tik finansinės paramos galimybes, tendencijas ir perspektyvas, bet ir problemas, kurios turėtų padėti efektyviau ir tikslingiau įsisavinti ES struktūrinių fondų finansinę paramą 2007-2013 m. programavimo laikotarpyje.

Maloniai prašau Jūsų atsakyti į šios anketos klausimus bei persiųsti atsakymą el. paštu jurate@plunge.lt . Jūsų nuomone tinkamus atsakymus paryškinkite (Bold). Atsakant į vieną klausimą gali būti keli atsakymų variantai. Prašau pateikite atsakymus į atvirus klausimus, kurie nurodyti klausimyne. Taip pat Jūsų papildomos pastabos ir pasiūlymai labai laukiami.

1. Ar teikiate paraiškas ES struktūrinių fondų finansinei paramai gauti?

- a) Taip;
- b) Ne.

2. Ar gavote finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų?

- a) Taip;
- b) Ne.

3. Kiek iš viso teikėte paraiškų ES struktūrinių fondų paramai gauti?

.....

4. Kiek iš pateiktų paraiškų gavo ES struktūrinių fondų paramą?

.....

5. Kiek žmonių dirba savivaldybėje ES projektų rengime ir įgyvendinime?

.....

6. Paraišką projektui ruošėte:

- a) Savarankiškai;
- b) Kartu su konsultantais;
- c) Buvo pasamdyti konsultacinės įmonės specialistai.

7. Su kokiais sunkumais teko susidurti ruošiant paraišką?

- a) Informacijos stoka;
- b) Paraiškos parengimo sudėtingumas;
- c) Neaiškumai ir prieštaravimai gairėse pareiškėjams;
- d) Būtiniosios dokumentacijos stoka (pvz.: teisinė registracija, investicinis ar techninis projektas ir kt.)
- e) Trumpi terminai paraiškai parengti;
- f) Dideli projekto rengimo kaštai;
- g) Žmogiškųjų išteklių patirties ir kompetencijos stoka savivaldybėse, rengiant projektus;

- h) Nekompetentingos įgyvendinančiųjų institucijų darbuotojų konsultacijos;
- i) Korupcija įgyvendinančiųjų institucijų darbe;

Kita.....

8. Paraiška buvo patvirtinta iš pirmo karto ar teko koreguoti?

- a) Patvirtinta iš pirmo karto;
- b) Paraiška buvo grąžinta taisyti.

9. Įvardinkite priežastis dėl ko teko koreguoti paraišką?

- a) Trūko tam tikrų dokumentų prie paraiškos;
- b) Vertintojas nustatė, kad paraiškoje nepakankamai paaiškinta projekto esmė;
- c) Vertintojas nepakankamai aiškiai suprato kai kuriuos paraiškoje išdėstytus punktus;
- d) Kita

10. Ką Jūs galvojate apie ekspertų vertinančių paraiškas, kompetenciją ir užklausų tikslumą?

- a) Ekspertai pakankamai kompetentingi;
- b) Ekspertams trūksta žinių vertinant paraiškas;
- c) Užklausos nepakankamai tikslingos;
- d) Užklausoje daug nelogiškų reikalavimų, kurie visai neturi įtakos vertinant paraiškas;
- e) Per mažai duodama laiko atsakyti į užklausas;
- f) Per ilgai vertinamos paraiškas, kas ateityje, gavus finansinę paramą, padidėja projekto

įgyvendinimo

kaštai dėl kainų šuolio, sutrumpėja projekto įgyvendinimo trukmė;

- g) Kita

11. Projektą administruojate savarankiškai ar samdote specialistus?

- a) Savarankiškai;
- b) Kartais tenka kreiptis į konsultantus;
- c) Samdomi konsultacinės įmonės specialistai administruoti projektą.

12. Kokios problemos kyla įgyvendinant projektą?

- a) Per sudėtingas projekto įgyvendinimo administravimas;
- b) Trūksta patirties;
- c) Trūksta viešos informacijos;
- d) Trūksta savivaldybėse konkrečių specialistų, projektų administravimo srityje;
- e) Trūksta aplamai žmonių dirbančių su projektais;
- f) Dėl ilgo vertinimo, padidėjus projekto įgyvendinimo kaštams, trūksta lėšų;
- g) Sunku gauti konsultacijas iš įgyvendinančiųjų institucijų;
- h) Specialistų, dirbančių įgyvendinančiose institucijose, kompetencijos ir kvalifikacijos stoka;
- i) Kita.....

13. Turėjote pakankamai savo lėšų paraiškos rengimui ir projekto vykdymui ar reikėjo skolintis?

- a) Paraišką rengėme savo lėšomis;
- b) Teko skolintis.

14. Projekto bendrojo finansavimo lėšos yra:

- a) Iš savivaldybės biudžeto;
- b) Iš valstybės biudžeto;
- c) Skolintos;

d) Kita.....

15. Ar esate patenkinti tarpinių ir įgyvendinančiųjų institucijų darbu, kompetencija, lankstumu?

- a) Taip;
- b) Ne;
- c) Įvardinkite priežastys, kodėl esate nepatenkinti:

.....

16. Ar planuojate ateityje rengti projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti?

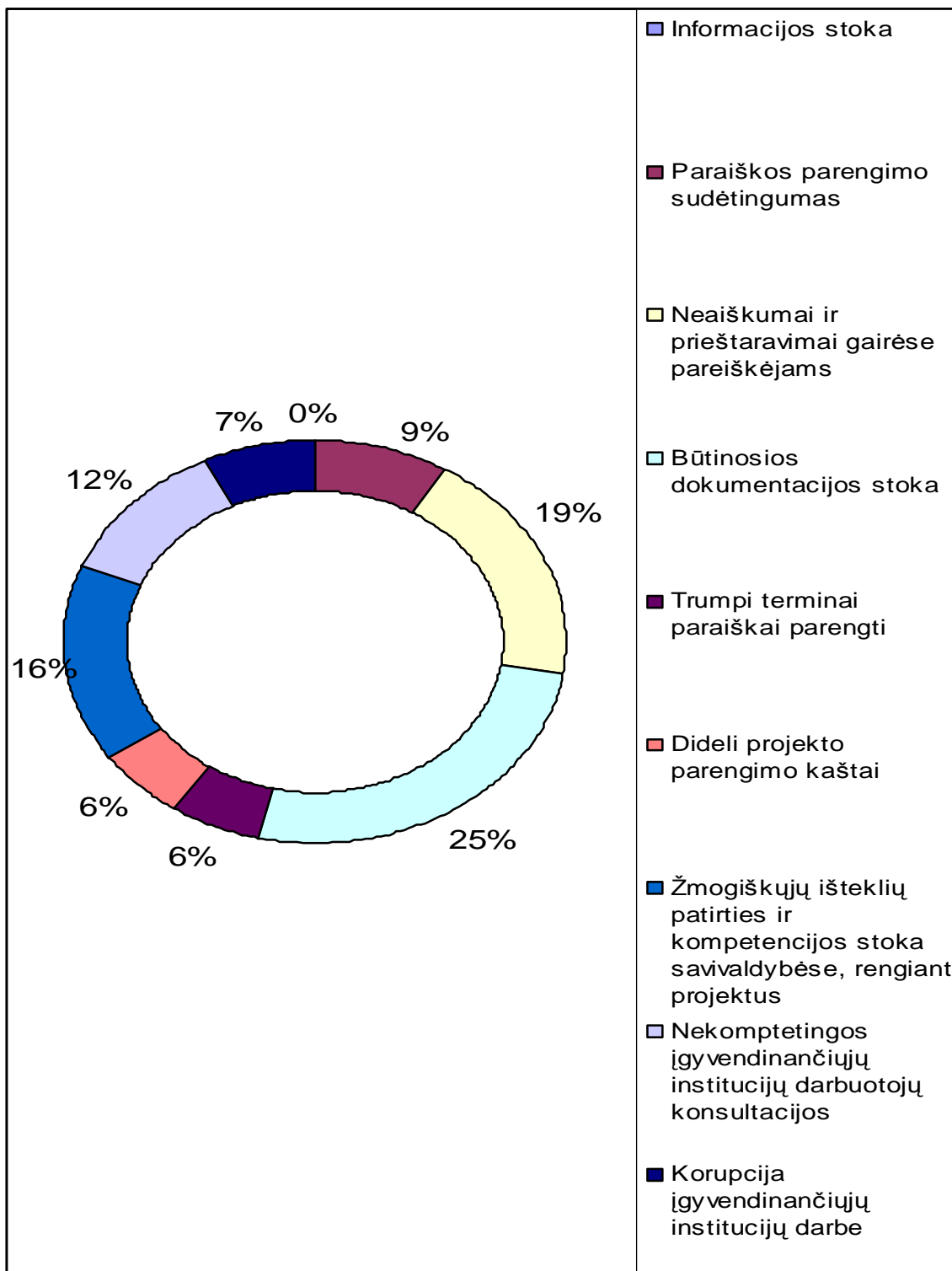
- a) Taip;
- b) Ne.

Jūsų pastabos, pasiūlymai dėl ES struktūrinių fondų efektyvesnio įsisavinimo savivaldybėse (kokių priemonių reikėtų imtis norint išspręsti nurodytas Jūsų problemas):

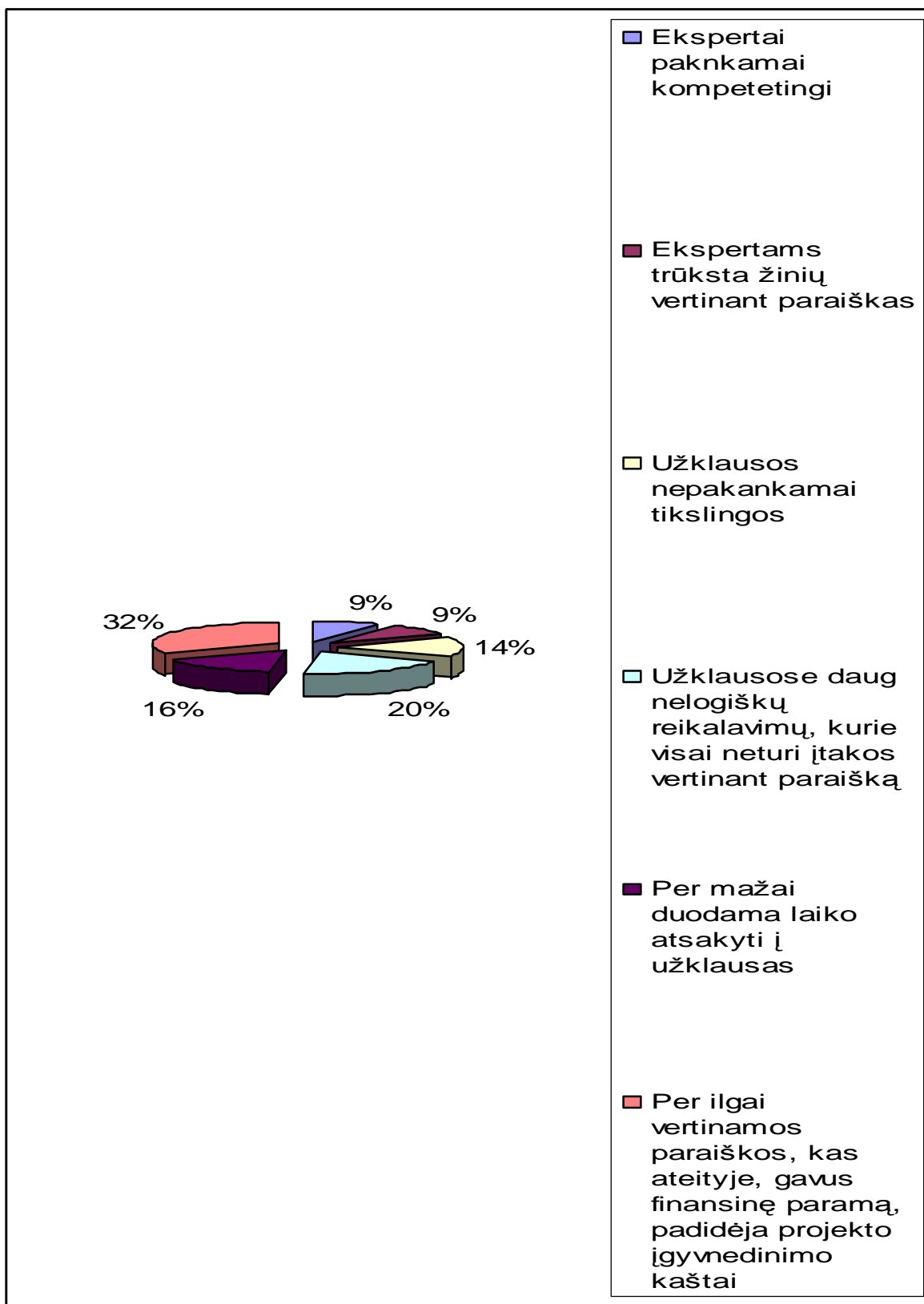
.....
.....
.....
.....

Ačiū už sugaištą laiką!

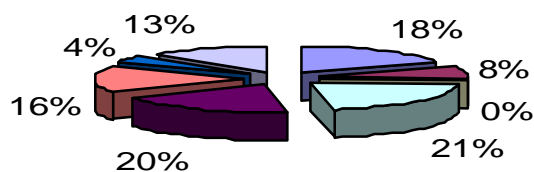
Lietuvos savivaldybių įvardintos problemos, rengiant paraišką, procentinė išraiška

Respondentų nuomonė apie ekspertų vertinančių paraiškas, kompetenciją ir užklausų tikslingumą

Respondentų nuomonė dėl kylančių problemų įgyvendinant projektus

- Per sudėtingas projekto įgyvendinimo administravimas

- Trūksta patirties

- Trūksta viešos informacijos

- Trūksta savivaldybėse konkrečių specialistų, projektų administravimo srityje
- Trūksta apamai žmonių dirbančių su projektais

- Dėl ilgo vertinimo, padidėjus projekto įgyvendinimo kaštams, trūksta lėšų

- Sunku gauti konsultacijas iš įgyvendinančiųjų institucijų

- Specialistų, dirbančių įgyvendinančiose institucijose, kompetencijos ir kvalifikacijos stoka